

TERRORISMI YHDYSVALTOJEN SILMIN

Yhdysvaltojen asenteet ja odotukset palestiinalaisterrorismiin
vuosina 1967–1978.

Touko Saukkola
Maisterintutkielma
Yleinen historia
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2021

1	Johdanto.....	1
1.1	Israelin–Palestiinan konfliktin historiallinen tausta.....	1
1.2	Tutkimusaihe, aikarajaus ja tutkimuskysymykset.....	4
1.3	Terrorismi.....	7
1.4	Yhdysvallat ja Israel.....	12
1.5	Tutkimusaineisto.....	16
1.6	Tutkimusmetodi.....	18
1.7	Aikaisempi tutkimus.....	22
1.8	Tutkimuksen rakenne.....	25
2	Kuuden päivän sodan jälkeen (vuodet 1967–1969)	27
2.1	Kuuden päivän sota.....	27
2.2	Diplomaattisen ratkaisun etsiminen: Jarring-neuvottelut.....	32
2.3	Organisoituvat järjestöt ja <i>fedayeen</i>	36
2.4	Karamehin taistelu.....	39
3	Kansainvälistyvä terrorismi (vuodet 1970–1974)	44
3.1	Musta syyskuu (Jordanian sisällissota)	45
3.2	Münchenin olympialaiset vuonna 1972.....	50
3.3	Jom kippur -sota.....	56
3.4	PLO ja Yhdysvallat.....	60
4	Libanonin sisällissodasta Camp Davidin sopimukseen (vuodet 1975–1978)	66
4.1	Libanonin sisällissota.....	67
4.2	Muutokset ”terrorismi” -käsitteen käytössä.....	75
4.3	Camp David ilman palestiinalaisia.....	79
5	Päätäntö ja epilogi.....	89
	LÄHTEET.....	93
	LIITTEET	99

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä Touko Saukkola	
Työn nimi Terrorismi Yhdysvaltojen silmin: Yhdysvaltojen asenteet ja odotukset palestiinalaisterrorismiin vuosina 1967–1978.	
Oppiaine Yleinen historia	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Toukokuu 2021	Sivumäärä 100
<p>Terrorismilla on ollut suuri vaikutus Israelin–Palestiinan konfliktin kehittymiseen, rauhanprosessiin ja osapuolten välisiin suhteisiin. Terrorismia oli ollut jo ennen vuoden 1967 kuuden päivän sotaa, mutta sen luonne, määrä ja kohteet muuttuivat suuresti sodan jälkeen. Terrorismi kehittyi paikallisesta toiminnasta, suoraan Israeliin kohdistuvasta ja sen olemassaoloa vastustavasta terrorismista hiljalleen kansainvälistyväksi, laajemmaksi kokonaisuudeksi, jonka kohteeksi nousi tutkimuksen aikarajauksen lopulla myös Yhdysvallat. Yhdysvaltojen keskeinen asema konfliktissa kasvoi 1960-luvun lopulla ja eritoten 1970-luvulla, kun se pyrki löytämään diplomaattisen ratkaisun konfliktiin, samalla turvaten Israelin turvallisuuden.</p> <p>Tässä tutkimuksessa tarkastellaan terrorismia Yhdysvaltojen näkökulmasta; millaisia asenteita ja odotuksia Yhdysvalloilla siihen oli, sekä sitä, miten asenteet muuttuivat tarkasteluvälillä. Tutkimuksen aikarajaus alkaa vuodesta 1967 ja kuuden päivän sodasta, päättyen vuoteen 1978, Camp Davidin sopimukseen. Tutkimusmetodina on narratiivianalyysi, jossa analysoidaan terrorismin narratiivin eli kertomuksen kehitystä, sekä sen kautta ilmeneviä Yhdysvaltojen asenteita ja odotuksia. Alkuperäisaineistona toimii Yhdysvaltojen ulkopoliittinen aineisto FRUS, joka sisältää mm. yhdysvaltalaisien diplomaattien ja poliitikkojen välisiä sähköitä ja keskusteluja.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että Yhdysvallat ei pitänyt terrorismia uhkana Israelin olemassaololle tai sen turvallisuudelle, mutta näki terrorismin keskeiseksi syyksi osapuolten välisen diplomatian vaikeudelle; Yhdysvallat asennoitui esimerkiksi PLO:hon terroristisena järjestönä, mikä hankaloitti diplomatiaa palestiinalaisten kanssa etenkin 1970-luvulla. Tämän lisäksi yhtenä tutkimustuloksena havaittiin, että 1970-luvun jälkipuoliskolla <i>terrorismi</i>- ja <i>fedayeen</i> -termien käyttö väheni huomattavasti yhdysvaltalaisessa keskustelussa.</p>	
Asiasanat terrorismi, Israelin–Palestiinan konflikti, Yhdysvallat, narratiivianalyysi, fedayeen	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX)	
Muita tietoja	

1. Johdanto

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Israelin–Palestiinan konfliktiin liittyvää palestiinalaisterorismia Yhdysvaltojen näkökulmasta. Yli vuosikymmenen kattavalla ajanjaksolla, vuosina 1967–1978, sekä terrorismin luonne että Yhdysvaltojen siihen suhtautuminen muuttuivat merkittävästi, jonka myötä myös terrorismin narratiivi eli kertomus muuttui. Tutkimuksessa kartoitetaan ja analysoidaan näitä muutoksia sekä jatkuvuuksia.

1.1 Israelin–Palestiinan konfliktin historiallinen tausta

Israelin–Palestiinan konfliktilla on pitkä historiallinen tausta. Konfliktin juuret ulottuvat 1800-luvun lopulle, jolloin sionismin¹ aate alkoi levitä. Vaikka sionismi ei saavuttanut välitöntä suosiota etenkin Yhdysvalloissa tai läntisessä Euroopassa, joissa juutalaisyhteisöt elivät kohtalaisissa oloissa melko suvaitsevaisissa valtioissa, sen vähittäinen leviäminen oli kuitenkin merkittävää Israelin perustamisen kannalta.² Palestiinan alue kuului Ottomaanien valtakuntaan aina ensimmäisen maailmansodan lopulle saakka, mutta alueen siirtyminen Iso-Britannian hallinnon alaisuuteen tasoitti tietä juutalaisten itsenäistymisaikeille, sillä Iso-Britannian hallinto tuki vuoden 1917 Balfourin julistuksessa juutalaisvaltion perustamista Palestiinan alueelle, jossa yli 90 % väestöstä oli arabeja.³ Juutalaisten sionismin ohella ensimmäisen maailmansodan jälkeen myös Palestiinan alueen arabien keskuudessa sai alkunsa nationalistinen liike. Erityisesti alueen arabieliitin piiristä kummunnut itsenäisen valtion aate syntyi 1920-luvun alussa ja kasvatti kannatustaan 1930-luvulla, mikä puolestaan aiheutti tavoitteiden ristiriidan juutalaisten kanssa.⁴

Välimeren ja Jordan-joen välinen alue, Palestiina, oli sekä juutalaisille että muslimeille tärkeä alue uskonnollisesti sekä historiallisesti. Muslimeiden näkökulmasta alue oli tärkeä ennen kaikkea Jerusalemin ja sitä ympäröivien alueiden takia, mutta juutalaiset kokivat laajemman alueen kokonaisuudessaan tärkeäksi, heprealaisen Raamatun ”Luvatuksi maaksi”, *Eretz Yisrael*:iksi. Rinnakkaiselo ei kuitenkaan ollut maailmansotien välisessä nationalistisissa suunnitelmissa mahdollista; mikäli juutalaisten oikeus ”Luvattuun maahan” tunnustettaisiin,

¹ Aate, jonka tärkeimpänä teesinä on, että juutalaisilla tulee olla oma kansallisvaltionsa (Rubenberg 2010, 1667.)

² Blumberg 1998, 28.

³ Blumberg 1998, 41; Deeb, 2013, 11; Rubenberg 2010, 650.

⁴ Morris 2009, 29.

arabeille ei olisi paikkaa alueella. Tästä syystä muslimien Palestiinassa ei nähty tilaa juutalaisille.⁵

Juutalaissiirtolaisuus kuitenkin kasvoi voimakkaasti jo 1930-luvulla, muun muassa Saksan natsipuolueen valtaannousun johdosta ja muutaman vuoden aikana juutalaissiirtolaisten määrä kaksinkertaistui Palestiinan alueella.⁶ Toisessa maailmansodassa tapahtunut juutalaisten kansanmurha nosti kansainvälistä hyväksyntää juutalaisvaltion perustamiselle sodan jälkeen. Holokaustilla oli erityisen suuri vaikutus juutalaisten omakuvaan ja haluun perustaa oma valtion, sillä ajateltiin että juutalaisvaltion perustaminen olisi paras vakuutus sille, ettei tällaista tragediaa koskaan enää tapahtuisi.⁷ Toisen maailmansodan aikana ja sen päätyttyä, Palestiinan alueen tilanne juutalaisten siirtolaisten ja arabien välillä oli kiristynyt yhteentoiksi, johon vaikutti yhä kasvava juutalaissiirtolaisten määrä. Juutalaisten ja arabien välisen konfliktin lisäksi, juutalaiset ekstremistit, muun muassa terroristinen Irgun-ryhmittymä, tekivät samanaikaisesti iskuja arabimyrönteisenä pitämiään brittejä vastaan. Vaikka juutalaisten pyrkimyksiä oman valtion perustamiselle yleisesti kannatettiin, alueen brittihallinto pyrki toimimaan juutalaisterroristeja vastaan, mutta ryhtyi valmistelemaan myös alueelta vetäytymistä.⁸

Vuonna 1947 Yhdistyneet Kansakunnat esitti Palestiinan alueen jakamista kahteen erilliseen valtioon; juutalaisvaltio Israeliin ja arabien asuttamaan Palestiinan valtioon.⁹ Palestiinalaisten ja ympäröivien arabivaltioiden suhtautuminen Israelin perustamiseen oli vihamielistä eivätkä ne tunnustaneet Israelin olemassaoloa. Palestiinalaisten negatiivinen suhtautuminen YK:n mallia kohtaan johtui myös siitä, että kaavailun juutalaisvaltion alueelle olisi jäänyt saman verran arabeja kuin alueella olisi ollut juutalaisia.¹⁰ Jatkuvien sekä voimistuvien kiistojen ja selkkausten sekä Israelin itsenäisyysjulistuksen seurauksena käynnistyi vuoden 1948 keväällä Israelin itsenäisyysota. Vaikka juutalaiset joutuivat sodan alussa puolustuskannalle ja olivat altavastaaajia johtuen arabien aseellisesta ylivoimasta, käänsi juutalaisten tehokas vastahyökkäyssota taistelun kulun heidän edukseen.¹¹ Noin vuoden kestäneen

⁵ Morris 2009, 32–34.

⁶ Grinberg 2014, 86.

⁷ Aggestam 1999, 57; Morris 2009, 29.

⁸ Deeb, 2013, 13; Hahn 2005, 42–43.

⁹ Liite 1.

¹⁰ Nassar 1997, 80.

¹¹ Hahn 2004, 52; Tal 2000, 122–123.

itsenäisyssodan päättyminen Israelin voittoon aiheutti yhden konfliktin perustavanlaatuisimmista ongelmista: Israel laajensi alueitaan Palestiinan kustannuksella huomattavasti YK:n ehdottaman kahden valtion mallin rajoista¹², minkä seurauksena juutalaishallinnon alle jäänyt palestiinalaisväestö joutui pakolaisina jättämään kotinsa ja hakemaan turvaa ympäröivistä arabivaltioista, Egyptistä, Jordaniasta, Syyriasta ja Libanonista. Arviolta kaikkiaan yli 700 000 palestiinalaista joutui jättämään kotinsa tässä *al-nakba*:ssa, ”palestiinalaisten katastrofissa”.¹³

Pohjimmiltaan konfliktissa on siis kyse siitä, kenelle Palestiinan alue kuuluu ja millä oikeudella. Israelin itsenäisyssodan jälkeen Israelin valtion alueelle jäi yhä asumaan noin 150 000 palestiinalaista, kun taas Israelin väkimäärä kaksinkertaistui muutaman vuoden aikana juutalaisten vahvan muuttoliikkeen myötä.¹⁴ Uudessa juutalaisvaltiossa palestiinalaiset jäivät selvään vähemmistöön; heidän osuutensa väestöstä oli noin 13 %. Heidän asemansa oli ongelmallinen paitsi heille itselleen myös Israelille. Israel kyllä myönsi heille poliittisia oikeuksia ja kansalaisuuden, mutta heidän identiteetilleen uusi asema yhteiskunnassa oli ristiriitainen; he eivät olleet omaehtoisesti liittyneet tähän uuteen valtioon, vaan se oli liittänyt heidät itseensä. Israeliin asumaan jääneet palestiinalaiset koettiin uhaksi maan sisäiselle turvallisuudelle.¹⁵ Israelille itselleen on ollut omalta kannaltaan tärkeää, että alueella asuneet palestiinalaiset määriteltiin ”arabeiksi” eikä yhtenäiseksi kansakunnaksi, palestiinalaisiksi.¹⁶ Tällaisesta palestiinalaisvastaisuudesta osoitus oli muun muassa entisen Israelin pääministerin Levi Eshkolin toteamus: ”What are Palestinians? When I came here [to Palestine] there were 250 000 non-Jews, mainly Arabs and Bedouins. It was desert, more than underdeveloped. Nothing.”¹⁷

Valtaosa palestiinalaispakolaisista asettui Jordanian kuningaskuntaan. Muun muassa Länsirannan alue, joka oli YK:n vuoden 1946 suunnitelmassa osa hahmoteltua Palestiinan valtiota, mutta joka kuului osaksi Jordaniaa, oli vahvasti palestiinalaisten asuttama. Jordania ainoana arabimaana myönsi palestiinalaisille kansalaisuuden kollektiivisesti, mikä paransi heidän

¹² Liite 1.

¹³ Deeb 2013, 13; Rubenberg 2012, 1087.

¹⁴ Blumberg 1998, 92.

¹⁵ Juusola 2005, 100.

¹⁶ Aggestam 1999, 60.

¹⁷ Sitaatti lainattu: Aggestam 1999, 60.

asemaansa, mutta palestiinalaisilla pysyi halu saada oma itsenäinen valtionsa. Jordanian sisäiset olot muuttuivat palestiinalaispakolaisten myötä epävakammiksi ja vaikka heitä pyrittiin tukemaan, johtivat ristiriidat muun muassa palestiinalaisten tekemään Jordanian kuningas Abdullahin salamurhaan vuonna 1951. Palestiinalaiset olivat melko järjestymättömiä aina 1950- ja 1960-lukujen vaihteeseen asti, jolloin Palestiinan vapautusjärjestö (*Palestine Liberation Organization*, PLO) ja syyrialainen Fatah perustettiin ajamaan palestiinalaisten pyrkimyksiä.¹⁸

Konflikti ei rauhoittunut merkittävästi 1950-luvulla, sillä väkivaltaisuuDET Israelin ja arabinaapureiden välillä jatkuivat, esimerkiksi kuningas Abdullahin salamurhan jälkeen Israeliin kohdistuneen terrorismin, pienempimuotoisten hyökkäysten ja vuonna 1956 Suezin kriisin yhteydessä käydyn avoimen sodan muodossa, kun Israel hyökkäsi Egyptiin.¹⁹ Suezin kriisin²⁰ myötä Lähi-idän poliittisessa kokonaiskuvassa tapahtui merkittäviä muutoksia 1950-luvulla, kun Ranskan ja Iso-Britannian ylläpitämän kolonialismin aikakausi Lähi-idässä päättyi. Tilalle tuli Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton vahva läsnäolo ja kylmän sodan suurvalta-politiikka.²¹

1.2 Tutkimusaihe, aikarajaus ja tutkimuskysymykset

Israelin–Palestiinan konflikti on 1900-luvun konflikteista yksi tutkituimmista. Konfliktia on tutkittu ja tarkasteltu monen eri tutkimusalan piirissä ja näkökulman kautta. Paitsi historian-tutkimuksen myös esimerkiksi yhteiskuntatieteiden, politiikantutkimuksen sekä teologian saralla konflikti moninaisuudessaan on herättänyt suurta kiinnostusta. Vaikka tutkimuskenttä ja tarkastelukohteet ovat konfliktin puitteissa laajat, voidaan tutkimusten pääpainon nähdä keskittyvän erityisesti muutamaankeskeisimpään konfliktin tapahtumaan. Näitä tapahtumia ovat muun muassa Israelin perustaminen ja sitä seurannut itsenäisyysota 1940-luvun jälkipuoliskolla, konfliktin kärjistyneet yhteenotot, kuten kuuden päivän sota ja vuoden 1973 Jom

¹⁸ Lindholm Schulz 2003, 46–48; Nassar 1997, 82.

¹⁹ Blumberg 1998, 95; Boyle 2005, 553.

²⁰ Kriisissä oli kyse Egyptin pyrkimyksestä kansallistaa Suezin kanava, johon Ranska, Iso-Britannia ja Israel reagoivat sotilaallisilla toimilla. Neuvostoliitto ja Yhdysvallat pyrkivät YK:n ohella toimimaan hyökkääjien toimet lopettamaan. Lopputuloksena Iso-Britannia, Ranska ja Israel joutuivat vetämään joukkonsa pois ja alueelle asetettiin YK:n rauhanturvaajia. (Boyle 2005, 553–555.)

²¹ Sayigh 1997, 25

kippur -sota sekä 1980-luvun lopulla syntynyt ensimmäinen *intifada* eli palestiinalaisten kannannousu. Kuitenkaan tämän pro gradu -tutkielman keskiössä ei ole mikään yksittäinen keskeinen tapahtuma, vaan tutkimus kohdistuu pidemmälle ajanjaksolle. Tutkimuksen aikarajauksena toimivat vuodet 1967 ja 1978.

Israelin–Palestiinan konfliktissa terrorismilla on ollut suuri vaikutus konfliktin kehittymiseen, rauhanprosessiin ja osapuolten välisiin suhteisiin. Lähtökohtaisesti terrorismilla tässä tutkielmassa tarkoitetaan sellaisia tekoja, jotka Yhdysvallat itse määritteli terrorismiksi; tämän konfliktin kontekstissa kyse oli useimmiten Israelia ja israelilaisia siviilejä vastaan kohdistuneista iskuista, jotka usein olivat arabien, hyvin monesti juuri palestiinalaisten tekemiä, mutta etenkin tutkimuksen aikarajauksen jälkimmäisellä puoliskolla terrorismin kansainvälistymisen yhteydessä kohteet laajenevat Yhdysvaltoihin ja maltillisiin arabeihin.²² Tarkasteltaessa terrorismia konfliktissa, on selkeästi havaittavissa vuoden 1967 Kuuden päivän sodan vaikutus terrorismin luonteeseen. Kuuden päivän sodan jälkeen palestiinalaiset joutuivat mukauttamaan suunnitelmiaan ”kotiinpaluun” Palestiinan alueelle suhteen, kun Israel voittonsa myötä laajensi miehityksillä entisestään aluettaan. Koska havaittiin, ettei Israelia pystyittäisi suoran sodankäynnin kautta voittamaan, turvautuivat palestiinalaiset halvempaan ja helpompaan tapaan, eli sissitoimintaan ja terrori-iskuihin. Vaikka terrorismia oli ollut jo ennen kuuden päivän sotaa, sen luonne, määrä ja kohde muuttuivat suuresti sodan jälkeen.²³ Koska tutkimuksessa tarkastellaan terrorismia yhdysvaltalaisesta näkökulmasta, on näin ollen kannattavaa aloittaa kuuden päivän sodan jälkeisistä ajoista, jolloin myös Yhdysvaltojen rooli Lähi-idässä asteittain kasvoi.

Siinä missä tutkimuksen aikarajauksen aloituskohta voidaan valita melko yksioikoisesti ja luonnollisesti tutkimusaiheeseen peilaten, on yhtä selkeää lopetusajankohtaa vaikeampi määrittää. Tämän tutkimuksen kohdalla aikarajaus kuitenkin päättyy vuoteen 1978, jolloin Israel ja Egypti solmivat Yhdysvaltojen johdolla niin kutsutun Camp Davidin sopimuksen, jossa Egypti ensimmäisenä arabivaltiona tunnusti Israelin olemassaolon ja Israel puolestaan lupasi palauttaa Kuuden päivän sodassa valtaamansa Siinain niemimaan takaisin Egyptille. Vaikka kyseistä sopimusta ei seurannutkaan osapuolten suhteiden välitön täydellinen normalisointi

²² Termiä ”terrorism” käytetään Yhdysvaltojen toimesta harvemmin kuin esimerkiksi ”terrorist act”, joten terrorismissa kyse ei ole välttämättä terroristijärjestön tekemästä iskusta. (Kts. alaluku 1.2)

²³ Byman 2017.

eikä yleinen rauha Israelin ja arabien välille, voidaan sen silti nähdä olevan käännöskohta konfliktissa. Egypti oli arabimaista voimakkain toimija ja sopimuksen uskottiin ehkäisevän uusia sotia ja määrittävän myös muiden arabimaiden politiikkaa, mutta ennen kaikkea se oli pysyvyydessään merkittävä; Egypti ja Israel ovat olleet Camp Davidin sopimusta seuranneen virallisen rauhan jälkeen nykypäivään asti keskinäisessä rauhassa.²⁴ Terrorismia konfliktissa ei Camp Davidin sopimus kokonaan lopettanut ja on hyvin vaikeaa löytää terrorismin näkökulmasta yksiselitteistä päätöskohtaa aikarajaukselle, mutta terrorismin luonteen vuoksi 1970-luvun loppu sopii hyvin, sillä 1980-luvulla Lähi-idän terrorismissa alkoi uusi vaihe, jossa uskonnollinen, islamistinen terrorismi nousi terrorismin valtavirtaan. Näin ollen Camp Davidin rauha toimii hyvänä aikarajauksen päätteenä, koska se on konfliktin mittakaavassa sekä Yhdysvaltojen ulkopoliittikan puolesta merkittävä virstanpylväs.²⁵

Yli kymmenen vuoden aikarajaus tuo tutkimukseen lisää ulottuvuuksia ja enemmän mahdollisuuksia kuin huomattavasti lyhyempi aikarajaus. Esimerkiksi muutokset Yhdysvaltojen ulkopoliittikan toimijoissa ovat yksi tärkeistä aspekteista; aikarajauksen puitteisiin mahtuvat neljän eri presidentin hallinnot, joten niiden toiminnan ja retoriikan vaihteluiden kautta on mahdollista tarkastella, millaisia vaikutuksia näillä muutoksilla oli terrorismiin tai konfliktiin liittyviin odotuksiin. Selkeitä muutoksia sekä henkilökohtaisen tason eroavaisuuksia konfliktiin suhtautumisessa on erotettavissa, esimerkiksi aikarajauksen ensimmäisellä presidentillä Lyndon B. Johnsonilla on esitetty olleen henkilökohtainen toive pitää suhteet Israeliin lämpiminä.²⁶ Siinä missä Johnson oli avoimen juutalaismielinen, eivät hänen jälkeensä valittua Richard Nixonia amerikanjuutalaiset etenäkään aluksi tukeneet.²⁷ Nixonin ja Gerald Fordin presidenttikausilla ulkoministerinä toimi konfliktin silloisen ajan kannalta merkittävimpänä amerikkalaisena toimijana pidetty Henry Kissinger, joka juutalaisuutensa vuoksi herätti epäilyksiä Yhdysvaltojen sisälläkin.²⁸ Näiden lähtökohtaisten erojen valossa myös tutkimusaineiston sisältä oli odotettavissa merkittäviäkin eroja.

Kaikkiaan Yhdysvallat on ollut konfliktissa yksi tärkeimmistä toimijoista. Yhdysvallat kävi keskustelua terrorismista konfliktin osapuolten hallintojen kanssa, Yhdistyneiden

²⁴ Quandt & Indyk 2016, 1-2.

²⁵ Huom. Lisäksi konfliktia koskeva tutkimusaineisto on valtaosin julkaisematonta 1980-luvun ajalta.

²⁶ Little 2008, 99; Harms & Ferry 2012, 109.

²⁷ Little 2008, 103.

²⁸ Hanhimäki 2004, 305.

Kansakuntien sisällä sekä maan sisäisesti suurlähettiläiden, neuvonantajien, ministerien ja presidentin kesken. Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa on diplomatian ja toimien tasolla tutkittu runsaastikin, esimerkiksi presidenttien tai Henry Kissingerin diplomatian kautta, mutta tämän tutkimuksen lähestymiskulma tarkastelee syvemmillä olleita asenteita tekojen ja diplomatian takana. Näin ollen päätutkimuskysymykseksi on muodostunut: *millaisia asenteita ja odotuksia Yhdysvalloilla oli terrorismiin liittyen?* Tätä pääkysymystä tulen täydentämään kysymyksillä: *mistä nämä asenteet johtuivat sekä miten ja miksi asenteet ja odotukset muuttuivat tarkasteluvälillä?* Näillä tutkimuskysymyksillä pyritään yhdistämään terrorismiin liittyvää narratiivia aiempaan tutkimuskirjallisuuteen.

1.3 Terrorismi

Terrorismin määrittely käsitteenä on tämän tutkimuksen kannalta tähdellistä, joskin melko haastavaa. Ensinnäkin on tärkeää huomioida, ettei ole olemassa vain ”yhtä” terrorismia, vaan terrorismi esiintyy historian saatossa, mutta myös nykyhetkessä hyvin eri muodoissa. Terrorismi on siis sosiaalinen konstruktio, eli toisin sanoen merkitys syntyy siitä, miten ja missä yhteydessä termiä käytetään. Yleisesti terrorismiin voidaan kuitenkin liittää kolme keskeistä piirrettä: i) väkivalta tai sen uhka, ii) huomion ja pelon kerääminen ja iii) poliittinen tai uskonnollinen tavoite. Usein näistä keskeisimpänä nähdään viimeksi mainittu, eli että terrorismi on yleensä aina tavoitteiltaan poliittista tai uskonnollista.²⁹ Poliittisuuden lisäksi terrorismiin liitetään joko voimankäyttö tai voiman tavoittelu. Tämä voimankäyttö ilmenee usein väkivaltana tai sillä uhkaamisena, joka usein kohdistuu siviileihin ja jonka avulla pyritään saavuttamaan haluttu poliittinen päämäärä. Kuitenkin piilevien tavoitteiden valossa toisijaista on yleensä itse tuhon aiheuttaminen, vaan kyse on ennen kaikkea huomion herättämisestä ja viestin välittämisestä.³⁰ Näiden edellä mainittujen piirteiden lisäksi terrorismille on joidenkin määritelmien mukaan luonteenomaista toiminnan suunnitelmallisuus, laskelmoivuus ja systemaattisuus.³¹

Historian saatossa terrorismin käsitteellä on ollut monia muuttuneita merkityksiä ja piirteitä. Modernin terrorismin voidaan katsoa saaneen alkunsa Ranskan suuren vallankumouksen yhteydessä 1700-luvun lopulla. Vallankumouksen alussa terrorismin katsottiin jopa liittyvän

²⁹ Hoffman 2006, 2; Haussalo 2019, 11; Malkki 2020, 30.

³⁰ Malkki 2020, 30.

³¹ Hoffman 2006, 2-3; Laqueur 2000, 13.

läheisesti demokratian ja hyveellisyyden ihanteisiin, joka johti terrorismin positiiviseen konnotaatioon. Kuitenkin vain muutamaa vuotta myöhemmin terrorismi leimattiin rikolliseksi, kun jakobiinivaltio³² mestasi tuhansia ”valtion vihollisiksi” määrittämiään henkilöitä.³³

Ranskan suuren vallankumouksen jälkeisen terrorismin historian voi jakaa neljään eri aaltoon, joista Israelin–Palestiinan konfliktin 1960- ja 1970-lukujen terrorismi sisältyy kolmannen aaltoon. Ensimmäiseen aallon terrorismi 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun käsitti anarkistisen terrorismin, joka kohdistui useaan Euroopan valtion päämieheen salamurhina. Anarkistisella terrorismilla pyrittiin ennen kaikkea herättämään kauhua poliittisen muutoksen aikaansaamiseksi, eli kyse ei ollut niinkään siviileihin kohdistetusta, mielivaltaisesta väkivallasta.³⁴

Terrorismin toinen aalto osui ensimmäisen maailmansodan jälkeiselle ajalle, joka monin paikoin jatkui 1900-luvun puolenvälin yli. Siinä terrori kohdistui eurooppalaisten siirtomaaisäntien valtaan eritoten Pohjois-Afrikassa ja Lähi-idässä. Esimerkiksi Algeriassa, Kyproksella ja Palestiinan alueella nousi nationalistisia liikkeitä vastustamaan kolonialismia terrorismin keinoin. Tämän tutkielman johdantoluvun historiallisessa taustoituksessa esiin nostetun Irgun-järjestön toimet edustivat juuri toisen aallon terrorismia, jossa terrorismista tuli umpimähkäisempää ja se yhdistyi sissisodankäyntiin; tavoitteena ei niinkään ollut siirtomaaisäntien voittaminen terrorismilla, vaan pikemminkin turhauttaminen. Toisen aallon perintönä esimerkiksi Israelin–Palestiinan konfliktille voidaan nähdä se, että terrorismilla voidaan saavuttaa voitto; voidaan tulkita, että esimerkiksi Israel saavutti osittain terrorin kautta oman itsenäisyytensä 1940-luvulla ja tämä heijastui esimerkiksi siihen, miksi terrorismista tuli palestiinalaistelijoiden keskuudessa suosittu toimintakeino.³⁵

Kolmannen aallon terrorismi, josta tämänkin tutkielman terrorismissa on kyse, kohdistui entistä enemmän siviileihin. Tämä viattomiin sivullisiin kohdistunut väkivalta oli terroristien näkökulmasta kahdesta syystä kannattava toimintatapa: ensinnäkin terroristeilla ei ollut mahdollisuuksia puutteellisten varusteiden ja taistelijoiden lukumäärän takia avoimiin tulitaisteluihin armeijaa vastaan. Toiseksi siviileihin kohdistunut terrorismi johti esimerkiksi Israelin kohdalla kostoiskuihin, joiden seurauksena palestiinalaissiviileitä menehtyi. Terroristeille

³² jakobiineja kutsuttiin nimellä *la terreur*, josta termit terrorismi ja terrori juontuvat. (Haussalo 2019, 10)

³³ Hoffman 2006, 3–10; Olson 2009, 30; Haussalo 2019, 10.

³⁴ Olson 2009, 30–31.

³⁵ Hoffman 2006, 17; Olson 2009, 31–32.

tärkeää oli mediahuomio, jota palestiinalaisuhrit herättivät laajalti saaden kansainvälistä sympatiaa ja tukea. Kolmannen aallon terrorismiin kuului myös ennen kaikkea kansainvälisen terrorismin ja vasemmistolaisterrorismin nousu; kansainvälistymisen myötä Yhdysvalloista tuli kasvavassa määrin terrorismille suosittu kohde, kun samanaikaisesti vasemmistolaisterroristijärjestöt saivat tukea muun muassa Neuvostoliitolta ja Kiinalta sekä tekivät ympäri maailmaa toistensa kanssa yhteistyötä, PLO muun muassa oli 1980-lukuun mennessä kouluttanut yli 40 eri järjestön jäseniä.³⁶

Neljäs aalto sijoittuu tämän tutkimuksen jälkeiseen aikaan, 1980-luvusta eteenpäin. Neljäs terrorismin aalto oli uskonnollisen terrorismin aikaa. Vaikka uskonnolla esimerkiksi Lähi-idän konfliktissa oli oma vaikutuksensa, se ei ollut ennen 1980-lukua esimerkiksi terrorismia määrittävä tekijä. Vaikka uskonnollinen terrorismi monesti länsimaissa mielletään eritoten islamistiseksi terrorismiksi, se ei maailman mittakaavassa ole kuitenkaan siihen rajoittunut, sillä esimerkiksi Intiassa sikhit ja Israelissa äärijuutalaiset tekivät iskuja; muun muassa 1990-luvulla Israelin pääministerin Jitzhak Rabinin salamurhan takana oli juuri juutalainen ääriainees. Uskonnollisen terrorismin uusi ilmiö olivat itsemurhapommitukset, ylivoimaisesti suurin vihollinen ja kohde oli Yhdysvallat ja toisaalta yksi arvo iskuille itsessään oli siviiliuhri-luku.³⁷

Kuitenkin ajanjaksosta riippumatta terrorismia on aina mahdollista ymmärtää ja määritellä paremmin erilaisissa historiallisissa, poliittisissa ja sosiaalisissa konteksteissa, kun sitä jaotellaan erilaisiin alaluokkiin, kuten esimerkiksi nationalistiseen, etno-separatistiseen, ylikansalliseen, äärioikeistolaiseen ja -vasemmistolaiseen sekä uskonnolliseen terrorismiin.³⁸ Terrorismi on myös itsessään poliittinen termi ja sen käytöllä puheessa osoitetaan aina poliittista ja moraalista paheksuntaa; käsitteellä ”terrorismi” on nykypäivänä aina negatiivinen konnotaatio, sillä siihen liitetään helposti mielleyhtymiä kuten julmuus ja sivullisten vahingoittaminen.³⁹ Tämän takia neutraalissa poliittisessa puheessa sekä mediassa pyritään välttämään sen käyttöä, sillä vähemmän latautuneet ilmaisut kuten ”sissit”, ”radikalismi”, ”ekstremismi” ja ”kapinallistoiminta” vähentävät vastakkainasettelua ja osaltaan näin ollen voivat parantavat mahdollisuuksia konfliktin ratkaisun löytymiseen.⁴⁰ Kuitenkin huomionarvoista

³⁶ Laqueur 2000, 55; Olson 2009, 33–34; 40.

³⁷ Olson 2009, 35–36.

³⁸ Olson 2009, 26; Haussalo 2019, 11.

³⁹ Hoffman 2006, 23; Laqueur 2000, 16.

⁴⁰ Malkki 2020, 25.

on, että terrorismi-termin käyttö lisääntyy tietyissä tilanteissa varsin merkittävästi. Ensinnäkin, kun iskut tulevat joko psykologisesti tai fyysisesti lähemmäs tarkastelijaa, eli esimerkiksi sen kohdistuessa länsimaihin, voidaan teko tuomita terrorismiksi, siinä missä samanlaisen iskun tapahtuessa kolmannen maailman maissa, käytetään neutraalimpia ilmaisuja.⁴¹ Toiseksi, terrorismiksi leimaaminen on sen yleisempää, mitä verisempi ja väkivaltaisempi isku on. Esimerkiksi vuoden 1973 isku Pan Am -lentoyhtiön koneeseen Roomassa, jonka seurauksena 23 matkustajaa kuoli, leimattiin yhdysvaltalaislehdistön toimesta terrorismiksi, kun taas vähemmän väkivaltaisten lentokonekaappausten yhteydessä käytettiin puolestaan neutraalimpaa terminologiaa, kuten ”kommando” ja ”sissi-isku”.⁴² Kolmantena ovat tapaukset, joissa väkivallan tekijät edustavat muita kuin tarkastelijan oman uskonnon tai etnisen ryhmän edustajia; usein siis osapuolena on länsimainen media, joka tarkastelee muslimien toimintaa.⁴³

PLO:n puhemies Jasser Arafat osoitti marraskuussa 1974 YK:n yleiskokouksessa terrorismin määrittelyn puolueellisuuden, mikäli sen sanelisivat länsimaat: ”The difference between the revolutionary and the terrorist lies in the reason for which each fights. For whoever stands by a just cause and fights for freedom and liberation of his land from invaders, the settlers and colonialists, cannot possibly be called terrorists.”⁴⁴ Johtuen terrorismin käsitteen negatiivisista mielleyhtymistä ja leimallisuudesta, terroristit itse eivät määrittele itseään terroristeiksi, vaan pyrkivät nimeämään itsensä esimerkiksi vapaustaistelijoina, sisseiksi tai sotilaisiksi. Terroristiryhmille on ollut tyypillistä käyttää positiivisia mielikuvia herättäviä termejä järjestöjensä nimeämisessä, kuten esimerkiksi armeija (*the Popular Liberation Army*), itsepuolustus (*Jewish Defence Organization*) tai vapaus ja vapautus (*the Popular Front for the Liberation of Palestine*).⁴⁵ Terroristijärjestöt ovat pyrkineet aina oikeuttamaan toimintaansa jollain perusteella, kuten taistelulla vääräuskoisia vastaan, kostolla tai epäoikeudenmukaisuuden vastustamisella. Oman toiminnan nimittäminen vapaustaisteluksi tai sodankäynniksi herättää mielikuvan siitä, että terroristien toiminta perustuisi kansainvälisiin sodan sääntöihin, mutta näin ei kuitenkaan ole. Suurimmat eroavaisuudet esimerkiksi vapaustaistelijoihin ilmenevät

⁴¹ Weinberg, Pedahzur & Hirsch-Hoefler 2004, 779.

⁴² Hoffman 2006, 28.

⁴³ Malkki 2020, 13.

⁴⁴ Hoffman 2006, 16.

⁴⁵ Hoffman 2006, 21.

taistelijoiden tunnuksettomuudessa sekä väkivallan rajoittamattomuudessa, sillä terroristien pyrkimyksenä on usein iskeä siviilikohteisiin sekä ottaa panttivankeja.⁴⁶

Israelin–Palestiinan konfliktissa olevan terrorismin määrittelyssä ongelmia tuottaa myös sissitoiminta ja arabiankielinen vastine tälle: *fedayeen*. Vapaasti käännettynä *fedayeen* merkitsee taistelussa tietyn asian puolesta uhrautunutta henkilöä. *Fedayeen* on keskeinen käsite tämän tutkimuksen kannalta, sillä sekä käytetyssä tutkimuskirjallisuudessa että ennen kaikkea käytetyssä alkuperäisaineistossa ”*fedayeen*”-termiä käytetään hyvin paljon, yleensä kuvaamaan palestiinalaisaktivisteja ja -radikaaleja, jotka käyvät aseellista taistelua Israelia vastaan suurimmaksi osaksi sissisodan muodossa. Sissisotaa ja tässä tapauksessa *fedayeen*-toimintaa ei ole kuitenkaan yksiselitteistä erottaa terrorismista, sillä molemmissa voi esiintyä hyvin samantyyppisiä toimintamalleja sekä jossain määrin myös samanlaisia tavoitteita. Esimerkiksi julkisille alueille asetetut ja räjäytetyt pommit, salamurhat ja *hit and run* -tyyppiset nopeat iskut käyvät sekä sissitoiminnan että terrorismitoiminnan kuvauksessa.⁴⁷ Erottelu *fedayeen*-toiminnan ja terrorismin välillä ei edes ole aina tarpeen, sillä alkuperäisaineiston perusteella Yhdysvaltojen näkökulmasta niiden toiminta sekoittuu ajoittain yhdeksi ja samaksi; *fedayeenit* eivät käyneet pelkkää perinteistä sissisotaa, vaan tekivät myös iskuja, joita Yhdysvallat kuvasi useasti ”*terrorist acts*”. Näin ollen, vaikkei *fedayeenit* olleetkaan lähtökohteisesti terroristeja eikä *fedayeen*-toiminta ollut pelkästään suoraa terrorismia, on silti hyvä huomioida myös *fedayeenit* tässä tutkimuksessa. He pitivät yhteyttä sekä saivat rahoitusta ja aseita järjestöiltä ja toimijoilta, jotka olivat mukana esimerkiksi kansainvälisessä terrorismissa ja *fedayeenien* iskut muodostivat yhdessä näiden varsinaisten terroristijärjestöjen, kuten Mustan syyskuun sekä PFLP:n kanssa konfliktiin liittyvän terrorismin kokonaiskuvan.

Historioitsija Walter Laqueurin mukaan media on ”terrorismin paras ystävä”. Tällä hän tarkoittaa sitä, ettei terrorismin tavoitteiden näkökulmasta mikään ole niin tärkeää kuin mediahuomion saaminen. Median ja terrorismin voidaankin katsoa toimivan ikään kuin symbioosisissa: terroristeille heidän esittämänsä viesti voidaan median kautta levittää tehokkaasti ja saada huomiota heidän ajamalleen asialle, kun toisaalta media hyötyy terrorismista jatkuvasti saamalla tehtyä ihmisiä kiinnostavia uutisia. Länsimaisissa medioissa Israelin–Palestiinan konfliktilla oli suuri huomio, osin myös johtuen siitä, että konfliktin terrorismi ulottui myös Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin, eikä näin ollen rajoittunut vain Israelin alueelle. Median

⁴⁶ Olson 2009, 25.

⁴⁷ Schmid 2004, 205; Hoffman 2006, 26.

mahdollisuuksia levittää tietoa entistä paremmin lisäsivät televisioinnin kasvu ja suorat lähetykset, mikä tietyllä tapaa kulminoitui kansainvälisen terrorismin kohdalla Münchenin kesäolympialaisissa vuonna 1972.⁴⁸

Israelin–Palestiinan konfliktissa terrorismi ei säily luonteeltaan samanlaisena koko tämän tutkimuksen ajanjakson ajan. Se kehittyy paikallisesta toiminnasta, suoraan Israeliin kohdistuvasta ja sen olemassaoloa vastustavasta terrorismista hiljalleen kansainvälistyväksi, laajemmaksi kokonaisuudeksi, joka järjestäytyy ja jolle kehittyy selkeitä, joskin muuttuvia päämääriä ja toimintatapoja. Aikarajauksen lopulla terrorismin kohteeksi Israelin ohelle ovat nousseet Yhdysvallat ja toisaalta myös maltilliset muslimit. Tästä kehityksestä kirjoitan lisää tulevaisuudessa käsittelyluvuissa, mutta on huomionarvoista, että 1960- ja 1970-lukujen terrorismi oli luonteeltaan sekulaaria; vaikka uskonto oli keskeinen tekijä juutalaisten ja muslimien välisessä konfliktissa ja ylipäänsä Palestiinan alueen historiassa, ei Israelin–Palestiinan konfliktin terrorismissa kyse ollut kuitenkaan jihadistisesta terrorismista kuin vasta tutkimuksen aikarajauksen jälkeen, 1980-luvulta alkaen. Tämä sekularismi näkyi esimerkiksi lentokonekaappauksissa tai panttivankitilanteissa siten, että terroristeilla oli vaatimuksena usein esimerkiksi palestiinalaisvankien vapauttaminen israelilaisista vankiloista ja monesti terroristit itse jäivät vangeiksi tai kuolivat tulitaistelussa. Kyse ei ollut siis itsensä uhraavasta, Allahin tai Muhammedin nimeen vannovasta toiminnasta, vaan ennen kaikkea palestiinalaisten asian vuoksi toimimisesta.⁴⁹

1.4 Yhdysvallat ja Israel

Israelin ja Yhdysvaltojen suhde on ollut Israelin-Palestiinan konfliktissa yksi keskeisimmistä sitä muokkaavista tekijöistä. Toisen maailmansodan jälkeen, Israelin valtiota perustettaessa oli Yhdysvaltojen ja Israelin suhde selvästi vähemmän tiivis ja läheinen kuin myöhemmin, sillä Israel oli perustettu paitsi sekä Yhdysvaltojen että myös Neuvostoliiton merkittävällä tuella. Israel pyrki ensimmäisinä vuosinaan puolueettomuuteen, sillä sen oli tärkeää turvata taloudellinen tuki useammasta kuin yhdestä suunnasta. Lisäksi juutalaisvaltion ideologiaan kuului niin sanottu ”*right to return*”⁵⁰ -ajattelu ja maailman kaikista juutalaisista

⁴⁸ Laqueur 2000, 74.

⁴⁹ Saikia & Stepanova 2009, 161–164.

⁵⁰ *Right to return* -ajattelulla viitataan vuonna 1950 Israelin parlamentin asettamaan lakiin ”*Law of Return*”, jonka myötä juutalaisilla ympäri maailmaa oli oikeus muuttaa Israeliin ja saada Israelin kansalaisuus. (Blumberg 1998, 92)

huolehtiminen, niin idässä kuin lännessä, joten puolueettomuudella pyrittiin edistämään juutalaisyhteisöjen turvallisuutta.⁵¹ Yhdysvallat itse suhtautui osittain varautuneesti Israelin tulevaisuuteen, erityisesti Yhdysvaltojen republikaanipuolueen epäilyksenä oli juuri itsenäistyneen Israelin siirtyminen kohti sosialismia. Yhdysvaltojen ensisijaiseksi tavoitteeksi ensimmäisen vuosikymmenen aikana voidaankin nähdä ennen kaikkea Israelin selviytyminen ja itsenäisyyden säilyttäminen.⁵²

Kuitenkin kylmän sodan olosuhteissa todellinen puolueettomuus oli vaikea tavoite, josta Israel melko nopeasti luopui. Yhdysvaltoihin tukeutuminen oli Israelille melko selvä valinta, sillä amerikanjuutalaisten tuki oli sille tärkeää niin poliittisesti kuin taloudellisestikin. Lisäksi samanaikaisesti Neuvostoliiton entistä läheisemmät suhteet arabimaiden kanssa ja aiempaa kielteisemmäksi muuttunut asenne Israelia kohtaan varmistivat Israelin suuntautumisen voimakkaammin kohti länttä.⁵³ Viimeistään 1960- ja 1970-lukujen vaihteeseen mennessä Israelin ja Yhdysvaltojen suhde oli syventynyt hyvin läheiseksi. Lähi-idän tilanteeseen heijastuu selvästi kylmän sodan kahtiajakautuneisuus: Yhdysvaltojen tärkeimpänä liittolaisena oli Israel, mutta Lähi-Idässä oli myös arabivaltioita, kuten Jordania ja Saudi-Arabia, joiden suhtautuminen Yhdysvaltoihin oli muita myönteisempää, kun sen sijaan Neuvostoliiton kumppaneita olivat nationalistiset arabivaltiot.⁵⁴ Erityisesti vuoden 1973 Jom Kippur -sota osoitti, kuinka konflikti oli laajentunut kylmän sodan näyttämöksi, kun sekä Yhdysvallat että Neuvostoliitto antoivat massiivisia avustuksia omille liittolaisilleen.⁵⁵

Yhdysvaltojen ja Israelin suhdetta voi hyvällä syyllä kutsua erityiseksi.⁵⁶ Suhde ei toki ole vuosikymmenten saatossa ollut mutkaton ja molemmilla on konfliktin suhteen ollut omia intressejä; esimerkiksi toisin kuin Israel, Yhdysvallat on luottanut ja pyrkinyt vahvasti konfliktin ratkaisussa YK:n kahden valtion malliin.⁵⁷ Tästä huolimatta maiden suhde pohjimmiltaan on ollut läheinen ja perustunut vastavuoroisuuteen. Yhdysvallat on tarvinnut vakaan jalansijan Lähi-idässä ja perinteisesti öljyn saannin turvaaminen on ollut Yhdysvalloille tärkeää. Toisaalta sen läheiset suhteet Israeliin ovat kuitenkin osaltaan vaikeuttaneet

⁵¹ Juusola 2005, 104.

⁵² Schoenbaum 1993, 7 ja 9.

⁵³ Juusola 2005, 105.

⁵⁴ Khalidi 2013, 28.

⁵⁵ Aggestam 1999, 75.

⁵⁶ Aggestam 1999, 75.

⁵⁷ Aggestam 1999, 76.

öljykauppaa arabimaiden kanssa. Esimerkiksi vuoden 1973 Jom kippur -sodan yhteydessä Lähi-idän öljyntuottajamaat yrittivät painostaa Yhdysvaltoja vaikuttamaan Israeliin rajamalla öljyntuotantoaan, mikä puolestaan aiheutti öljynhinnan moninkertaistumisen ympäri maailmaa. Yhdysvallat on myös perinteisesti perustellut kumppanuuttaan Israelin kanssa demokratian puolustamisella; Israel on Lähi-idän ainoa demokratia.

Yhdysvaltojen Lähi-idän politiikassa oli 1970-luvulla kolme keskeistä elementtiä, joihin se konfliktissa keskittyi. Ensinnäkin oli tärkeää pyrkiä löytämään palestiinalaispakolaisten kannalta kestävä ratkaisu, jossa kuitenkin samanaikaisesti huomioitaisiin Israelin turvallisuus. Toisaalta olennaista oli myös Neuvostoliiton vaikutusvallan rajoittaminen. Tähän pyrittiin muun muassa länsimyönteisten arabivaltioiden tukemisella sekä tekemällä entistä vahvempaa yhteistyötä Israelin kanssa. Etenkin vuoden 1970 Jordanian sisällissodan jälkeen, kun Israelin ja Yhdysvaltojen yhteistyö syveni huomattavasti, voidaan niiden välinen suhde nähdä kylmän sodan kontekstissa Neuvostoliiton vastaisena liittona; tämä oli toki ennen kaikkea Yhdysvaltojen intressi, sillä sen tavoite oli olla Lähi-idän merkittävin toimija, mutta liitto hyödytti myös Israelia, joka puolestaan tarvitsi aseita, tarvikkeita ja poliittista suojelua, joiden avulla se pyrki pitämään valta-asemaansa yllä ja puolustamaan omaa turvallisuuttaan.⁵⁸ Kolmanneksi, kansainvälisen terrorismin nousu oli luonut uusia uhkakuvia, paitsi Israelin–Palestiinan konfliktille myös globaalilla tasolla, joten sen vastainen taistelu oli Yhdysvaltojen näkökulmasta niin ikään tärkeää.⁵⁹

Yhdysvaltojen ja Israelin suhteessa on huomionarvoista toisaalta sen osittainen pysyvyys, mutta toisaalta siihen suuntautuvat muutokset, jotka johtuvat kulloisesta Yhdysvaltojen hallinnosta. Tällä tarkoitan ennen muuta sitä, että tämän tutkielman aikarajauksen puitteissa Yhdysvaltojen johdossa toimi neljä eri presidenttiä hallintoineen, joilla jokaisella oli luonnollisesti omanlaisensa suhtautuminen Israelin–Palestiinan konfliktiin, vaikkakaan mullistavia eroavaisuuksia ei ollut. Edellä mainittu pysyvyys johtui pitkälti siitä, että amerikanjuutalaisilla oli merkittävä poliittinen ja taloudellinen valta Yhdysvaltojen kannalta, mutta myös siitä, että Israelilla oli yleisesti laaja kannatus Yhdysvalloissa koko kansan puolelta; esimerkiksi 1970-luvulla tehtyjen tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että puoluekannasta, sukupuolesta, iästä, sekä pitkälti myös uskontokunnasta ja ihonväristä riippumatta enemmistö

⁵⁸ Thomas 2009, 49–50; Schoenbaum 1993, 7.

⁵⁹ Posner 1987, 235.

kansalaisista on pitänyt Israelin ja Yhdysvaltojen läheisiä suhteita sekä Yhdysvaltojen tukea Israelille tärkeinä asioina.⁶⁰

Presidenttien vaihtumisella ja yleisesti virkakausilla on kuitenkin oma roolinsa Yhdysvaltojen ulkopoliitikalle tulenaran Lähi-idän tilanteen suhteen. Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuusneuvoston entisen jäsenen ja 1970-luvulla ulkopoliitikkaan suuresti vaikuttaneen nykyisen emeritusprofessorin William B. Quandtin mukaan esimerkiksi presidentin suhtautuminen ja toimet Israelin–Palestiinan konfliktiin ovat usein riippuvaisia siitä, missä kohtaa virkakautta edetään: toisen ja kolmannen vuoden aikana on ollut yleisesti parhaat edellytykset rauhanprosessin edistämiseksi, sillä esimerkiksi neljäntenä virkavuonna vaalit ja mahdollinen uudelleenvalinta rajoittavat toimintaa ja pyrkimyksenä on ollut yleensä rauhallinen eteneminen. Tämä näkyi esimerkiksi vuosien 1972 (Nixon), 1976 (Ford) ja 1980 (Carter) Yhdysvaltojen politiikassa siten, että kriiseihin kyllä reagoitiin, mutta kahtiajakoa pyrittiin välttämään. Tätä väitettä tukee muun muassa presidentti Nixonin ensimmäisellä kaudella merkittävään ulkopoliittiseen asemaan nousseen Henry Kissingerin kertomus: "What finally got me involved in the execution of Middle East diplomacy was that Nixon did not believe he could risk recurrent crises in the Middle East in an election year. He therefore asked me to step in, if only to keep things quiet."⁶¹ Toisaalta mainittua kahtiajakoa haluttiin välttää myös siitä syystä, että erityisesti Yhdysvaltojen juutalaisväestön, jolle Israel oli erityiskysymys, kannatus haluttiin säilyttää. Paitsi heidän äänillään, myös ennen kaikkea rahoituksellaan oli vaaleissa suuri merkitys.⁶²

Yhdysvaltojen juutalaisväestö vaikutti maan ulkopoliitikkaan myös vaalien ulkopuolella varsin merkittävästi, erityisesti juuri Lähi-idän tilannetta koskevissa kysymyksissä. Yhdysvaltainjuutalaiset paitsi osoittivat voimakasta mielenkiintoa maan toteuttamaa Israel-politiikkaa kohtaan, myös osallistuivat siihen aktiivisesti. Esimerkiksi 1970-luvun puolessa välissä yksi juutalaisyhteisön johtajista, Max Fisher, osallistui useaan Israelin–Palestiinan konfliktia koskevaan keskusteluun, jonka lisäksi hänellä oli ”ainutlaatuinen pääsy” sekä Kissingerin että Fordin puheille.⁶³ Toisaalta amerikanjuutalaisten mahdollisuudet vaikuttaa Israelin

⁶⁰ Schoenbaum 1993, 3.

⁶¹ Schoenbaum 1993, 192.

⁶² Quandt & Indyk 2016, 24; 28–29.

⁶³ FRUS 1969–1976 Volume XXVI, preface.

taloudelliseen tukemiseen olivat erittäin huomattavat, sillä esimerkiksi vuonna 1966 Yhdysvaltojen kongressi oli myöntänyt Israelille reilulla sadalla miljoonalla dollarilla taloudellista ja aseellista tukea, mutta vuotta myöhemmin kuuden päivän sodan yhteydessä (27. toukokuuta–10. heinäkuuta välisenä aikana) amerikanjuutalaiset keräsivät Israelille 100 miljoonaa dollaria hätäapuna. Israelin tukemisen vahvistuva trendi korostui 1970-luvulla koko Yhdysvaltojen hallinnon toimesta; vuoden 1973 Jom kippur -sodassa yksin amerikanjuutalaisten antama avustus Israelille oli noin 300 miljoonaa dollaria, jonka lisäksi Yhdysvaltojen hallinnon myöntämä tuki oli lähes kaksi miljardia dollaria.⁶⁴

Yhdysvaltojen rooli Lähi-idässä korostui eritoten Richard Nixonin toisella presidenttikaudella Yhdysvaltojen ulkoministeriksi nousseen Henry Kissingerin toiminnan myötä. Kissinger oli ollut jo 1960-luvun lopulta mukana Yhdysvaltojen ulkopoliitikassa kansallisen turvallisuusneuvoston jäsenenä ja Nixonin neuvonantajana, mutta vuonna 1973 tultuaan ulkoministeriksi Kissinger onnistui nostamaan Yhdysvallat Israelin–Palestiinan konfliktin ratkaisemisen kannalta tärkeimmäksi ulkopuoliseksi tekijäksi. Niin kutsutun sukkuladiplomatiansa myötä Kissinger onnistui luomaan paitsi Egyptin ja Israelin välille käytännössä pysyvän rauhan, myös Syyrian ja Israelin välille yli vuosikymmenen kestäneen aselevon.⁶⁵ Vaikka Kissinger jäi pois konfliktin ratkaisemisen keskiöstä vuoden 1976 presidentinvaalien ja Jimmy Carterin valinnan myötä, olivat hänen luomansa Yhdysvaltojen asema ja vahvat neuvotteluyhteydet ensiarvoisen tärkeitä vuonna 1978 saavutettuun Camp Davidin rauhansopimukseen Israelin ja Egyptin välillä.⁶⁶

1.5 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen alkuperäisaineistona toimii Yhdysvaltojen diplomaattiaineisto, joka on saatavilla *Foreign Relations of the United States*-tietokannasta (jatkossa FRUS). Tässä tutkimuksessa on käytetty digimuotoista, internetissä saatavilla olevaa aineistoa. FRUS-aineistot sisältävät historiallisia dokumentteja Yhdysvaltojen ulkopoliittisista päätöksistä ja diplomatia-toiminnasta. FRUS-aineistot on jaettu presidenttien hallintoihin, esimerkiksi *Lyndon B. Johnson Administration 1964–1968*, joiden sisällä eri poliittisia ja maantieteellisiä aihepiirejä

⁶⁴ Schoenbaum 1993, 159; 187.

⁶⁵ Hanhimäki 2004, 1; 319.

⁶⁶ Aggestam 1999, 78.

koskevat asiakirjat on kategorisoitu omiin teoksiin. Tässä pro Gradu-tutkielmassa käytetään kaikkiaan neljän eri presidentin, Lyndon B. Johnsonin, Richard Nixonin, Gerald Fordin ja Jimmy Carterin toimikausien aineistoja.⁶⁷

Aineistossa on erityyppisiä dokumentteja, muun muassa sähköitä, muistioita ja pöytäkirjoja. Dokumentit ovat monessa tapauksessa yhdysvaltaisten diplomaattien välisiä tiedonantoja tai viestejä kolmannelta osapuolelta; esimerkiksi konfliktimaiden kuten Israelin ja Jordanian kanssa käydään keskustelua monesti yhdysvaltalaisen suurlähettilään kautta. Tutkimuskysymysten valossa kenties merkittävintä antia tutkimukselle tarjoavat hallinnon sisäiset muistiot ja pöytäkirjat erityisneuvonantajien, presidentin ja kansallisen turvallisuusneuvoston välillä. Näistä dokumenteista heijastuvat usein selkeimmin ja aidoimmin Yhdysvaltojen huolenaiheet ja odotukset konfliktia kohtaan. Toisaalta on syytä huomioida myös tarkemmin kuin vain pintapuolisesti aineistotyyppi; olennaista on eittämättä se, kuka tiedotteen, lausunnon tai muistion on laatinut ja kuka niissä puhuu. Tämä on olennaista siksi, että aineistosta pystytään havainnoimaan ja erottelemaan joitakin konfliktinratkaisun kannalta keskeisiä henkilöitä, kuten esimerkiksi Henry Kissinger. Kissingerin näkemyksille ja lausunnoille, jotka ovat osoitettu esimerkiksi kahdenvälisenä tiedonantona presidentille, voidaan nähdä erilainen poliittinen konteksti ja tarkoitusperät, kuin esimerkiksi eri maiden päämiesten kahdenkeskeisessä viestinnässä.

Koska aineisto on kokonaisuudessaan hyvin laaja, tuhansia dokumentteja koko aikarajaukseni ajalta, on tärkeää pyrkiä löytämään keskeinen aineisto erilaisin rajauksin. Tutkimuksessa käytetään rajaavina hakusanoina termejä *terror*⁶⁸, *fedayeen*, *BSO* (Black September Organization), *Arafat*, *radical** ja *PLO* (Palestine Liberation Organization), joiden avulla tutkitaan relevantteja dokumentteja. Kuitenkin laajempien keskusteluyhteyksien ja kontekstin ymmärtämiseksi nämä termien kautta tehtävät rajaukset eivät ole täysin kattavia, joten tutkimusta on laajennettu myös näiden termien ulkopuolelle. Yksi keskeisistä menettelytavoista on ollut kokonaisvaltaisempi aineiston läpikäyminen tietyn aihepiirin sisällä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi luvussa 3 olevan kansainvälisen terrorismin käsittelyn pohjaamista ennen muuta FRUS:in aineistossa olevaan spesifiin alakategoriaan *Documents of Global Issues* ja sen

⁶⁷ FRUS, Historical documents.

⁶⁸ sanan katkaisulla ja *-merkillä sisällytetään hakutuloksiin kaikki terror -alkuiset sanat, kuten *terrorism*, *terrorist* ja *terrorize*.

lukuihin ”*The Olympic Attack and the Anti-Terrorism Initiatives, September–December 1972*” ja ”*Terrorism*”.⁶⁹ Vastaavasti tarkastelua on kohdennettu toisaalta myös joihinkin tiettyihin ajanjaksoihin, jotka voidaan konfliktin kannalta nähdä merkityksellisinä. Esimerkiksi luvussa 2.4 analysoitavan Karamehin taistelun tai 3.1 luvun Jordanian sisällissodan alkamisen yhteydessä, olen tutkinut dokumentteja tapahtuman ympäriltä, niin aikaa tapahtumaa ennen kuin sitä seuraavia päiviä muutaman viikon ajalta. Tämä menettely on taannut kokonaisvaltaisemman ja luotettavamman kuvan Yhdysvaltojen suhtautumisesta, sillä pelkkien hakusanojen ehdoilla löytyvistä dokumenteista saa tietoa odotuksista vain silloin, kun esimerkiksi termiä *terror** käytetään; konfliktiin ja terrorismiin suhtautumisesta voi rakentaa kuvaa myös ilman, että terrorismista ilmiönä puhutaan. Toisaalta koko aineiston läpikäyminen tällä periaatteella on paitsi liki mahdotonta, myös kannattamatonta, joten tähdellisempää on pyrkiä luomaan kuva terrorismikeskustelusta hakusanoilla löytyvän termin käytön kautta ja keskittyä vain paikoin spesifiin tarkasteluun.

Osittaiseksi ongelmaksi rajaamisen ohella voidaan nähdä kaksi sisällöllistä puutetta. Ensinnäkin presidentti Carterin hallintokauden (vuodet 1977–1980) aineistot ovat osittain julkaisemattomia; kuten esimerkiksi alaluokat *Global Issues*; *United Nations Issues* ja *European Security 1977–1983* ovat tutkielmaa tehdessä *Under Declassification Review* -luokituksen alaisia. Toisekseen joidenkin aineistojen sisällä on rajattu joitain yksittäisiä lauseita, lausuntoja tai henkilöiden nimiä salaiseksi luokitelluksi.⁷⁰ Näitä aineiston rajauksia voidaan kuitenkin pitää hyvin marginaalisina ongelmina ja puutteina tämän tutkielman kannalta, joskin ne on hyvä huomioida.

1.6 Tutkimusmetodi

Tutkielman keskeisimpänä tutkimusmenetelmänä toimii narratiivianalyysi. Termillä *narratiivi* tarkoitetaan *kertomusta*. Yhteiskuntatieteissä ja historiassa narratiivi ja narratiivisuus ovat nousseet muutaman viime vuosikymmenen aikana tutkimuksen kohteiksi. Historiantutkimuksen kontekstissa narratiivisuus nähdään kertomuksellisuutena; tapahtumat, teot ja ilmiöt nähdään kertomuksina ja näin toisaalta historian voi nähdä rakentuvan eräänlaisista

⁶⁹ FRUS 1969–1976, Volume E-1 & E-3, Global Issues.

⁷⁰ Useissa käyttämissäni dokumenteissa on yksi tai useampia salaiseksi luokiteltuja kohtia, esimerkiksi FRUS 1977–1980 Volume IX, dokumentissa 213. on mainintoja kuten ”handling restriction not classified” sekä ”2½ lines not declassified”.

erilaisista kertomuksista, sekä pienemmistä ilmiöistä että pidemmistä ”tarinoista”.⁷¹ Narratiivi historiantutkimuksessa on itsessään kuitenkin hiukan harhaanjohtava termi siinä määrin, että se antaa sellaisen kuvan kuin historiassa olisi olemassa automaattisesti ja luontaisesti jokin selkeä tarinankulku (*storyline*) tai että historia ylipäänsä rakentuisi selkeistä yleismaailmallisista tarinoista, joilla olisi tarinalle tyypillisesti määritettävät alku, keskikohta ja loppu, toisin sanoen juoni, ja jotka siten muodostaisivat selkeän, yksioikoisen kokonaisuuden. Näin ei kuitenkaan ole. Narratiivit ovat aina jälkeensä tietystä perspektiivistä rakennettuja kertomuksia, joiden rakentaminen on subjektiivista. Tämä on kenties johdannaista ihmisen omasta käsityksestä itsestään ja elämästään, sillä on tyypillistä, että ihmiset itse näkevät usein oman elämänsä eräänlaisena kertomuksena.⁷² 1970-luvun yksi narratiivisuuden saralla keskeisimmistä kirjallisuuden tutkijoista, Barbara Hardy, esittikin, että narratiivit olisivat osa jokapäiväistä elämäämme ja ilmenisivät lähes kaikessa toiminnassamme ja että meidän psyykinen toimintamme liittyy narratiivisuuteen. 1980-luvulla tällaista elämän narratiivisuutta vastustavia mielipiteitä esitettiin. Kuten historioitsija Louis Mink asian esittää: ”Stories are not lived but told. Life has no beginnings, middles, or ends; there are meetings, but the start of an affair belongs to the story we tell ourselves later, and there are partings, but final parting only in story”. Tällä Mink tarkoittaa sitä, että kertomukset, niin omassa elämässämme kuin myös historiassa, kerrotaan jälkikäteen, niitä ei eletä ajatellen, että siinä hetkessä ollaan oman elämäkertomuksen keskikohdassa, sillä se on mahdotonta; tulevaa ei voi tietää. Toisin sanoen, historian tapahtumien ”tarina” on kerrottavissa vasta myöhemmin, kun ne voidaan suhteuttaa koko tapahtumankulkuun ja yleiseen kontekstiin.⁷³ Tässä tutkielmassa tämä tarkoittaa sitä, että pyrin tarkastelemaan terrorismista havaittavaa kertomusta suhteessa koko Israelin–Palestiinan konfliktiin sekä Yhdysvaltojen toimintaan.

Erityisen hyvin narratiivianalyysi soveltuu tutkimuksen metodiksi, kun tarkoitus on, kuten tässä tutkimuksessa, tarkastella ja analysoida asenteita ja odotuksia; kertomukset ovat aina kulttuurisesti jäsentyneitä ja näin ollen ilmentävät eri tavoin tunteita ja asenteita. Olennaista ei ole niinkään se, millaisia tarinoita tuodaan historiasta, vaan niiden kertomusten kautta todellisuuden järjestely ja toisaalta rakentaminen. Toisin sanoen keskeistä ei ole itse tarina, esimerkiksi jonkin tapahtuman eteneminen, vaan se, miten kertomus ilmentää siihen

⁷¹ Hyvärinen: ”Kertomuksen tutkimus”, 1.

⁷² White 1980, 5.

⁷³ Hyvärinen 2013, 17–18.

kuuluvaa kulttuurista ja poliittista identiteettiä ja kontekstia.⁷⁴ Kertomuksilla pyritään tuomaan esille kertomuksen aikakauden ja olosuhteiden luomaa maailmaa ja sitä, miten ihmiset ovat erilaisiin asioihin suhtautuneet, minkälaisia tunteita he ovat kokeneet ja millaisia syitä heillä on ollut toimintansa taustalla; kertomukset ovat siis oiva keino tehdä toimintaa paremmin ymmärrettäväksi, sillä ne ovat subjektiivisia, eli kertovat siis mikä on ollut esimerkiksi jonkun henkilön oma, henkilökohtainen kokemus tietystä asiasta ja samalla heijastavat laajempaa historiallista kulttuuria ja kontekstia. Kuten Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan tutkimusjohtaja Matti Hyvärinen esittää, ”kertomukset jäsentävät ... sosiaalista maailmaa, eivät vain ilmennä jälkikäteistä ’subjektiivista’ merkityksenantoa”.⁷⁵

Narratiivianalyyseissä tutkimusaineistosta voidaan etsiä erilaisia kertomuksen osia, eli ”juonia”. Omassa aineistossani nämä juonet ovat esimerkiksi erinäiset terrori-iskut, kuten vaikkapa Münchenin verilöyly vuoden 1972 olympialaisissa, sekä tutkimuskysymyksen varjolla siihen liittyvät Yhdysvaltojen muuttuvat asenteet terrorismia kohtaan. Historiallisessa narratiivissa on tyypillistä, että juoni muodostuu eräänlaisista ”risteyskohdista”, jotka voidaan nähdä koko kertomuksen kannalta merkittävinä hetkinä.⁷⁶ Näin ollen juuri Münchenin tapaus on hyvä esimerkki tärkeästä juonesta, ydintarinasta, joka yhdistyy muihin juoniin ja muodostaa näin ollen suuremman, kattavamman kertomuksen, ns. perustarinan. Toki pelkän tutkimusaineiston pohjalta muodostettava kertomus olisi historiallisesta näkökulmasta hatara, mutta yhdistettynä aiempaan tutkimuskirjallisuuteen ja tietämykseen asioista ja kontekstista, on mahdollista luoda pätevää historiallista narratiivia.⁷⁷

Risteyskohtien ja juonien lisäksi narratiivissa kielellisillä eli retorisisilla merkityksillä on suuresti väliä. Koska kertomus sisältää itsessään kannanottoja ja odotuksia ympäröivään maailmaan ja aikaan, on kertomuksen sanavalinnoilla merkitystä ja siksi myös narratiivianalyyseissä on syytä tarkastella kertomuksen kielellisiä keinoja. Kielelliset keinot ovat tärkeitä huomioida, sillä yksittäisillä sanavalinnoilla voidaan luoda huomattavia merkityseroja; niillä voidaan rakentaa esimerkiksi kausaalisuutta ja odotuksia (sivulauseessa käyttämällä sanoja ”koska” ja ”vaikka”). Toisaalta koska lähdeaineistossani kuvataan puhetta pitkälti vain

⁷⁴ Pikkanen 2012, 28.

⁷⁵ Hyvärinen: ”Kertomuksen tutkimus”, 5; Pikkanen 2012, 29.

⁷⁶ White 1984, 27.

⁷⁷ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.

sitaatteina, ei lähes lainkaan eleitä tai sanomista ilmaisevia verbejä (esimerkiksi ”totesti”, ”väitti” tai ”jyrähti”), ei puheesta kokonaisuutena voi välttämättä saada samaa vaikutelmaa kuin esimerkiksi kasvokkain käydyissä keskusteluissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että merkitysten antaminen muuttuisi tai vaikeutuisi erityisen paljon, vaan huomio on vain kiinnitettävä ensisijaisesti sanavalintoihin, kuten korostaviin adjektiiveihin (esimerkiksi ”todella”, ”erittäin”, ”hervittävän”), vertaileviin ilmaisuihin, toistoon sekä siihen, millä tavalla asioita selitetään. Toisaalta on paljon merkitystä sillekin, mitä ei sanota: esimerkiksi *terrorism* ja *terrorist* -termien käyttö käyttämässäni aineistossa vaihtelee suuresti, eikä yleisesti katsoen näiden termien käyttö aineistossa ole kovin toistuvaa tai säännöllistä.⁷⁸ Kertomuksia tutkittaessa on myös syytä havainnoida ja tiedostaa kertomisen momentti eli tilanteisuus. On suuri merkitys sillä, kuka tapahtumista ja ilmiöistä puhuu, mihin ajankohtaan ja missä asiayhteydessä.

Analysoidessa kertomuksia on vaarana *kerronnallistaminen*. Kerronnallistamisessa tutkija antaa merkityksiä sellaisille tapahtumille, jotka eivät narratiiviin kuulu, eli toisin sanoen siis rakentaa kertomuksellisuutta sinne, missä sitä ei todellisuudessa ole. Historiantutkimuksessa on monesti tilanne, että tutkija tuntee aiheensa kontekstin ja makrotason tapahtumat etukäteen; menneen tutkiminen antaa suuremmat edellytykset kerronnallistamiselle ja yhteyksien löytämiselle, koska tiedämme, mitä on tapahtunut ja mitä siitä seurannut. Kuten edellä esitin, elämää ja historiaa luetaan sekä tulkitaan kertomuksena lähes automaattisesti; osaltaan se kertoo kerronnallistamisen olevan varsin merkittävä ilmiö ja tärkeää huomioida tutkimusta tehdessä. Toisaalta automaattinen kertomuksena tulkitseminen ei ole tarkoituksenmukaista ja sitä kautta myös herättää kysymyksen; mistä voin tietää, etten itse tutkijana lankea kerronnallistamaan omaa tutkimusaiheittani?

Tätä kysymystä ei ratkaise seuraava päättely, mutta antaa sille näkökulman: pelkkä aineistolähtöinen lukeminen ilman taustatietoja tai tulkintoja on jo lähtökohtaisesti liki mahdotonta. Lukija tai tutkija antaa aina selityksiä ja merkityksiä oman maailmansa ja kokemustensa kautta tekstin aukoilta, kohdille, jotka puuttuvat tai eivät itsessään ”puhu” mitään. Tulkintojen tekeminen kuuluu aina historiantutkimukseen, ja tulkinnat heijastavat aina kulttuurista taustaamme, kokemuksiamme ja sen hetkistä ymmärrystämme maailmasta.⁷⁹

⁷⁸ Hyvärinen ”Kertomuksen tutkimus”, 17–19; White 1980, 14.

⁷⁹ Hyvärinen: ”Kertomuksen tutkimus”, 8 ja 15.

Kerronnallistaminen ilmiönä ei tee narratiivin rakentamisesta hataraa tai lähtökohtaisesti ongelmallista, sillä kerronnallistaminen on aina vältettävissä. Tärkeää tutkijan kannalta on muodostaa kertomuksensa narratiivisen analyysin menetelmien, perustellusti tehtyjen tulkintojen sekä vahvan tutkimuksellisen näytön varaan niin, että pidättäytyy tekemästä ylitulkintoja.

1.7 Aikaisempi tutkimus

Kuten jo aiemmin todettua, on Israelin–Palestiinan konflikti jo erittäin tutkittu aihe, johon uutta näkökulmaa on tuotu useilta eri tutkimuksen aloilta. Koska konfliktin historian käännteitä ja eritoten sen sotia, sekä rauhanprosessia konfliktin sisäisiä toimijoita on tutkittu niin runsaasti, on haasteellista löytää uutta näkökulmaa, jolla kyettäisiin tarjoamaan uutta relevanttia tutkimuksellista tietoa konfliktin historiasta. Melko yleinen ongelma tämän nimenomaisen konfliktin tutkimuksen piirissä on kuitenkin tutkimusten subjektiivisuus; Israelin–Palestiinan konfliktiin kytkeytyy vahvoja ihmisoikeudellisia, uskonnollisia ja maailmankatsomuksellisia kysymyksiä, joiden kautta tutkimuksia on rakennettu ajamaan erilaisia agendoja. Vaikka subjektiivisuutta voidaan pitää konfliktin saralla eräänlaisena helmasyntinä, ei ole syytä sivuuttaa sitä tosiasiaa, että aiheesta on tehty erittäin runsaasti ”objektiivista”, luotettavaa tutkimusta; kenties piilevä subjektiivisuus on vain enemmän ongelmallinen kysymys kuin monen muun historian tutkimuksen aiheen parissa.

Historiankirjoituksen saralla muutaman viime vuosikymmenen ajan yksi merkittävimmistä tieteellisten artikkeleiden julkaisijoista konfliktiin liittyen on ollut *The Institute for Palestine studies*, joka julkaisee Kalifornian yliopiston painossa neljännesvuosittain konfliktiin liittyviä kirjoituksia aikakausjulkaisussa *Journal of Palestine Studies*. Kyseinen julkaisusarja tarjoaa runsaasti näkökulmia konfliktin eri osa-alueilta, niin taloudellisesta, historiallisesta kuin sosiaalisesta näkökulmasta, sekä mikro- että makroperspektiivistä. Vaikka julkaisusarja on tieteellisestä näkökulmasta luotettava, voidaan puhua vain kohtalaisen objektiivisesta tiedon julkaisusta, sillä kirjoitukset ovat usein palestiinalaisnäkökulmasta tai heihin keskittyvää tutkimusta. Kuitenkin tiedostamalla tämän objektiivisuusvajeen ja suhtautumalla siihen kriittisesti, voi julkaisusarjaa hyödyntää tutkimuksen tukena ja tiedonlähteenä.⁸⁰

⁸⁰ University of California press: Journal of Palestine studies.

Palestiinalaistoiminnan historiaa on tutkittu paljolti eri järjestöjen näkökulmasta, joista Palestiinan vapautusjärjestöä PLO:ta on kartoitettu kaikista eniten; tämä on luonnollista, sillä jo alkuvuosistaan lähtien PLO itse on pyrkinyt määrittelemään itsensä palestiinalaisten asian kattojärjestöksi ja legitiimiksi edustajaksi ja onkin historian saatossa asteittain tunnustettu tällaiseksi; muun muassa 1970-luvun puolivälissä YK:n toimesta ja 1990-luvulla Israelin-Palestiinan konfliktin rauhanneuvotteluissa. 1980-luvulla julkaistut Jillian Beckerin *The rise and fall of the Palestine Liberation Organization* (1984) sekä Helena Cobbanin *The Palestinian Liberation Organization – Power, People and Politics* (1984) ovat varsin perustavanlaatuisia teoksia etenkin tämän tutkielman näkökulmasta, sillä ne kuvaavat jossain määrin laajemmin ja tarkemmin 1960- ja 1970-lukujen palestiinalaistoimintaa kuin useimmat 2000-luvun teokset, joissa pääpaino on monesti 1980-luvun lopun palestiinalaisten kansannousussa tai 1990-luvun rauhanprosessissa.

Yhdysvaltojen suhdetta ja ulkopoliittikkaa Lähi-idässä on tutkittu runsaasti erilaisista näkökulmista. Kriittistä näkökulmaa, jossa Yhdysvaltojen toimet nähdään usein palestiinalaisnäkökulmasta haitallisina, länsimaista kolonialismia ja ylivaltaa ilmentävinä tai konfliktin rauhanprosessia hidastavina toimina, edustaa esimerkiksi *Journal of Palestine Studiesin* päätoimittaja ja historian professori Rashid Khalidi.⁸¹ Jossain määrin myönteisempää, mutta silti kriittistä kuvaa Yhdysvaltojen politiikasta edustavat esimerkiksi Herbert Druks teoksessaan *Uncertain alliance: the U.S. and Israel from Kennedy to the peace process* ja Douglas Little *American orientalism: United States and the Middle East*.

Henry Kissingerin politiikasta ja Israel-suhteista kertova Jussi Hanhimäen *The Flawed Architect: Henry Kissinger and American foreign policy* (2004) valottaa puolestaan oivallisen tavalla toisaalta Yhdysvaltojen suhtautumista Israelin–Palestiinan konfliktiin, mutta toisaalta luo samalla katsauksen tarkempaan diplomaattiseen toimintaan paitsi osapuolten myös esimerkiksi Neuvostoliiton kanssa. Yhdysvaltojen presidentin roolista ulkopoliittikan tekijänä ja toisaalta Amerikan sisäisten voimatekijöiden heijastumista presidenttiin kuvaa kirjassaan *Camp David: peacemaking and politics* (2016) itse varsin voimakkaasti ulkopoliittikassa toiminut William B. Quandt, joka muun muassa Nixonin, Fordin ja Carterin kausilla toimi

⁸¹ esimerkiksi *Brokers of Deceit: How the U.S. Has Undermined Peace in the Middle East* (2013) ja *Sowing Crisis: The Cold War and American Dominance in the Middle East* (2009)

kansallisen turvallisuusneuvoston jäsenenä ja vuoden 1978 Camp Davidin neuvotteluissa asiantuntijana ja neuvonantajana.⁸²

Metodikirjallisuuden saralla suomalaisista tutkijoista esimerkiksi Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan tutkimusjohtaja Matti Hyvärinen ja Oulun yliopiston dosentti Ilona Pikkanen ovat luoneet 2000-luvulla tutkimusta historiallisesta narratiivianalyysistä varsin merkittävällä tavalla ja heidän näkemyksiinsä pohjautuu suurelta osin tämänkin työn metodologinen puoli. Lisäksi tässä tutkielmassa on hyödynnetty historioitsija Hayden Whiten artikkeleita historian narratiivisuudesta, sillä White oli 1900-luvun lopulla yksi narratiivisuuden keskeisistä tutkijoista.⁸³

Israelin–Palestiinan konfliktin aihepiiristä laaditut tietosanakirjat ovat tämän tutkimuksen kannalta yleishyödyllisiä, sillä ne tarjoavat tiivistetysti olennaisimpia tietoja esimerkiksi termeistä, henkilöistä tai yksittäisistä tapahtumista. Esimerkiksi Cheryl Rubenberg ja Harvey W. Kushner ovat koonneet varsin kattavat tietosanakirjat konfliktin tahoihin ja tapahtumiin liittyen. Huolimatta siitä, etteivät ne osoita historiallisia kehityskaaria sekä lisäksi huomioiden niiden suppeuden aiheuttama osittainen riittämättömyys, voidaan ne kuitenkin lukea hyvinkin neutraaleiksi ja luotettaviksi lähteiksi.⁸⁴

Tässä tutkimuksessa keskiössä olevaa terrorismia on tutkittu niin ikään tarkasti, sekä yleisenä ilmiönä että konkreettisina toimina. Vaikka tämän tutkimuksen näkökulma ei osu suoraan terrorismin teoreettiseen luonteeseen, ei terrorismia voi käsitellä taustoittamatta sen merkityksiä tai ilmiöitä. Terrorismin suhteen erityisesti professori Bruce Hoffman ja historioitsija Walter Laqueur ovat ansioituneita asiantuntijoita ja aiheen saralla eräitä merkittävimmistä tutkijoista ja tämän tutkimuksen terrorismikuva rakentuu pitkälti heidän teoksiensa *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction* (1999) ja *Inside terrorism* (2006) pohjalle. Lisäksi yhdysvaltalaisen rikostutkijan Dean T. Olsonin *Perfect Enemy: the Law Enforcement Manual of Islamist Terrorism* (2009) toimii täydentävänä kirjallisuutena.

⁸² Quandt & Indyk 2016, XIII.

⁸³ *The Question of Narrative in Contemporary Historical Theory* (1984) ja *The Value of Narrativity in the Representation of Reality* (1980)

⁸⁴ *Encyclopedia of Israel–Palestine conflict*, 2010 (Rubenberg); *Encyclopedia of terrorism*, 2003 (Kushner)

Tässä pro gradu -tutkielmassa lähestytään Israelin–Palestiinan konfliktia ja terrorismia aiemmista tutkimuksista poikkeavalla tavalla siten, että keskiössä on ennen muuta Yhdysvaltojen näkökulma, jota tarkastellaan käyttämällä maan ulkopoliittisesta toiminnasta kertovaa FRUS-aineistoa. Aiempi Yhdysvaltoja koskeva tutkimuskirjallisuus on keskittynyt ulkopoliittiseen päätöksentekoon ja diplomatiaan, mutta tässä tutkimuksessa fokus on toiminnan ja puheen taustalla olevissa asenteissa. Terrori-iskut tai konfliktin avoimet sodat eivät ole tämän tutkimuksen ensisijainen tarkastelunkohde, vaan ennen kaikkea niiden heijastuminen Yhdysvaltojen odotuksiin sekä osittain myös toimintaan. Tämän lisäksi myös metodologinen lähestymistapa on aiemmista tutkimuksista poikkeava, kun tarkastellaan terrorismin narratiivin rakentumista. Narratiivin kannalta olennaista on toisaalta ollut tutkimuksen laajentaminen yksinomaan Yhdysvaltojen ja Israelin suhteista laajempaan konfliktin kuvaan, jossa terrorismiin liittyviä muutoksia ja narratiivin risteyskohtia on esimerkiksi Jordanian ja Libanonin historiassa.

1.8 Tutkimuksen rakenne

Tämä Pro Gradu-tutkimus rakentuu johdantoluvun lisäksi kolmesta käsittelyluvusta, joiden kokonaisuus muodostuu kronologiseksi kertomukseksi. Tutkimus ei kuitenkaan etene suoraan viivaisen kronologisesti, vaan kronologiseen etenemistapaan istutetaan terrorismin ja konfliktin kannalta keskeisiä teemoja alaluvuiksi, jotka luovat rakennetta kerrontaan ja osoittavat keskeisimpien ilmiöiden vaikutuksen Yhdysvaltojen asenteisiin. Ensimmäisessä käsittelyluvussa käsitellään terrorismiin suhtautumista Kuuden päivän sodan jälkeisinä vuosina 1967–1969. Ajanjaksoa kuvastaa konfliktin uudelleenjärjestäytyminen, jossa paitsi koko konfliktin, myös terrorismin luonne muuttui merkittävästi aiempaan verrattuna. Terrorismin nousuun suhtautumista tarkastellaan muun muassa YK:n diplomaatin Gunnar Jarringin neuvottelupyrkimysten, palestiinalaistoimijoiden ja -järjestöjen sekä vuoden 1968 Karamehin taisteluista seuranneiden tapahtumien näkökulmasta.

Toisessa käsittelyluvussa tarkastellaan ajanjaksoa 1970-luvun alusta vuoden 1974 loppuun. Luvun keskiössä on *fedayeen*-taistelijoiden⁸⁵ asema terroritekojen toteuttajana sekä laajemman palestiinalaiskysymyksen kannalta tärkeä Jordanian sisällissota. Terrorismin kohdalla ajanjaksolla syntyi entistä selkeämmin ja voimakkaammin palestiinalaisten toimijoiden

⁸⁵ palestiinalaistelijoiden, kts. alaluku 1.3

tekemän terrorismin kansainvälistyminen. Merkittävistä järjestöistä kuten PLO:sta ja Mustasta Syyskuusta käytyä keskustelua pyritään analysoimaan, sekä tarkastelemaan sitä, millä tavoin Yhdysvallat pyrki ratkaisemaan kansainvälistyvän terrorismin ongelmia. Merkittävien konfliktiin liittyneiden tapahtumien, kuten vuoden 1972 Münchenin olympialaisten verilöylyn ja vuoden 1973 Jom kippur -sodan, rooli voidaan nähdä tärkeänä yhtä lailla, eräänlaisina risteyskohtina konfliktin sisällä, mistä syystä luvussa tarkastellaan myös niihin liittyvää keskustelua.

Viimeisessä käsittelyluvussa analysoidaan vuosia 1975–1978, jossa huomio kiinnittyy etenkin terrorismin vaikutukseen ja rooliin rauhanprosessissa, joka kulminoitui Israelin ja Egyptin väliseen sopimukseen Yhdysvalloissa Camp Davidissa vuonna 1978. Luvun alussa keskiössä on Libanonin sisällissota, jossa palestiinalaisten vaikea tilanne osaltaan kulminoitui. Kolmannessa käsittelyluvussa tullaan myös käymään läpi terrorismi- ja *fedayeen*-käsitteiden käytön muuttumista, jotka osaltaan heijastavat vuosikymmenen lopun pyrkimyksiä muodostaa pysyvä rauha ja ratkaista palestiinalaiskysymys. Käsittelylukujen jälkeen havainnot ja johtopäätökset nivotaan yhteen päätäntöluvussa ja muodostetaan tutkimuskysymyksiin nojaavat tiivistetyt johtopäätökset koko aikarajauksen ajalta sekä luodaan epilogin muodossa katsaus tutkimuksen jälkeiseen aikaan, konfliktin ja terrorismin jatkuvuuteen.

2 Kuuden päivän sodan jälkeen (vuodet 1967–1969)

Kuuden päivän sota muutti koko Israelin–Palestiinan konfliktia. Toisaalta sodan lopputuloksen seurauksena arabien ja Israelin sotavoimien voimaerot kontrastoituivat ennennäkemättömällä tavalla, joka johti terrorismin nousuun, toisaalta taas Israelin tekemät uudet aluevaltauksset muuttivat usean Israelin naapurimaan sisäpoliittista tilannetta. Esimerkiksi Länsirannalla ja Gazassa asuneet palestiinalaiset joutuivat pakenemaan Israelin miehitystä. Tämän luvun ensimmäisessä alaluvussa käsitellään tarkemmin kuuden päivän sotaa ja Yhdysvaltojen välittömiä reaktioita vuoden 1967 loppupuoliskolla nousseesta terrorismista.

Toisessa alaluvussa lähestytään kuuden päivän sodan päättämisen myötä keskeiseksi osapuoleksi nousseen YK:n ja sen nimittämän neuvottelijan roolia konfliktin diplomaattisissa ratkaisuyrityksissä. Yhdysvaltojen suhtautuminen näihin niin kutsuttuihin Jarring-neuvotteluihin oli varsin myönteinen ja se pyrki omalla politiikallaan sekä diplomatiallaan edistämään niitä, mutta palestiinalaisterrorismi ja arabiradikalismi ilmenivät keskeisiksi häiriötekijöiksi tässä rauhanprosessissa.

Kolmas ja neljäs alaluku keskittyvät ennen muuta palestiinalaistaistelijoiden, *fedayeenien*, toimintaan. Eritoten luvussa 2.4 esiin nostetun Karamehin taistelun vaikutus *fedayeen*-toiminnalle oli suurta. *Fedayeen*-toiminta oli paitsi Israeliin kohdistuneiden terrori-iskujen, myös toisaalta Jordanian sisäisen turvallisuuden ja yhtenäisyyden kannalta hyvin merkittävä elementti palestiinalaiskysymyksessä; tämä heijastui myös Yhdysvaltojen asenteisiin, jotka muuttuivat sitä huolestuneemmiksi, mitä pidemmälle vuosikymmenen loppua edettiin.

2.1 Kuuden päivän sota

1950-luvulta lähtien Israel koki, ettei se voi nojata turvallisuuspolitiikkaansa YK:n hyväksyntään tai suojeluun, vaan sen täytyi vahvistaa asevoimiansa jatkuvasti.⁸⁶ Vuonna 1956 tapahtuneen Suezin kriisin jälkeen Israelin-Palestiinan konfliktissa oli verrattain rauhallinen ajanjakso, joskin mellakoita ja sissi-iskuja ilmeni jonkin verran; ne olivat yksittäisiä ja satunnaisia, mutta kuitenkin osa elämää ja konfliktin jatkuvuutta.⁸⁷ Sissi-iskuihin rohkaisivat, mutta myös itse niitä tekivät etenkin 1950-luvun lopulla perustettu Syyriasta toimiva Fatah

⁸⁶ Druks 2001, 30.

⁸⁷ Harms&Ferry 2012, 108.

sekä vuonna 1964 perustettu Egypti-johtoinen PLO. Konfliktin kannalta yksi merkittävistä kiistanaiheista oli Jordan-joesta sekä Genesaretinjärvestä johdettava vesi, sillä näiden merkitys alueen valtioiden maataloudelle oli valtavan tärkeä, ja Israel yritti 1950-luvulla hyväksikäyttää Jordan-jokea, mikä puolestaan johti useisiin väkivaltaisiin yhteenottoihin ja sissi-iskuihin.⁸⁸

Yhdysvaltojen ja Israelin välit lämpenivät merkittävästi etenkin 1960-luvulla Lyndon B. Johnsonin presidenttikaudella. Toisaalta samaan aikaan Neuvostoliitto alkoi auttamaan arabimaita ja rohkaisi esimerkiksi merkittävintä arabivaltiota Egyptiä auttamaan Syyriaa, josta tehtiin suuri osa Israeliin kohdistuneista sissi-iskuista.⁸⁹ Keväällä 1967 Neuvostoliitto antoi arabimaille tietoa, jonka mukaan Israel suunnitteli iskua Syyrian pääkaupunkiin Damaskokseen vastatoimenpiteenä sissi-iskuille. Tosiasiassa Israel ei suunnitellut tällaista iskua, vaan kyse oli Neuvostoliiton provokaatiosta. Joka tapauksessa osittain sen seurauksena Egypti sulki Israelilta Tiraninsalmen, Siinain niemimaan ja Saudi-Arabian välisen kapean salmen, jonka kautta laivoja kulki Israelin eteläkärkeen Eilatiin. Kyseinen sulku oli voimakas ärsyke Israelia kohtaan, joka kärjisti vastakkainasettelua ja josta seurasi kohonnut avoimen sodan uhka.⁹⁰

Arabimaista Jordania, Syyria, Egypti ja Irak muodostivat liiton, jonka tarkoituksena oli hyökätä Israeliin. Egypti pyrki Tiraninsalmen sululla vaikuttamaan eteläisen Israelin toimintakykyyn ja sen tavoitteena oli vallata Negevin autiomaan alue Etelä-Israelista. Syyrian tavoitteena oli turvata Golanin kukkulat ja vallata alueita Koillis-Israelista, samalla kun Jordania pyrki turvaamaan Länsirannan Irakin avulla. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Taistelut syttyivät 5. kesäkuuta, kun Israel iski ennen arabimaita hyökkäämällä Egyptiin, ikään kuin ennaltaehkäisevänä toimenä.⁹¹ Moderni hyökkäyssodankäynti takasi Israelille nopean voiton lännessä Egyptiä vastaan, ennen kuin voimavarat kohdistettiin itärajalle Jordaniaa, Syyriaa ja Irakia vastaan. Kuudessa päivässä Israel saavutti sodan voiton, valloittaen sille tärkeitä alueita.

⁸⁸ Tal 2000, 132.

⁸⁹ Druks 2001, 31.

⁹⁰ Tal 2000, 136.

⁹¹ Druks 2001, 43.

Kuuden päivän sotaa voidaan pitää merkittävänä virstanpylväänä konfliktin kehityksessä. Konfliktissa Israel pystyi osoittamaan paitsi ympäröiville arabimaille, myös koko maailmalle oman armeijansa ja asevoimiensa ylivoiman verrattuna naapurimaihinsa. Esimerkiksi Yhdysvalloissa herätti suurta ihailua niin juutalaisväestön kuin muidenkin amerikkalaisten keskuudessa Israelin nopea ja ylivertainen voitto arabinaapureistaan ja Israelin kyky valloittaa maa-alueita sekä itä- että länsipuoleltaan.⁹²

Israelia ympäröivät arabimaat kokivat kuuden päivän sodassa shokin, sillä ne eivät kyenneet vastaamaan Israelin sotavoimaan, ja näytti selvältä, etteivät ne pystyisi vastaisuudessaan. Vaikka Yhdysvallat pyrkivätkin sodan jälkeen tukemaan melko tasapuolisesti sekä sen näkökulmasta ystävällismielisiä arabimaita että Israelia, piti se kuitenkin huolta siitä, ettei voimatasapaino näiden maiden välillä järky, ja että Israel hallitsee aluetta sotavoimallaan. Esimerkiksi radikaali Fatah esitti, ettei Palestiinan vapauttaminen, joka heidän päätavoitteenaan on ollut järjestön perustamisesta asti, ollut enää mahdollista suoran sodan kautta; Israelin suoraan voimaan ei pystyttäisi vastaamaan. Sen sijaan Palestiinan vapauttamiseen nähtiin mahdollisuus Israelia kohtaan tehdyssä terrorismissa, joka tarjosi edullisemman ja helpomman tavan toimia Israelia vastaan.⁹³

Kuuden päivän sodassa Israel valtasi itselleen maa-alueita, joita se ei luovuttanut takaisin arabivaltioille sodan päättyttyä. Lännestä se valtasi Gazan ja Egyptiltä Siinain niemimaan, mikä synnytti suuren uhan Egyptille; Siinailta Israel pystyisi erittäin vaivattomasti iskemään Egyptin sydämeen.⁹⁴ Idästä se valtasi Jordanian alueelta Itä-Jerusalemin sekä Länsirannan, Syyrian alueelta Golanin kukkulat.⁹⁵ Aluksi Israel oli epä tietoinen, mitä sen nopeasti valtaamalla alueilla tulisi tehdä. Lähtökohtaisesti ajateltiin, ettei Israel pysty eikä pyri säilyttämään valloittamiaan maa-alueita pitkään; kyse olisi enemmänkin vain neuvotteluvälineestä, mutta melko pian se oli haluton hylkäämään niitä, eikä Yhdysvalloiltakaan tullut painostusta niistä luopumiseen.⁹⁶ Arabinaapurit olivat erittäin haluttomia hyväksymään Israelin valtauksia eivätkä suostuneet tunnustamaan Israelin oikeudenmukaista olemassaoloa. Sudanin

⁹² Juusola 2005, 138.

⁹³ Byman 2017, "the 1967 War and the birth of international terrorism".

⁹⁴ Cobban 1984, 34.

⁹⁵ Harms&Ferry 2012, 114; Liite 2.

⁹⁶ Juusola 2005, 144; Khalidi 2013, 29; Tal 2000, 136-139.

pääkaupungissa Khartumissa pidetyssä kokouksessa syyskuussa 1967 arabimaat sopivat ”kolmesta ei”-stä: ei rauhaa Israelin kanssa, ei Israelin tunnustamista eikä neuvotteluja.⁹⁷

Kuuden päivän sodan seurauksena yli miljoona palestiinalaista jäi Gazan ja Länsirannan alueella Israelin hallinnon alle.⁹⁸ Sen lisäksi syntyi uusi pakolaisaalto: yli 350 000 palestiinalaista pakeni miehitysten myötä Israelista Jordanian ja Syyrian puolelle.⁹⁹ Tämä synnytti uusia ongelmia; vaikka Länsirannalla asuneet palestiinalaiset olivat oikeutettuja Jordanian kansalaisuuteen, eivät he itse olleet välttämättä sitoutuneita elämään ja toimimaan Jordanian lakien mukaan, vaan palestiinalaiset näkivät oman sissitoimintansa ja terrori-iskut Israelin puolelle heille oikeutettuina, kostona epäoikeudenmukaisuudesta. Jordania, joka pyrki neuvottelemaan Israelin ja Yhdysvaltojen kanssa, kärsi tästä sisäisestä hajaannuksesta ja laittomuuksista.

Ensimmäisinä kuukausina kuuden päivän sodan jälkeen Yhdysvallat pyrki arvioimaan, millaisia vaikutuksia sodan lopputuloksella olisi konfliktin kehitykseen. Konfliktin suuremman kuvan suhteen Yhdysvallat uskoi, ettei uutta sotaa todennäköisesti tulisi; arabimaiden sotavoimat olivat heikentyneet sodan seurauksena, eivätkä ne pystyisi vastaamaan suoralla sodankäynnillä Israelin armeijalle. Ensimmäisen kerran terrorismi nousi yhdysvaltalaisessa keskustelussa¹⁰⁰ esiin kuukausi kuuden päivän sodan päättymisen jälkeen, kun Yhdysvaltojen kansallisessa turvallisuusarviossa kirjattiin tavoitteeksi selvittää, millaiset sotavoimat ovat sekä Israelilla että arabivaltioilla. Arviossa nostettiin orastava huoli Palestiinan vapautusjärjestön (PLO) linjaukseen, että sodassa Israelia vastaan tulisi siirtyä kohti sissisotaa. Yhdysvaltojen arvion mukaan kuitenkin tämä sissisota tulisi ottamaan enemmän todennäköisesti terrorismin kuin klassisen sissisodan muotoa. Arviossa korostettiin, että aivan kuten ennen kuuden päivän sotaa, terrorismilla tuskin tulisi nytkään olemaan suurta uhkaa Israelin armeijalle, mutta toisaalta palestiinalaiset todennäköisesti tulisivat saamaan sympatiaa ja apua arabimailta. Terrorismia ei siis nähty juuri lainkaan vaarana Israelin sotavoimille tai yleiselle

⁹⁷ Harms&Ferry 2012, 113; Juusola 2005, 144.

⁹⁸ Harms&Ferry 2012, 111.

⁹⁹ RefWorld, 2004.

¹⁰⁰ Tässä tutkimuksessa käytetään termiä ”keskustelut” selvyyden vuoksi kuvaamaan yleisesti tekstilajista/lähdetyypistä piittaamatta alkuperäismateriaaleissa kirjattuihin, osin dialogeihin, osin yksisuuntaisiin tiedonantoihin tai kommentteihin. Vaikka lähdeaineistona olisi esimerkiksi sähkö, jossa toisen osapuolen ääni ei kuulu, keskustelu kuvaa kuitenkin sähköä useamman lähteen muodostamana vuorovaiikutuksena.

turvallisuudelle, vaan esimerkiksi PLO:n linjaus ”sissisodan tukemisesta” oli Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuusneuvoston mielestä vain jatkumoa jo aiempien vuosien sabotaasi- ja sissitoiminnasta. “Since the early 1950’s, terrorist activities have been carried out in Israel by Palestinians infiltrated from Syria, Jordan or Egypt. These raids have on occasion caused casualties and some physical damage, but they have done little or no harm to Israeli military forces. Instead of weakening the Israeli will to resist, they have strengthened the hand of those Israelis who advocate a hard line against the Arabs.”¹⁰¹

Kuitenkin Yhdysvallat sai todeta terrori-iskujen määrän kasvaneen huomattavasti seuraavien kuukausien (elokuu – marraskuu) aikana. Israelin ja Yhdysvaltojen välisessä keskustelussa Israel nostikin tämän ilmiön esiin, mutta Yhdysvallat halusi hillitä Israelin halua iskeä ”terrorismin juuriin” Jordaniaan, sillä Yhdysvallat piti mahdollisena, että tilanne eskaloituisi uuteen avoimeen sotaan.¹⁰² Toisin kuin Israel, Yhdysvallat koki Jordanian kuninkaan Husseinin tekevän parhaansa pysäyttääkseen Jordanian puolelta tulevia terrori-iskuja, mutta samalla tiedosti, ettei Jordanian hallinto pysty estämään kaikkia iskuja, sillä Jordanian kansalaisista löytyy palestiinalaisten tukijoita.¹⁰³

Jordanian ja Israelin väliset suhteet olivat eittämättä vuoden 1967 loppuun mennessä Yhdysvaltojen yksi merkittävimmistä huolenaiheista konfliktiin liittyen. Näin ollen itse terrorismi ei ollut suoranaisesti suuri ongelma, joskin Yhdysvallat toki näki sen huonontavan osapuolten suhteita. Yhdysvaltojen näkökulmasta Israelin ja Jordanian vaikea suhde olisi huollettava, jotta olisi voitu päästä rauhanprosessissa eteenpäin, mutta paljon riippuisi etenkin Israelin asenteista. “... the US obviously has an important role to play in the Middle East, what will really determine the future shape of the Middle East is more in Israel’s hands than in ours.” Potentiaalia tilanteessa Yhdysvallat näki; sekä Jordania että Israel olivat USA-myönteisiä, joten keskusteluväylä ja yhteinen kumppani oli periaatteessa olemassa. Kuitenkin lisääntyneet terrori-iskut Jordanian puolelta Israeliin ja toisaalta Israelin jatkuvat kostoiskut pitivät neuvottelumahdollisuudet vähissä. Yhdysvallat koki tilanteen sellaiseksi, että terrorismin

¹⁰¹ Special National Intelligence Estimate (10.7.1967) FRUS 1964–1968, Volume XIX, 414.

¹⁰² Memorandum from the president’s special assistant (Rostow) to President Johnson (17.9.1967) FRUS 1964–1968, Volume XIX, 475.

¹⁰³ Memorandum from John Foster and Harold H. Saunders of the National Security Council Staff to the President’s Special Assistant (Rostow) (11.11.1967) FRUS 1964–1968, Volume XIX, 518.

estäminen oli Jordanian vastuulla, kun taas Israelin tuli pystyä ”sietämään” tilanne ja olemaan provosoitumatta.¹⁰⁴

Yksi Yhdysvaltojen näkemys Israelin ja Jordanian vaikean suhteen mahdolliseen ratkaisuun oli tukeutua konfliktin ratkaisemisessa yhä voimakkaammin YK:n tukeen ja resursseihin neuvotteluiden edistämiseksi.¹⁰⁵ Sen sijaan Israel ei suhtautunut YK:n apuun kovin suopeasti. Israelin mukaan terroriongelma oli liian suuri, jotta sitä voisi ratkaista YK:n rajavartiointilla, ja YK:n joukot nähtiin Israelin puolelta riittämättömiksi.¹⁰⁶

2.2 Diplomaattisen ratkaisun etsiminen: Jarring-neuvottelut

Kuuden päivän sodan jälkeen, vuoden 1967 loppupuolella Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvosto antoi päätöslauselman 242, jonka pääsisältönä oli Israelin vetäytyminen kuuden päivän sodassa miehittämiltään alueilta sekä osapuolten välinen sitoutuminen rauhaan ja kunnioitukseen toinen toistensa suvereeniutta ja koskemattomuutta kohtaan. YK nimitti ruotsalaisen diplomaatin Gunnar Jarringin edustajakseen tehtävään, jossa pyrittiin tuomaan osapuolet yhteen ja hyväksymään turvallisuusneuvoston päätös.¹⁰⁷ Yhdysvaltojen suhtautuminen näihin niin kutsuttuihin Jarring-neuvotteluihin¹⁰⁸ oli myönteinen ja se piti YK:n kautta ratkaisun etsimistä hyvänä asiana; Yhdysvaltojen näkemyksen mukaan Jarringin kautta konfliktissa voitaisiin saavuttaa neuvottelutuloksia ja se toivoi osapuolten olevan avoimia päätöslauselman 242 suhteen. Yleisesti ottaen Jarring-neuvottelut olivat hyvä toimintaväylä; kansainvälisen yhteisön huomio kiinnittyi kollektiivisesti YK:n toiminnan kautta konfliktiin ja toisaalta YK:n edustaja takasi lähtökohtaisesti neutraalin neuvotteluilmapiirin. Kuitenkin sekä Jarring-neuvotteluihin että niihin rakentuvaan päätöslauselmaan 242 liittyi myös perustavanlaatuisia ongelmia, sillä esimerkiksi palestiinalaiskysymys jäi päätöslauselmassa tarkoin määrittämättä ja toisaalta Jarring-neuvottelut toimivat valtiotasolla. Näin ollen palestiinalaisten ääni ja osallisuus sivuutettiin lähes kokonaan.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Memorandum of Conversation (21.11.1967) FRUS 1964–1968, Volume XIX, 538.

¹⁰⁵ Memorandum of Conversation (21.11.1967) FRUS 1964–1968, Volume XIX, 538.

¹⁰⁶ Telegram from the Department of State to the Embassy in Israel (12.12.1967) FRUS 1964–1968, Volume XX, 17.

¹⁰⁷ The Waldheim report (1973), 182–184; Kjeang Mørk 2007, 1.

¹⁰⁸ eng. Jarring-mission, tässä tutkielmassa Jarring-neuvottelut

¹⁰⁹ Dajani 2007, 28–29.

Vaikka Yhdysvaltojen suhtautuminen Jarring-neuvotteluihin oli myönteistä, ne kohtasivat kuitenkin lähes välittömästi alkamisensa jälkeen ongelmia, ensi sijassa terrorismin muodossa. Jo tammikuun puolessavälissä 1968, vain kolme kuukautta päätöslauselma 242:n julkaisemisen jälkeen, Yhdysvallat oli huolissaan terrorismin vaikutuksesta Jarringin pyrkimysten vaarantamisessa. Ulkoministeri Dean Rusk teroitti, etteivät terroristit toki edusta vastuullista arabinäkemystä, mutta olisi ”tragedia” mikäli terrorismi estäisi neuvottelut, jotka kuitenkin olivat Yhdysvaltojen mukaan äärimmäisen tärkeitä konfliktin tulevaisuudelle. ”Present period while Jarring consultations are under way is especially critical for future of area and it would be a tragedy for all concerned if actions of terrorists ... were to jeopardize chances of working out more stable relationships.”¹¹⁰

Yhdysvallat jopa ilmaisi Jordanian pääministerille näkevänsä Jarringin neuvottelupyrkimykset jokseenkin ainutlaatuisena mahdollisuutena, jollaista tuskin tulisi uudestaan. Vaikka ilmaisu oli todennäköisesti vahvasti liioiteltu ja osa poliittista ”peliä”, sillä samalla keuhuttiin Jordanian pyrkimyksiä terrorismin vastaisessa kamppailussa, se kuitenkin kuvastaa Yhdysvaltojen perimmäistä halua uskoa siihen, että nämä neuvottelut voisivat onnistua, eikä se halunnut, että mikään osapuoli tieteen tahtoen vaarantaisi neuvottelut.¹¹¹ Yhdysvallat halusi osoittaa, että he itse tukivat Jarring-neuvotteluja täydellä luottamuksella ja pyrkivät siten vaikuttamaan myös keskustelukumppaneidensa, etenkin siis Israelin ja Jordanian, asenteisiin.

Maaliskuussa 1968 kuitenkin nähtiin tilanteen kehittyneen neuvotteluiden suhteen entistä huonompaan suuntaan; ”It is now getting on to four months since the adoption of the Security Council resolution of Nov 22. Most recent reports ... indicate that we are further than ever away from implementation of that resolution...” Vaikka Yhdysvalloissa tiedettiin Jordanian hyväksyneen päätöslauselman jo alusta asti, käsitettiin siellä erillisrauhojen pienien arabimaiden, kuten Jordanian, ja Israelin välillä olevan liki mahdottomia. Tämän voi päätellä johduneen toisaalta arabiyhteisön yhteisestä linjasta olla tunnustamatta Israelia, mutta toisaalta taas esimerkiksi Jordanian kohdalla etenkin terrorismin vaikutuksesta. Yhdysvallat suhtautui tähän melko varautuneesti; terrorismia ei edelleenkään koettu uhaksi Israelille, mutta sitäkin

¹¹⁰ Telegram from the Department of State to the Embassy in Jordan (20.1.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 56.

¹¹¹ Telegram from the Department of State to the Embassy in Jordan (30.1.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 63.

enemmän se nähtiin suureksi uhaksi Jordanian hallinnolle. Yhdysvaltojen todellinen uhka-kuva tässä vaiheessa siis oli se, että radikaalit liikkeet ja palestiinalaisterrorin kannattajat haluaisivat syrjäyttää Jordanian kohtalaisen liberaalin ja Yhdysvalta-myönteisen hallinnon, joka puolestaan romuttaisi kaikki neuvotteluyhteydet ja mahdollisuudet rauhaan. Kuten Yhdysvaltojen Jordanian suurlähettiläs Harrison Symmes asian esitti, olivat Jordanian tulevaisuudennäkymät synkät: “-- the terrorists pose a major threat to the Jordanian regime itself. We can only conclude from here that if present stalemate in the Jarring Mission continues, we will not only have failed to achieve a multilateral settlement under Jarring’s aegis, but more important, we will also have substantially diminished the chances for moving successfully towards a bilateral Jordan-Israel settlement. The outlook for a stable and independent Jordan will become even more bleak.”¹¹²

Huhtikuussa 1968 presidentti Johnson jakoi sympatiansa jatkuvista terrori-iskuista, joita Israelin alueelle kohdistui ja jotka lisäsivät huolta rauhanprosessin onnistumisesta. Johnson jopa esitti, että konfliktissa oli nyt viimeinen mahdollisuus Jarring-neuvotteluille ja koko rauhalle.¹¹³ Huomioiden lausunnon kontekstin ja muut keskustelut lähiajalta, voidaan kuitenkin tämän nähdä olleen vain retorinen keino, jolla haluttiin Israelin suhtautuvan vakavasti rauhanneuvotteluihin ja omaan toimintaansa sen edistämiseksi hillitsemällä kostoiskuja. Tätä tukee myös kansallisen turvallisuusneuvoston jäsenen Harold Saundersin esittämä näkemys, että Israelin asema rauhanrakentamisessa Yhdysvaltojen kumppanina oli keskeinen ja tätä tulisi myös painottaa, eikä Israelin painostamisessa tulisi keskittää huomiota kostoiskuihin.¹¹⁴ Jordanian tilanne konfliktissa ja samalla neuvotteluissa oli jatkuvasti heikentynyt, johtuen palestiinalaisradikaalien vahvistuneesta asemasta. Koska palestiinalaiset eivät heitä tukeet arabiradikaalit, muun muassa syyrialaiset, voineet hyväksyä päätöslauselmaa 242, eivät palestiinalaiset myöskään kokeneet Jordanian neuvotteluja heitä millään tavalla hyödyttävänä. Yhdysvaltojen kansallinen turvallisuusneuvosto piti myös Jarring-neuvottelujen pitkitymistä ja tehottomuutta yhtenä syynä siihen, miksi terrorismi vaikutti ainoalta kannattavalta

¹¹² Telegram from the Embassy in Jordan to the Department of State (12.3.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 109.

¹¹³ Telegram from the Department of State to the Embassy in Israel (6.4.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 134.

¹¹⁴ Memorandum from Harold H. Saunders of the National Security Council Staff to the President’s Special Assistant (Rostow) (29.3.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 127.

vaihtoehdolta palestiinalaisille. ”If Hussein can show he’s getting somewhere his way, maybe it’s not too late for him to call the terrorists off, or stop them by force.”¹¹⁵

Vaikka neuvottelut eivät näyttäneet tuottavan merkittävää edistymistä, Yhdysvallat halusi vuonna 1968 päättyneen Johnsonin presidenttikauden lopulla silti pitää kiinni YK:n prosessista ja painottaa Jarringin merkitystä. ” We must try to get additional muscle behind Ambassador Jarring’s mission so we can draw a reluctant people on both sides more toward a serious peaceful solution...”¹¹⁶ Tämä lausunto osoittaa Johnsonin hallinnon suhdetta Israelin–Palestiinan konfliktin ratkaisemiseen ja Yhdysvaltojen asemaan siinä. Johnsonin politiikka nojasi vahvasti YK:seen ja pyrki pitämään Yhdysvallat passiivisena osapuolena, kun taas Johnsonin jälkeen presidentiksi noussut Richard Nixon pyrki lisäämään Yhdysvaltojen vaikutusvaltaa Lähi-idässä esimerkiksi Neuvostoliiton kustannuksella. Selvästi aktiivisemmalla toiminnalla ja osallisuudella neuvottelijana, Yhdysvallat loi osaltaan uusia haasteita, mutta saavutti myös mahdollisuuksia rauhanrakentamiseen. Siinä missä YK:n ja Jarringin myötä saatiin osapuolten näkökulmasta neutraali neuvottelija, pystyi Yhdysvallat YK:ta paremmin tarjoamaan neuvotteluiden osapuolille myös ”keppiä ja porkkanaa”, esimerkiksi taloudellisten keinojen muodossa.¹¹⁷

Terrorististen iskujen tekeminen palestiinalaisten osalta kiihtyi vuosien 1968 ja 1969 aikana, mikä heijastui vuosikymmenen lopulle neuvotteluihin. Yhdysvallat useampaan otteeseen nosti esiin terrorismista syntyneet ongelmat diplomatian vaikeuttajana.¹¹⁸ Huolimatta siitä, ettei Jarring-neuvotteluissa saavutettu merkittäviä askeleita, luotti Yhdysvallat niihin ja halusi saada lisää tukea Jarringille muun muassa Neuvostoliitolta, jotta konfliktin arabiosapuoli saataisiin sitoutumaan yhteistyöhön ja neuvotteluihin paremmin.¹¹⁹ Toimimattomuudesta ja umpikujaan ajautuneesta tilanteesta johtuen Jarring-neuvotteluiden niin kutsuttu ensimmäinen vaihe keskeytettiin kuitenkin vuoden 1969 toukokuussa. Neuvotteluita Jarringin johdolla jatkettiin 1970-luvun alussa, mutta yhtä huonolla menestyksellä. Terrorismin ja diplomaattisten pyrkimysten suhde pysyi varsin selkeänä trendinä konfliktissa Jarringin jälkeenkin;

¹¹⁵ Memorandum From Harold H. Saunders of the National Security Council Staff to the President’s Special Assistant (Rostow) (29.3.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 127.

¹¹⁶ Notes on Meeting (4.12.1968) FRUS 1964–1969, Volume XX, 336.

¹¹⁷ Kjeang Mørk 2007, 90–93; Shafir 2006, 10.

¹¹⁸ Telegram from the Department of State to the Embassy in Jordan (7.8.1968) FRUS 1964–1969, Volume XX, 232; Notes on Meeting (4.12.1968) Volume XX, 336.

¹¹⁹ Notes on Meeting (4.12.1968) FRUS 1964–1969, Volume XX, 336.

terrorismilla pystyttiin estämään maltillisten arabimaiden ja Israelin yhteinen sävel ja rauhanprosessin konkreettinen edistäminen.¹²⁰

2.3 Organisoituvat järjestöt ja *fedayeen*

Yhdysvaltojen suhtautuminen terrorismiin välittömästi kuuden päivän sodan jälkeen ei, kuten jo edellä todettiin, ollut kovinkaan huolestunutta, eittämättä siksi koska terrorismia ja sissi-iskuja oli tehty jo läpi konfliktin historian. Myöskään huoli PLO:n julistuksesta sissisodan laajentamisesta ja ruokkimisesta ei huolestuttanut Yhdysvaltoja juurikaan, mistä voidaan päätellä, ettei PLO:ta pidetty kovinkaan merkittävänä toimijana vapaustaistelussa; ei sillä ollut kunnollista armeijaakaan. Keskustelussa, jota käytiin Yhdysvaltojen ulkopoliitikassa vuoden 1967 loppupuoliskolla, ei nostettu tai eritelty yhtään järjestöä nimeltä; tämä ei johtunut siitä, etteikö järjestöjä olisi ollut olemassa tai tunnettu, vaan todennäköisemmin siitä, että niitä pidettiin hajanaisina toiminnaltaan. ”After the war, the Arabs were so disorganized that they could mount only minor operations, and they weren’t sure what they ought to be attacking.”¹²¹ Järjestöjen tai toimijoiden välille ei kenties osattu tai vastaavasti haluttu vetää rajaa, sillä palestiinalaisterrori oli nimetöntä ja kuitenkin luonteeltaan melko satunnaista. Iskuista puhuttiin yleisellä tasolla ”arabiterrorismina” tai vain ”terroristeina”.¹²²

Kuitenkin vuoden 1968 alkupuolelta eteenpäin järjestöjä ja heidän tekojaan alettiin erottelemaan toisistaan jossain määrin enemmän. Vieläkään jokaista merkittävämmänkään iskun tekijää ei pyritty tai pystytty nimeämään, mutta kuuden päivän sodasta alkanut kasvava terrori-iskujen määrä johti myös Yhdysvallat tilanteeseen, jossa nähtiin tarpeelliseksi määrittää suurimmat terrori-iskuihin liitetyt toimijat. Erityisessä kansallisessa turvallisuusarviossa vuoden 1968 alkupuolella nostettiin esiin, että valtaosa terrori-iskuista oli tullut Fatah- ja PFLP (*the Popular Front for the Liberation of Palestine*) -järjestöjen toimesta. Kolmantena merkittävänä toimijana nostettiin esiin PLO, jonka kohdalla kuitenkin todettiin, ettei se ilmeisesti ollut Israeliin kohdistuvan iskujen takana, vaan toimi ainoastaan satunnaisena kouluttajaorganisaationa. Kokonaisuudessaan Yhdysvallat arvioi noin 20 eri järjestön harjoittavan terrori-iskuja Israelia vastaan. Järjestöt nähtiin hyvinkin itsenäisinä ryhminä, jotka eivät

¹²⁰ Kjeang Mørk 2007, 2.

¹²¹ Memorandum From John Foster and Harold H. Saunders of the National Security Council Staff to the President’s Special Assistant (Rostow) (11.11.1967) FRUS 1964–1969, Volume XIX, 518.

¹²² Telegram from the Embassy in Jordan to the Department of State (18.1.1968) FRUS 1964–1969, Volume XX, 50.

työskennelleet suoranaisesti yhdessä; suurimmat erot nähtiin ryhmien tavoitteissa, koska esimerkiksi osalla järjestöistä tavoitteena oli vapauttaa Palestiina, osalla vain vastustaa Israelin kuuden päivän sodassa valtaamia miehityksiä. Merkittävää terrorismissa oli kuitenkin sen kasvu, joka tapahtui niin merkittävässä määrin, että kun vain alle vuosi kuuden päivän sodasta oli kulunut, oli trendi selkeästi todettavissa: ”For a time after the June war, there was little fedayeen activity. ... As of mid-March [1968], the Israelis claimed to have killed over 90 terrorists and to have 1,500 under detention. Some of these figures represent unorganized resistance activity in the Gaza Strip and in the West Bank ... but overall figures reflect a rising level of terrorist activity.”¹²³

Vuonna 1969 samaiset kolme järjestöä nostettiin esiin kansallisen turvallisuusneuvoston kokouksessa. Kokouksessa todettiin, että nämä järjestöt ovat peräänantamattomasti vastustaneet muita ratkaisuja kuin Israelin tuhoa. Järjestöjen yleinen vaikutus sekä terrori-iskujen ja Israelin kostoiskujen kierre asettivat kyseenalaiseksi, pystyisikö mikään arabihallinto solmi-
maan Israelin kanssa rauhaa.¹²⁴ Kuitenkaan PFLP:n 1960-luvun lopun lentokonekaappauksia, kuten vuoden 1969 elokuussa Roomasta Tel Aviviin matkalla olleen matkustajakoneen kaappausta, ei nostettu keskusteluun lainkaan.¹²⁵ Se voidaan nähdä erikoisena siinä mielessä, että lentokonekaappauksien myötä Israelin-Palestiinan konfliktin terrorismi otti harppauksen kohti kansainvälistä terrorismia, joka kehittyi yhä kansainvälisemmäksi myöhemmin 1970-luvulla. Toisaalta se kertoi Yhdysvaltojen näkökannasta, että nämä iskut olivat vielä 1960-luvulla pääosin yksittäisiä ja hyvin satunnaisia eivätkä siis vaikuttanut terrorismiin kohdistuneisiin asenteisiin.¹²⁶

Samaisessa kansallisessa turvallisuusarviossa, jossa pyrittiin kartoittamaan terrorijärjestöjä,¹²⁷ nostettiin tarkempaan tarkasteluun termi *fedayeen*, jota oli käytetty joitakin kertoja ensimmäisten kuukausien aikana kuuden päivän sodan jälkeisessä keskustelussa, lähinnä Jordanian toimesta. Yhdysvallat itse määritteli *fedayeenin* tarkoittavan henkilöä, joka uhraa itsensä pyhän tarkoituksen vuoksi, ja turvallisuusarviossa *fedayeen* rinnastettiin englannin kiel-
len sanaan *commando*; toisaalta sitä käytettiin suoraan *terrorist*-termin korvikkeena: ”Arab

¹²³ Special National Intelligence Estimate (18.4.1968) FRUS 1964–1969, Volume XX, 148.

¹²⁴ Minutes of a National Security Council Meeting (1.2.1969) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 4.

¹²⁵ Kushner 2003, 298.

¹²⁶ Holden 1986, 883.

¹²⁷ Special National Intelligence Estimate (18.4.1968) FRUS 1964–1969, Volume XX, 148.

terrorists—'fedayeen'—have become a critical factor in the internal affairs of Israel and Jordan, and in the relations of these states with one another.”¹²⁸ Huomionarvoista on, että vuosina 1968 ja 1969 *fedayeen* oli lähes yhtä käytetty termi Yhdysvaltojen diplomatiassa kuin *terrorist*, erityisesti termin käytön yleisyys näkyi keskustelussa Jordanian kanssa sekä presidentti Richard Nixonin virkaanastumisen jälkeen vuonna 1969. Nixonin ensimmäisen vuoden aikana *terrorist* -käsitettä ei juurikaan edes käytetty. Termin käyttö keskustelussa Jordanian kanssa on ymmärrettävää; *fedayeen* on arabiaa ja jordanialaiset itse käyttivät termiä enemmän kuin ”terroristia”, jolloin myös Yhdysvallat halusi käyttää vähemmän poliittisesti latautunutta termiä jordanialaisten kanssa keskustellessa. Israelin kanssa sen sijaan yleensä käytettiin *terrorist*-termiä, jota myös Israel itse suosi. Toisaalta termin käytön yleistymistä puolsi myös sen helppous; *fedayeen*:illa voitiin viitata terrori-iskuja suorittaviin arabiryhmiin yleisesti, ilman että heitä tarvitsi eritellä sisseiksi, terroristeiksi tai nimetyksi järjestöksi. Näin vähemmän organisoidutkin ryhmät tai iskut saatiin kategorisoitua yhden termin alle.

Termin osittainen vaihto terroristista *fedayeeniksi* ei siis todennäköisesti kerro mistään suuremmasta suunnanmuutoksesta Yhdysvaltain asennoitumisessa terrorismiin. Sävyltään neutraalimman termin käyttö oli eittämättä tietoista ja harkittua, ja sillä pyrittiin todennäköisesti eräänlaisen puolueettoman sovittelijan roolissa esiintymiseen. ”... we use the Arab word “fedayeen” in place of “terrorist” as often as possible.” Kuitenkin termien *terrorist* ja *terrorism* käyttö jatkui *fedayeenin* käytön ohella. Vaikka *fedayeen* korvasikin *terrorist* -käsitettä osittain toimijoiden kuvauksessa, kuvattiin itse toimintaa yhä esimerkiksi ”*terrorist acts*” - ilmaisulla, jolla puolestaan haluttiin korostaa tekojen epämoraalisuutta ja laittomuutta. Esimerkiksi verisemmissä iskuissa puhuttiin yleisemmin suorasti terrorismista kuin vaikkapa sissitoiminnasta.¹²⁹

Kansallisen turvallisuusneuvoston kokouksessa joulukuussa 1969 Yhdysvallat arvioi, että *fedayeenihin* kuului noin 8000 sotilasta.¹³⁰ Tämä oli selvä kasvu vuoden takaiseen arvioon, jossa määrän oli arvioitu olleen noin 2000 *fedayeenia* Jordanian alueella.¹³¹ Presidentti

¹²⁸ Special National Intelligence Estimate (18.4.1968) FRUS 1964–1969, Volume XX, 148.

¹²⁹ Esim. Telegram from the Embassy in Jordan to the Department of State FRUS 1964–1968, Volume XX, 116. Puhé 18.3.1968 palestiinalaisten tekemästä iskusta koulubussiin, jossa israelilaisia lapsia (kts. alaluku 2.4).

¹³⁰ Minutes of a National Security Council Meeting (10.12.1969) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 74.

¹³¹ Special National Intelligence Estimate (18.4.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 148.

Nixonin turvallisuuspoliittinen neuvonantaja Henry Kissinger myös näki *fedayeen*-liikkeistä tulleen hyvin vakava uhka niiden kontrolloimattomuuden takia. ”It seems to me that the fedayeen movements have now become an almost autonomous force which the moderate governments will no longer be able to control.” Lausunnosta on pääteltävä Yhdysvallat arvioineen ennen kaikkea Jordanian lähitulevaisuuden tilanteen hyvin vaikeaksi, paitsi Israel-suhteiden suunnalla, myös sisäpoliittisesti. Kissinger ei nähnyt edes Jordanian ja Israelin mahdollista rauhansopimusta terrorin loppuna, sillä kuten edellä esitettiin, olivat järjestöjen radikaali suhtautuminen ja tavoitteet Israelia kohtaan varsin jyrkät. Järjestöt tuskin tyytyisivät tai sitoutuisivat maiden hallintojen välisiin sopimuksiin, vaan jatkaisivat toimintaansa omien tavoitteidensa saavuttamiseksi.¹³²

2.4 Karamehin taistelu

Fedayeenien näkökulmasta ja heidän toimintansa kannalta niin kutsuttu Karamehin taistelu 1960-luvun lopulla oli hyvin käännteentekevä tapahtuma. Taistelu itsessään ei ole historiallisesti merkittävä siinä määrin, että se olisi ollut laajuudeltaan erityisen mittava tai verinen, vaan se on ennen kaikkea palestiinalaistoiminnan ja heidän tekemänsä terrorin narratiivin kannalta tärkeä.

Jordaniassa, lähellä Israelin miehittämän Länsirannan rajaa, sijaitsi Karamehin kaupunki. Karamehissa oli runsaasti palestiinalaisleirejä ja *fedayeenit* olivat tehneet onnistuneita iskuja sieltä rajan yli Israeliin. Israel tiesi kaupungissa olevan *fedayeenien* tukikohtia, mutta myös siviilejä, joten vaikka *fedayeenien* vastaan tehtävää iskuja oli suunniteltu, oli hyökkäyksessä omat ongelmansa.¹³³ Katalyyttiksi Karamehiin tehtävään hyökkäykseen nousi terrori-isku maaliskuun 18. päivänä vuonna 1968, kun israelilainen luokkaretkellä ollut koulubussi ajoi *fedayeenien* asettamaan miinaan lähellä Israelin eteläkärjessä sijaitsevaa Eilatin kaupunkia. Kaksi kyydissä ollutta aikuista kuoli ja lähes kolmekymmentä lasta loukkaantui iskussa.¹³⁴

Eilatin bussi-isku nähtiin huolestuttavana välittömästi Yhdysvalloissa. Yhdysvallat pyrki osoittamaan tukeaan ja sympatiaansa Israelia kohtaan, mutta kuten usean muunkin iskun

¹³² Memorandum from the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon (11.11.1969) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 66.

¹³³ Terrill 2001, 95–96.

¹³⁴ Becker 1984, 62.

yhteydessä, se kuitenkin samalla varoitti ryhtymästä kostotoimiin. Yhdysvallat teroitti presidentti Johnsonin sähkössä Israelin pääministerille Levi Eshkolille olevansa Israelin kanssa samalla puolella ja heillä olevan yhteinen tavoite: ”-- a military reprisal against Jordan would be a major miscalculation. Such action would have destructive consequences for our common hopes for peace and for the future of our own as well as your position in the Near East.”¹³⁵ Kuitenkin presidentti Johnsonin erityisavustaja Walt Rostow ilmaisi presidentille suunnatussa muistiossa mittavan huolensa siitä, että bussi-iskua tulisi seuraamaan Israelissa lähes väistämättä paine kostoiskuun.¹³⁶

Israel käyttikin saamaansa veruketta suorittaa kostoisku vain kolme päivää myöhemmin. Noin 15 000 sotilaan voimalla Israel pyrki lyömään Karamehin *fedayeenit* ja ehkäisemään täten tulevat iskut. Vastapuolella taistelivat Jordanian armeija ja *fedayeenit*; Jordanian armeijan vahvuus taistelussa oli samankokoinen kuin Israelinkin, *fedayeenit* oli joitakin satoja. Israelin ensisijainen tavoite ei ollut lyödä Jordanian joukkoja, vaan ennen muuta *fedayeenit*. Taistelussa Israel tuhosi tukikohdan, mutta taistelun lopputulos kääntyi lopulta terroristien eduksi. Osittaisena yllätyksenä Israelille saattoi tulla muun muassa Jordanian vahva osallisuus, sillä Jordanian sisällä *fedayeenien* ja hallituksen välillä oli suuri kiulu palestiinalaispolitiikkaa koskien.¹³⁷

Kuolonuhreista välitetyt tiedot vaihtelivat suuresti: Israelilaistietojen mukaan heidän joukoistaan kaatui vain alle 30 miestä ja vajaa sata loukkaantui, kun vastaavasti *fedayeenit* kaatui lähes 200 ja saman verran vangittiin. Kuitenkin *fedayeenit* käänisivät omassa tiedonvälityksessään tiedot hyvin erilaisiksi; heidän tiedotuksessaan israelilaissotilaita kaatui tai loukkaantui yli 500.¹³⁸ Näillä palestiinalaisten ”valeuutisilla” oli suuri vaikutus. Palestiinalaistaistelijoina ylistettiin ja nimitettiin sankareiksi ympäri arabimaita. Vain kahdessa päivässä tuhansia arabeja ilmoittautui halukkaaksi osallistua taisteluun Palestiinan vapauttamiseksi. Seuraavien kuukausien aikana terrori-iskut lisääntyivät ja *fedayeenien* toiminta sai aivan uudenlaista näkyvyyttä.¹³⁹

¹³⁵Telegram from the Department of State to the Embassy in Israel (21.3.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 119.

¹³⁶ Action Memorandum from the President’s Special Assistant (Rostow) to President Johnson (20.3.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 118.

¹³⁷ Terrill 2001, 96–97.

¹³⁸ Becker 1984, 63

¹³⁹ Terrill 2001, 102.

Karamehin taistelun jälkeen oli Yhdysvaltojen asennoituminen terrorismiin hyvin samankaltainen kuin ennen sitä: Yhdysvaltojen pyrkimyksenä oli vedota molempiin osapuoliin, Jordaniaan painostavasti, sillä Yhdysvallat näki heidän vastuulleen terrorismin estämisen, ja Israeliin hillitsevästi, jotta terrorismi ei saisi lisää huomiota arabiyhteisöissä. Taistelulla ei ollut siis välitöntä vaikutusta Yhdysvaltojen asenteisiin terrorismia kohtaan. Siihen nähden, kuinka merkittävän huomion taistelu sai arabimaissa terroristien propagandan ansiosta ja peilaten tapahtuman merkityksellisuutta alleviivaavaan tutkimuskirjallisuuteen, onkin hieman yllättävää, ettei Yhdysvaltojen puheessa näkynyt likipitään ollenkaan suoria viitteitä Karamehin taisteluun tapahtumaa seuranneiden viikkojen tai kuukausien aikana. Käytännössä ainoa merkittävä reagointi ja osoitus jonkinasteisesta muutoksesta oli lisääntynyt keskustelu terrorismin vaikutuksesta diplomatian ja Jarring-neuvotteluiden heikentymiseen, koska sekä Jordania että Israel asennoituivat entistä joustamattomammin. Karameh nostettiin esiin ainoastaan siinä valossa, että se edusti Israelin harkitsemattomuutta ja toiminnan kestättömyyttä konfliktin ratkaisun ja terrorismitorjunnan saralla.¹⁴⁰

Epäsuorasti Karamehin vaikutus kuitenkin näkyi *fedayeeneihin* liittyneessä puheessa. Kuukausi taistelun jälkeen Yhdysvallat näki kasvaneen *fedayeenien* toiminnan ennen kaikkea ongelmana, jota sekä Israel ja Jordania joutuivat käsittelemään. Israelin tekemät kostoiskut, jotka Israel itse näki terrorismia ehkäiseväksi toiminnaksi, kääntyivät kuitenkin Yhdysvaltojen mukaan Israelia vastaan, muun muassa juuri Karamehin tapauksessa. ”These reprisals in particular have, contrary to Israeli expectations, caused an upsurge of popular support for the fedayeen, who have achieved a new respectability as Arab patriots.” Toisaalta fedayeenien toimintaan suhtauduttiin siten, että sen kautta ei ollut mahdollista saavuttaa heidän tavoitettua, miehitetyn Länsirannan vapauttamista. Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna Karamehin taistelun jälkiseuraukset ja terrorismin aseman nousu näkyvät selvänä huolestumisena juuri Jordanian sisäisen tilanteen suhteen. Jordania itse näki Karamehin vaarallisena tapahtumana itselleen, sillä kuningas Hussein totesi hyökkäyksen jälkeen: “I think we have come to the point now where we are all fedayeen.”¹⁴¹ Vaikka Jordania tuki osittain *fedayeen*-toimintaa, eivät heidän poliittiset intressinsä olleet yhtenevät, ja Jordanian näkökulmasta jordaniaalaisten

¹⁴⁰ Telegram from the Department of State to the Embassy in Jordan (28.3.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 126.

¹⁴¹ Ashton 2006, 100.

ja Jordanian armeijan assosioiminen *fedayeneiksi* olisi ollut haitallista suhteille Israelin ja Yhdysvaltojen kanssa. Jordanian kuningas Husseinin pitäminen vallassa oli Yhdysvalloista tärkeää, sillä Hussein nähtiin avainasemassa terrorismin hallinnassa; toisaalta taas Jordanian maltillinen ja länsimaita kohtaan avoin asenne oli sekä Yhdysvaltojen että konfliktin rauhanprosessin edistämisen näkökulmasta edullista.¹⁴²

Karamehin taistelu on yleisesti historioitsijoiden toimesta nähty *fedayeenien* ja palestiinalaisvastarinnan historiassa nähty varsin merkittäväksi, jopa käännteentekeväksi taisteluksi, sillä palestiinalaistoiminta sai taistelun myötä varsin mittavasti lisää kannatusta arabiyhteisössä. Tämän takia on huomionarvoista ja jossain määrin ristiriitaista, että Yhdysvaltojen näkökulmasta näin ei ollut; kokonaisuudessaan ei voida väittää, että Karamehin taistelulla olisi mitenkään ainutlaatuista tai erityisen merkittävää asemaa Yhdysvaltojen asenteen muutoksessa terrorismia kohtaan. Karamehin taistelua ei oteta nimeltä esiin uudestaan 1970-luvulla eikä siihen viitata terrorismikeskustelussa 1960-luvun loppuun mennessä erityisellä tavalla. Liki-pitäen aina, kun Yhdysvallat nosti esiin terrorismin nousun tai määrän kasvun, Yhdysvallat näki sen olleen seurausta nimenomaisesti kuuden päivän sodan lopputuloksesta. Karamehin taistelussa siis oli kyse ennen kaikkea henkisestä voitosta arabeille, joka heijastui terrorismiskujen ja *fedayeen*-toiminnassa määrässä seuraavina kuukausina ja vuosina, mutta Yhdysvaltojen näkemykseen sillä ei ollut yhtä suurta merkitystä. Vaikka *fedayeen*-toiminta ja terrorismi olivat Israelille haitallisia ja ongelmallisiakin, ei terrorismia nähty Karamehin jälkeisinä seuraavina vuosina ilmiönä, joka olisi voinut nousta todelliseksi uhaksi Israelin armeijalle tai valtion olemassaololle.¹⁴³

1960-luvun loppua tarkasteltaessa pystytään toteamaan yhteenvetona yhdysvaltalaisesta asennoitumisesta terrorismiin kuuden päivän sodan jälkeen, että terrorismia ei missään vaiheessa nähty todellisena uhkana Israelille ilmiönä itsessään. Kuitenkin terrorismin vaikutus rauhanneuvotteluihin oli merkittävä, sillä on nähtävissä jatkuva kasvava huoli erityisesti YK:n nimittämän Gustav Jarringin rauhanneuvotteluiden etenemättömyydestä, johon syyksi nähtiin toisaalta terrorismi, mutta suuremmassa määrin terrorismin ja Israelin kostoiskujen

¹⁴² Telegram from the Department of State to the Embassy in Israel (8.4.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 138. Special National Intelligence Estimate (18.4.1968) FRUS 1964–1968, Volume XX, 148.

¹⁴³ Minutes of a National Security Council Meeting (10.12.1969) FRUS 1969–1967, Volume XXIII, 74.

kierre. Jarringin diplomatian umpikujaan ajautumisessa nähtiin olevan vain riskejä. Jordanian nähtiin olevan vastuussa sen alueelta tulevasta, Israeliin kohdistuneiden terrori-iskujen ehkäisemisestä ja selkeästi onkin nähtävissä Yhdysvaltojen tyytyväisyys Jordanian linjaan ja toimintaan. Kuitenkin Yhdysvaltojen terrorismiin liittyvät pelot ilmenivät ennen kaikkea huolena Jordanian sisäpoliittista ongelmallista asetelmaa kohtaan.

Yhdysvaltojen asenteissa näkyi suhtautuminen terrorismiin epäjärjestyttömänä ja melko satunnaisena ilmiönä. Vasta aivan 1960-luvun lopulla Yhdysvallat huomioi keskusteluissaan PLO-, Fatah- ja PFLP-järjestöjen vahvistumisen ja roolin konfliktissa sekä terrorismin muuttumisen asteittain organisoidummaksi. Terrorismin määrän lisääntyminen huolestutti lievästi Yhdysvaltoja ja vuoden 1969 lopulla se näkikin viimeisten kahden vuoden aikana tilanteen huonontuneen tasaisesti,¹⁴⁴ mutta merkittävästä huolestumisen kasvusta ei kuitenkaan voida puhua, sillä keskustelujen sävy esimerkiksi kevään 1968 ja syksyn 1969 välillä oli hyvin samanlainen. Lisäksi huomionarvoista on, ettei keskusteluiden määrä kasvanut tasaisesti, vaan esimerkiksi vuonna 1969 terrorismiin liittyneitä keskusteluja käytiin huomattavasti vähemmän kuin aiempana vuonna. Lisäksi keskusteluissa ei ollut lainkaan viitteitä kansainväliseen terrorismiin, vaikka esimerkiksi PFLP:n toimesta tehtiin lentokonekaappauksia 1960-luvun lopulla.¹⁴⁵ Vaikka terrorismin orastavasta kansainvälistymisestä voidaan puhua jo vuosikymmenen lopulla, ei Yhdysvallat huomioinut sitä näyttävästi eikä se vaikuttanut maan yleiseen asennoitumiseen terrorismia kohtaan; edelleen terrorismi nähtiin paikallisena turvallisuusuhkana ja kiusantekona.

¹⁴⁴ Minutes of a National Security Council Meeting (11.9.1969) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 48.

¹⁴⁵ Holden 1986, 883.

3. Kansainvälistyvä terrorismi (vuodet 1970–1974)

Kuuden päivän sodan jättämät seuraukset ja jäljet vaikuttivat voimakkaasti myös 1970-luvun alkupuolen tapahtumiin. Toisaalta uudelle vuosikymmenelle siirryttäessä konflikti sekä siihen kuuluva terrorismi kokivat runsaasti merkittäviä muutoksia. Erityisen leimallista tämän luvun ajanjaksolle, vuosikymmenen ensimmäiselle puolikkaalle, oli kansainvälistyvä terrorismi.

Tässä luvussa tullaan käsittelemään vuoden 1970 Jordanian sisällissotaa, niin kutsuttua mustaa syyskuuta. Jordaniaan kuuden päivän sodan jälkeen paenneet palestiinalaiset joutuivat vuosikymmenen alussa jälleen vaikeaan asemaan, kun Jordanian hallitus pyrki lähentymään Yhdysvaltoja sekä koki palestiinalaisten *fedayeenien* uhkaavan omaa sisäpoliittista vakauttaan. *Fedayeenit* ajautuivat avoimeen konfliktiin Jordanian armeijan kanssa, jonka seurauksena palestiinalaiset joutuivat pakolaisiksi jälleen, tällä kertaa Syyriaan ja Libanoniin. Yhdysvallat suhtautuivat huolestuneesti Jordanian sisällissotaan, sillä *fedayeenien* toiminta oli monessa suhteessa arvaamatonta ja heidän terrorisminsa kohdistui Jordanian maltilliseen länsimieliseen hallintoon.

1960-luvun lopulla palestiinalaisterrorismissa yhdeksi merkittäväksi kansainvälisesti huomioiduksi toimintatavaksi nousseet lentokonekaappaukset pitivät paikkansa palestiinalaisten terrorismissa 1970-luvun alkupuolellakin. Kuitenkin kaappausten rinnalle tuli myös verisempiä ja kansainvälisesti laajempia iskuja, jotka osaltaan nostivat Yhdysvaltojen profiilia kansainvälisen terrorismin torjunnan suurimpana keulakuvana. Toisessa alaluvussa tarkastellaan Yhdysvaltojen toimia ja suhtautumista kansainväliseen terrorismiin erityisesti nimekkäimmän PLO:n alaisuuteen perustetun järjestön Mustan Syyskuun, ja sen toteuttamien ajanjakson huomiotaherättävimpien iskujen, muun muassa Münchenin olympialaisten verilöylyn, kautta. Kansainvälisen terrorismin torjunnassa Yhdysvallat tukeutui YK:hon, mutta terrorismiongelman ratkaiseminen laajan kansainvälisen yhteistyön kautta tuotti ongelmia. Vaikka kansainvälisen terrorismin tarkastelu ei suoraan osu Israelin–Palestiinan konfliktin ytimeen, voidaan se ja esimerkiksi Münchenin verilöyly nähdä multilateraalisenä ongelmana ja olennaisena osana terrorismin yhdysvaltalaisen narratiivin laajempaa kuvaa.

Kolmannessa alaluvussa tarkastellaan vuoden 1973 Jom kippur -sotaa ja sen vaikutuksia terrorismiin. Vaikka sotaan itseensä ei sisälly valtavasti terrorismiin liittyvää keskustelua, on se

kuitenkin eräällä tapaa yksi käännekohta Israelin–Palestiinan konfliktissa. Kuten aiemmat sodat, ei Jom kippur -sotakaan tuonut ratkaisua palestiinalaiskysymykseen ja oli PLO:lle osoitus, ettei palestiinalaisvaltiota saavutettaisi välttämättä terrorismin tai sotien kautta. Neljännessä alaluvussa analysoidaan sitä, kuinka palestiinalaisten kattojärjestön tavoitteet ja menettelytavat muuttuivat, kun se pyrki lähestymään Yhdysvaltoja neuvotteluyhteyden toivossa sekä osoittamaan poliittisuutensa ja diplomaattisuutensa kansainväliselle yhteisölle YK:ssa. PLO pyrki 1970-luvun puolivälin tienoilla tekemään eroa radikaalin palestiinalaisterrorin ja itsensä välillä, mutta Yhdysvaltojen suhtautuminen siihen oli varsin varautunutta. Saman aikaisesti Yhdysvallat oli nostanut itsensä erityisesti Henry Kissingerin avulla konfliktin keskeisimmäksi toimijaksi rauhansopimuksen rakentamisen kannalta.

3.1 Musta syyskuu (Jordanian sisällissota)

Kuuden päivän sodan tappion jälkeen Jordanian tilanne oli ongelmallinen ennen kaikkea menetetyn Länsirannan ja palestiinalaispakolaisten takia. Israelista ja Länsirannalta paenneille noin kahdellesadalle tuhannelle palestiinalaispakolaiselle Jordanian hallinto myönsi kansalaisuuden samaan tapaan kuin vuoden 1948 palestiinalaisten *al-Nakba*:n¹⁴⁶ yhteydessä ja pyrki luomaan palestiinalaisille mahdollisimman inhimillisen ympäristön. Toisaalta pakolaisten ohella myös palestiinalais-*fedayeenit* siirtyivät Jordanian alueelle. Aluksi Jordania myönsi *fedayeenille* luvan tehdä iskuja Israelin puolelle, osittain toivoen saavansa tilaisuuden Länsirannan Jordanielle palauttamiselle. *Fedayeenien* iskuista koitui kuitenkin käytännössä katsoen vain haittaa, sillä Israelin kostoiskut kohdistuivat näin ollen Jordaniaan.¹⁴⁷

1960-luvun loppuun mennessä palestiinalaisten asema oli muuttunut. Siinä missä Jordania oli etenkin aluksi pyrkinyt antamaan palestiinalaisille rajoitettua avustusta taistelussa Israelia vastaan, oli *fedayeenien* toiminta kehittynyt yleisesti Jordanian edun vastaiseksi. 1960-luvun lopulla käyty Karamehin taistelu kristallisoi Jordanian hallinnolle *fedayeen*-ongelman laajuuden, kun Israel hyökkäsi Jordaniaan juuri *fedayeen*-toiminnan takia.¹⁴⁸ Arabien saavuttama moraalinen voitto oli kuitenkin lisännyt *fedayeenien* taistelutahtoa ja myös taistelijoiden määrää. Jordania ei ollut siitä huolimatta antanut palestiinalaisille edelleenkään oikeutta

¹⁴⁶ al-nakba, suom. katastrofi. Kuvaa palestiinalaisten pakolaiseksi joutumista vuoden 1948 Israelin itsenäisyys sodan yhteydessä (Rubenberg 2012, 1087).

¹⁴⁷ Cohen 2014, 212; Hanhimäki 2004, 93.

¹⁴⁸ Ashton 2006, 99.

esimerkiksi oman virallisen armeijan perustamiseen, minkä palestiinalaiset ottivat heidän asiansa vastustamisena. 1970-luvulle tultaessa palestiinalaiset olivat nousseet asteittain lähes itsenäiseen asemaan, ja heidän toimestaan Jordaniaan oli kehittymässä niin kutsutusti valtio valtion sisään; palestiinalaisten toiminta oli Jordanian lakeja ja poliisia vastustavaa eivätkä he olleet kuninkaalle kuuliaisia, jonka lisäksi palestiinalaiset olivat perustaneet omia toimielimiään ja instituutioitaan. Tämän kehityksen seurauksena Jordanian hallinto koki oman asemansa uhatuksi ja vaikeaksi suhteessa palestiinalaisiin.¹⁴⁹

Myös Yhdysvallat näki *fedayeenien* vahvistuneen aseman ongelmana. Yhdysvaltojen presidentin Richard Nixonin ulkopoliittisen neuvonantajan Henry Kissingerin mukaan vuosikymmenen vaihteessa ei ollut odotettavissa, että arabimaiden hallinnot pyrkisivät erityisesti hillitsemään *fedayeen*-toimintaa, mikä taas puolestaan saattoi *fedayeenien* näkökulmasta ”lailistaa” ja vahvistaa heidän toimintaansa.¹⁵⁰ Toisaalta Yhdysvaltojen kansallinen turvallisuusneuvosto katsoi *fedayeenien* ja radikaalien arabien vaikutusvallan jo kasvaneen suhteessa länsimäisimpiin hallituksiin: ”In the perspective of a year, the position of governments friendly to the U.S. has worsened.” Radikaalit olivat ottaneet jalansijaa maltillisten toimijoiden kustannuksella Jordanian lisäksi muun muassa Libyassa ja Libanonissa, pyrkien näin katkaisemaan rakennettuja keskusteluyhteyksiä Yhdysvaltoihin ja muihin länsimaihin. Tämä nähtiinkin erityisenä huolena; *fedayeenien* toiminnan tärkeimpiä tarkoituksia oli pyrkiä osoittamaan länsimäisille hallituksille, ettei ainutkaan arabimaa voisi etenkään Israelin kanssa tehdä sopimuksia.¹⁵¹

Yhdysvalloilla oli oman näkemyksensä mukaan kolme ensisijaista tavoitetta Lähi-idässä: i) vähentää Neuvostoliiton vaikutusvaltaa, ii) estää mahdollisesti länsimaiden intressejä uhkaavan arabiradikalismien leviäminen ja iii) kunnioittaa sopimusta Israelin olemassaolosta. Näiden tavoitteiden pohjalta *fedayeenien* vahvistuminen ja radikalismien lisääntyminen olivat merkittäviä ongelmia, joita ei ollut pystytty estämään. Kesäkuussa 1970 Kissingerin Nixonille jättämässä muistiossa hän totesi Yhdysvaltojen aseman heikentyneen Lähi-idässä vuodesta 1969 alkaen kaikkien kolmen tavoitteen näkökulmasta. ”On all three counts, we

¹⁴⁹ Siklawi 2017, 924; Cohen 2014, 212; Paul & al. 2013, 332.

¹⁵⁰ Memorandum from the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon (6.2.1970) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 89.

¹⁵¹ Telegram from the Embassy in Israel to the Department of State (17.4.1970) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 109. ja Paper Prepared by the National Security Council Staff (7.5.1970) 112.

have seen our position eroded since January 1969. The Soviets have greatly increased their influence in the region. The moderate Arab states, and even the more radical ones, are increasingly subject to Fedayeen pressures.” *Fedayeeneistä* oli kesään 1970 mennessä tullut erillinen vahva ja kontrolloimaton voima, joka ei pelkästään pyrkinyt, vaan myös kykeni esittämään arabihallitusten neuvottelujen ja sopimuksen tekemisen onnistumisen Israelin kanssa.¹⁵²

Vuoden 1970 edetessä *fedayeenien* ja Jordanian hallituksen välit tulehtuivat todella vakavasti, mikä saavutti kesäkuussa uuden tason, kun *fedayeenit* yrittivät salamurhata Jordanian kuningas Husseinin, kuitenkin epäonnistuen. Vaikka Jordania ja palestiinalaiset onnistuivat tekemään keskinäisen sopimuksen, jonka myötä Jordania salli palestiinalaisten rajoitetut toimet, ongelmat eivät kuitenkaan ratkenneet. Egyptin ja Israelin välille solmittu aselepo niin kutsutun näännityssodan¹⁵³ päättämiseksi nostatti palestiinalaisryhmät osoittamaan mieltään ja mellakoimaan. Jordanian hallinto näki mellakat kansannousuna, joka tuli tukahduttaa osoittamalla palestiinalaisille, että Jordaniaa johtaa sen kuningas ja hallinto, eivät palestiinalaisradikaalit.¹⁵⁴

Lopullisena kipinä sisällissodan alkamiselle voidaan nähdä syyskuun 1970 tapahtumat. Jordanian kuninkaan autosaattuetta ammuttiin, jonka lisäksi radikaali palestiinalaisjärjestö PFLP (*the Popular Front for the Liberation of Palestine*) kaappasi Euroopassa neljä matkustajalentokonetta. Kolme koneista lennätettiin Jordanian pääkaupunki Ammaniin, jossa lentokoneet räjäytettiin ja evakuoidut matkustajat pidettiin panttivankeina. Lentokonekaappausten seurauksena Jordanian hallitus päätti palauttaa järjestyksen ja vakauden maahan keinolla millä hyvänsä ja ryhtyi avoimeen taisteluun *fedayeenien* ajamiseksi pois Jordaniasta.

Sekä Israelille että Yhdysvalloille oli ensisijaisen tärkeää, että Jordania pystyisi voittamaan *fedayeenit* ja Hussein pysyisi vallassa, sillä mikäli Jordania häviäisi, ei tällöin kaatuisi ainoastaan yksi länsimyoiteisimmistä ja maltillisimmista arabimaista, vaan sen seurauksena

¹⁵² Memorandum from the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon (16.6.1970) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 127.

¹⁵³ Niin kutsuttu näännityssota oli Egyptin ja Israelin vuoden 1967 heinäkuun ja 1970 elokuun välillä käyty rajoitettu sota. Egyptin tavoite oli saada takaisin menettämänsä Siinain niemimaa, tässä kuitenkin onnistumatta. (Rubenberg 2010, 1590)

¹⁵⁴ Cohen 2014, 212–213.

myös arabiradikalismiin, Syyrian ja Neuvostoliiton vaikutusvalta alueella kasvaisi.¹⁵⁵ Syyskuun 16. 1970 alkaneiden, kymmenen päivää kestäneiden taisteluiden jälkeen Jordanian hallituksen joukot voittivat Ammanissa *fedayeenit* ja Egyptin presidentin Nasserin johdolla osapuolet solmivat tulitauon, joka tosin ei kestänyt. Jordanian pohjoisosiin ajettu järjestymättömät ja heikentyneet *fedayeenit* jatkoivat taisteluita aina kesään 1971 asti, jolloin Jordanian armeija onnistui karkottamaan palestiinalaiset Libanoniin ja Syyriaan.¹⁵⁶ *Fedayeenien* päämäärä muuttui taisteluiden aikana. Siinä missä alkuperäinen *fedayeenien* tavoite oli aluksi ollut Israelin terrorisointi ja tuhoaminen, muuttui ensisijaiseksi lyhyen aikavälin tavoitteeksi Libanoniin pakenemisen jälkeen Jordanialle kostaminen ja sen hallinnon kaataminen.¹⁵⁷

Melko nopeasti sodan varsinaisen päävaiheen päätyttyä, mutta taisteluiden edelleen jatkuessa, Yhdysvallat olivat luottavaisia siitä, ettei Jordanian hallitus tulisi kaatumaan, mutta CIA:n toimesta *fedayeenit* nähtiin siitä huolimatta uhkana Jordanian sisäisille oloille. ”The King and the Army appear to be ahead, at least for the short term. They have made a dent in the Fedayeen capability to take over the Government, but not necessarily in their capability for terrorist or guerrilla activities.” Jordanian armeijan arvioitiin pystyvän voittamaan *fedayeenit* muutaman kuukauden sisällä, jota edesauttoi se, ettei palestiinalaisväestö tukenut *fedayeenieja* kovin vahvasti ja se oli kyllästynyt sotaan. Jordanian kuningas toivoi Yhdysvalloilta aseellista tukea, jolla se olisi voinut lyödä *fedayeenit* nopeasti. Yhdysvallat oli kuitenkin vastahakoinen antamaan merkittävää asetukea; sodan lopullinen tulos ei ollut vielä selvillä, ja mikäli *fedayeenit* esimerkiksi Syyrian tuella onnistuisivat voittamaan hallituksen joukot, olisi Yhdysvallat epäsuorasti varustanut *fedayeenieja*.¹⁵⁸ *Fedayeenieja* eniten tukeneen Syyrian luoma uhka Jordanialle oli kuitenkin merkittävä, sillä mikäli Syyria osallistuisi sotaan, kasvaisivat *fedayeenien* mahdollisuudet voittaa Jordanian armeija merkittävästi. Israel pyrki estämään tämän valmistelemalla hyökkäystä Syyriaan, mikäli tilanne Jordaniassa sitä vaatisi.¹⁵⁹

Jordanian sisällissodan päättyminen kesällä 1971 ei ollut kuitenkaan päätepiste *fedayeenien* toiminnalle, vaan Jordaniasta karkotuksensa jälkeen *fedayeenit* tekivät sekä Jordaniaan että

¹⁵⁵ Hanhimäki 2004, 96.

¹⁵⁶ Paul & al. 2013, 332–334.

¹⁵⁷ Paper Prepared by the National Security Council Staff FRUS (16.12.1970) 1969–1976, Volume XXIII, 191; Rubenberg 2012, 199.

¹⁵⁸ Minutes of a Combined Senior Review Group and Washington Special Actions Group Meeting (9.10.1970) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 168.

¹⁵⁹ Hanhimäki 2004, 96.

Israeliin iskuja Etelä-Libanonista, jonne monet ryhmittymät olivat asettuneet. *Fedayeenit* olivat kokeneet raskaita tappioita ja Libanoniin pakeneminen oli heidän näkökulmastaan taikaisu, sillä taistelemisen palestiinalaisvaltion perustamisen puolesta Libanon tarjosi heikkommat maantieteelliset edellytykset ja olosuhteet kuin Jordania.¹⁶⁰ Israel näki omalta kannaltaan tilanteen muuttuneen jälleen huonommaksi, sillä *fedayeenien* taistellessa Jordanian sisällissodan aikaan Jordanian armeijaa vastaan Israelia ei koettu yhtä tärkeäksi kohteeksi ja näin ollen Israelin tilanne oli väliaikaisesti parempi. Libanoniin siirtymisen jälkeen Israel oli kuitenkin palannut palestiinalaisten iskujen ensisijaiseksi kohteeksi. *Fedayeenien* ja palestiinalaisten suhteen ongelmana oli toisaalta Libanonin hallituksen jakautuneisuus ja toisaalta Libanonin armeijan heikkous; heillä ei ollut mahdollisuuksia, eikä kaikilta osin haluakaan, estää *fedayeenien* iskuja Israeliin. Libanonin hallinto perustui kristittyjen ja muslimien yhteistoimintaan, ja Libanonissa monella oli paljon sympatiaa palestiinalaisten ahdinkoa kohtaan. Israelin kostoiskut jatkoivat tutuksi tullutta kierrettä terrorismin ja terrorismin torjunnan välillä, joka oli Yhdysvaltojen mielestä haitallista paitsi Israelille itselleen, myös libanonilais- ja palestiinalaissiviileille ja toki konfliktin ratkaisemiselle. Israel kuitenkin koki omat iskunsa ”tunnettuihin terroristileireihin” välttämättömiksi oman turvallisuutensa kannalta ja tulevien terrori-iskujen ehkäisemiseksi: ”[Israelin ulkoministeri Abba] Eban states that if fedayeen currently not shooting at Israelis this is not important because they are training to shoot.” Vaikka suurin osa iskuista tuli juuri Libanonista, Yhdysvaltojen näkemys oli, ettei *fedayeen*-toiminnan rajoittaminen ollut pelkästään Libanonin vastuulla, vaan toimintaa tukivat ja rahoittivat useat arabivaltiot, joita ilman *fedayeenit* olisivat kyvyttömiä toimimaan.¹⁶¹

Sen jälkeen, kun Jordania oli onnistunut lyömään *fedayeenien* kansannousun, palestiinalaisvastarinta muutti osittain muotoaan. PLO:hon kuuluva Fatah perusti salaisesti oman terroristijärjestön, Mustan syyskuun (*Black September Organization*), jonka tarkoitus oli kostaa ja toimia PLO:n komennossa, kuitenkin niin, että PLO pystyi pesemään kätensä julkisesti sen tekemistä iskuista. Tämä nimellinen erottautuminen oli tärkeää eritoten sen tähden, ettei palestiinalaisten saama kansainvälinen sympatia kärsinyt tai toisaalta myöskään PLO:n kannatus arabimaissa, koska Musta syyskuu teki iskuja myös arabiyhteisössä. Ensisijaisena

¹⁶⁰ Susser 2011, 29.

¹⁶¹ Telegram from the President's Deputy Assistant for National Security Affairs (Haig) to President Nixon at Camp David, Maryland (9.9.1972) FRUS 1969–1976, Volume XXIII 308.; Telegram from the Department of State to the Embassy in Israel (20.10.1972), 315.

päämääränä järjestöllä oli Jordanian ja Israelin haavoittaminen erilaisilla iskuilla, samalla herättäen mahdollisimman paljon kansainvälistä huomiota. Mustan syyskuun ensimmäinen merkittävä isku oli, kun se salamurhasi Jordanian pääministerin Wasfi al-Talin Kairossa vuonna 1971. Kuitenkaan Yhdysvaltojen sisäisessä terrorismikeskustelussa Musta syyskuu ei noussut esiin ennen vuonna 1972 Länsi-Saksassa, Münchenissä järjestettyjä olympialaisia, joissa se nousi kansainvälisen terrorismin ykkös-nimeksi.¹⁶²

3.2 Münchenin olympialaiset vuonna 1972

Vuonna 1972 järjestetyt kesäolympialaiset Münchenissä olivat lähtökohdiltaan varsin merkitykselliset monella eri tapaa. Ensinnäkin Länsi-Saksalle olympialaiset olivat tilaisuus esitellä ”uutta Saksaa”, joka oli jättänyt toisen maailmansodan ja holokaustin tummat varjot taaksensa. Tämä näkyi selkeästi sekä olympialaisten symboliikassa rauhan ja ilon tapahtumana, ystävyden kisoina, että toisaalta myös konkreettisesti katukuvassa; saksalaiset olivat halunneet karistaa leimallisen sotilaallisuuden imagostaan, joten esimerkiksi turvallisuusjoukot eivät kantaneet aseita, ja järjestyksenvalvojat oli koulutettu pikemminkin turistioppaiksi ja infohenkilöiksi kuin varsinaisesta turvallisuudesta vastaamaan. Toisaalta tämä ei ollut mitenkään erityisen poikkeuksellista, sillä ennen Münchenin olympialaisia suurissa kansainvälisissä tapahtumissa oli tavallisesti ollut nykypäivän mittapuun mukaan hyvinkin väljät turvajärjestelyt.¹⁶³

Toiseksi siinä missä Münchenin olympialaiset edustivat saksalaisille uutta sivua historiassa, se oli sitä myös Israelille. Holokaustin kauhuista oli kulunut vain alle kolme vuosikymmentä, München oli ensimmäisen maailmansodan jälkeen natsipuolueen syntysija ja surullisenkulluisa Dachau keskitysleiri oli vain noin 15 kilometrin päässä Münchenistä. Osallistuminen oli siis psykologisesti raskasta israelilaisille, joskin se muuttui kisojen aikana todelliseksi painajaiseksi. Kolmas merkittävä seikka olympialaisissa oli se, että ne televisioitiin suorana lähetyksenä ensimmäistä kertaa; ihmiset ympäri maailmaa pystyivät seuraamaan kisatapahtumia reaaliajassa, mikä osoittautui varsin keskeiseksi elementiksi terrori-iskun kannalta.¹⁶⁴

¹⁶² Paul & al. 2013, 336; Cohen 2014, 213–214.

¹⁶³ Mijares 2015, 52; Kushner 2003, 247.

¹⁶⁴ Mijares 2015, 53.

Terroristien isku tapahtui 5.9.1972 aikaisin aamulla, kun kahdeksan aseistautunutta palestiinalaisterroristia tunkeutui israelilaisurheilijoiden majoitustiloihin. Yhteenoton seurauksena kaksi Israelin olympiajoukkueen jäsentä sai surmansa ja yhdeksän jäi panttivangiksi. Panttivankitilanteen alettua sekä poliisi että tiedotusvälineet saapuivat paikalle. Terroristit julistautuivat Mustan syyskuun jäseniksi ja vaativat israelilaisista vastineeksi yli 200 palestiinalaisvangin vapauttamista Israelissa sekä itselleen turvallista poispääsyä Saksasta. Länsi-Saksan hallitus myöntyi vaatimuksiin omalta osaltaan, mutta Israelin pääministeri Golda Meir totesi, ettei terroristien kanssa tultaisi neuvottelemaan.¹⁶⁵

Yhdysvalloissa isku herätti välittömiä reaktioita. Merkillepantavaa on, että Yhdysvallat koki voivansa vaikuttaa käynnissä olevaan tilanteeseen erittäin vähän. Parhaaksi keinoksi nähtiin palestiinalaisterroristien rahoitukseen vaikuttaminen sekä terroristeja ja *fedayeeneja* tukevien arabihallitusten painostaminen. Varsinaisia konkreettisia toimenpiteitä tai toimivaa ”vipuvartta” tilanteen ratkaisemiseksi ei kuitenkaan pystytty esittämään. Toisaalta Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuusneuvoston taholta terrori-iskun arveltiin vaikuttavan negatiivisesti suhteisiin sekä arabien että Länsi-Saksan kanssa: ”... the reaction in Israel will be extremely bitter and could transcend the fedayeen issue and bring on a souring of public attitudes toward any efforts to reach peace with the Arabs. The West Germans, at all times a sensitive subject in Israel, also could be expected to come in for their share of Israeli bitterness.”¹⁶⁶

Tilanteen ratkaisemiseksi ja panttivankien henkien säästämiseksi terroristeille luvattiin Länsi-Saksan toimittamat helikopterit, jotka kuljettaisivat sekä terroristit että panttivangit läheiselle Fürstenfeldbruckin lentokentälle. Tunisia puolestaan oli lupautunut lennättämään osapuolet Saksasta Tunisiaan, jossa panttivankien oli määrä päästä vapaaksi. Kuitenkaan Tunisiaan asti eivät panttivangit koskaan päässeet. Siirryttäessä lentokentällä helikopterista lentokoneeseen, Länsi-Saksan poliisit avasivat tulen kohti kahta terroristia ja kahta panttivankia, jotka saivat surmansa. Tämän jälkeen terroristit surmasivat loput panttivangit helikopteriin ampumalla ja räjäyttämällä käsikranaatin. Panttivankien kuoltua terroristit ja poliisit ottivat

¹⁶⁵ Kushner 2003, 248.

¹⁶⁶ Memorandum from Samuel M. Hoskinson of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) (5.9.1972) FRUS 1969–1976, Volume E-1, 90.

yhteen, jonka seurauksena yksi poliiseista ja kolme terroristia saivat surmansa ja jäljelle jääneet kolme terroristia vangittiin.¹⁶⁷

Kisojen jatkaminen oli vaakalaudalla. Panttivankitilanteen ollessa käynnissä kilpailut keskeytettiin, mutta olympialaiset päätettiin jatkaa loppuun verilöylyn jälkeen. Henkiinjääneet Israelin joukkueen jäsenet kuitenkin jättivät kisat kesken ja palasivat Israeliin. Kisojen jatkaminen oli vaikea päätös ennen kaikkea terrorismin luomien mielikuvien takia, sillä mikäli kisat olisi keskeytetty, terroristit olisivat voineet kutsua sitä voitoksi ja saavutukseksi. Toisaalta terroristit pystyivät pitämään yhtä lailla kisojen jatkamista voittona, sillä silloin voitiin esittää väite, ettei maailma välittänyt Israelin kärsimyksistä.¹⁶⁸

Panttivankidraaman päätyttyä Yhdysvaltojen keskusteluissa nousi kaksi terrorismiin liittyvää ilmiötä esille: i) oman kansallisen lainsäädännön muuttaminen ja parantaminen, millä ehkäistäisiin Yhdysvalloissa tehtyjä iskuja ja ii) kansainvälisen yhteisön terrorismin tuomitseminen ja siihen puuttuminen. Kansalliset lainsäädäntöuudistukset kohdistuivat ennen kaikkea lentokonekaappauksiin ja lentoturvallisuuteen.¹⁶⁹ Kansainvälisellä toimintakentällä huomio sen sijaan kohdistui eritoten YK:hon. Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuusneuvoston mukaan uusien Münchenin kaltaisten tragedioiden ehkäisemisen realistiset mahdollisuudet olivat kokonaisuudessaan melko vähäiset. ”The hard reality, however, is that there is really very little we, or any major power, can do to rectify this situation or make sure that it will not happen again. We can attempt to focus world moral indignation and press for tighter international security measures, but we will remain vulnerable to the dedicated extremist.”¹⁷⁰ Tärkeäksi avaimeksi kansainvälisen terrorismin tukahduttamiseksi nostettiin YK:n turvallisuusneuvosto, jonka päätöslauselmalla voisi olla suuri merkitys. Päätöslauselmassa olisi keskeistä kollektiivinen terrorismin tuomitseminen ja kaikkien jäsenmaiden sitä vastaan toimiminen velvollisuuteen vedoten, mutta kyseisen kaltaisen lauselman voimaanastumista ei nähty

¹⁶⁷ Kushner 2003, 248.

¹⁶⁸ Kushner 2003, 248; Telegram 164170 From the Department of State to Embassy in Israel (8.9.1972) FRUS 1969–1976, 98.

¹⁶⁹ Memorandum from Secretary of State Rogers to President Nixon (6.9.1972) FRUS 1969–1976, Volume E-1, 97.

¹⁷⁰ Memorandum from Samuel Hoskinson of the National Security Council Staff to the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) (6.9.1972) FRUS 1969–1976, Volume E-1, 92.

todennäköiseksi edes välittömästi Münchenin tragedian jälkeen, sillä toisen ja kolmannen maailman maat Neuvostoliiton ja Kiinan johdolla vastustaisivat sitä.¹⁷¹

YK siis nähtiin jo ennen varsinaisia päätöksentekoneuvotteluja kaksijakoisesti: toisaalta kansainvälisesti lähes ainoaksi mahdolliseksi väyläksi, mutta toisaalta ei kovin lupaavaksi sellaiseksi. Israel puolestaan oli haluton toimimaan YK:n kautta, sillä se ei luottanut turvallisuusneuvoston haluun tehdä arabeille kielteisiä päätöksiä eikä kokenut voivansa saada sitä kautta oikeutta. Yhdysvallat tiedosti tämän ja nosti myös esille, että mikäli YK:n sisäiset erimielisyydet jarruttaisivat päätöksentekoa, saattaisi se entisestään vahvistaa Israelin mielikuvia järjestön tehottomuudesta sekä ”oman käden oikeuteen” turvautumiseen tärkeydestä; oli käytännössä siis selvää, että Israel tulisi tekemään kostoiskuja fedayeenleireihin. Vaikka Yhdysvalloille oli tärkeää ilmaista sympatiansa Israelille ja kova linja terrorismia kohtaan Münchenin tragedian seurauksena, pyrki se silti kohtalaiseen neutraaliuteen konfliktin tavoitteiden valossa. ”We will want to identify with Israeli sorrow and bitterness, but it would not be in our interest to do this in a way that closes off our options to work with both Arabs and Israelis to produce a peace settlement.”¹⁷²

Sytä Münchenin verilöylyyn oli useita, niin tilannekohtaisessa valmiudessa ratkaista panttivankitilanteita kuin kansainvälisen turvallisuuden tasolla. Länsi-Saksan poliisien koulutus ja varusteet eivät olleet tarvittavalla tasolla: esimerkiksi lentokentällä käytetyt varusteet olivat teknisesti vanhentuneita. Israel kritisoi erityisesti Länsi-Saksan valmiutta toimia, mutta toisaalta vastaavanlaisia tilanteita ei aiemmin ollut kohdattu. Lisäksi Länsi-Saksa kantoi historiansa taakkaa sotilaallisesti vahvana valtiona, josta haluttiin eroon, eli panttivankidraaman kaltaisiin tilanteisiin ei ollut varauduttu tai vaihtoehtoisesti ei oltu, melko naiivisti, haluttu varautua. Kansainvälisellä tasolla Münchenin terrori-isku oli siihen mennessä suurin ja näytävvin, minkä mahdollistivat puutteellinen kansainvälinen lainsäädäntö, löyhät

¹⁷¹ Memorandum from Samuel Hoskinson of the National Security Council Staff to the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) (6.9.1972) FRUS 1969–1976, Volume E-1, 92.; Memorandum from Samuel M. Hoskinson and Fernando Rondon of the National Security Council Staff to the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) (6.9.1972), 96. ja Telegram 167911 from the Department of State to the Mission at the United Nations (14.9.1972), 100.

¹⁷² Memorandum from Samuel Hoskinson of the National Security Council Staff to the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) (6.9.1972) FRUS 1969–1976, Volume E-1, 92.; Memorandum from Samuel M. Hoskinson and Fernando Rondon of the National Security Council Staff to the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) (6.9.1972), 96 ja Telegram 164170 From the Department of State to Embassy in Israel (8.9.1972), 98.

rajatarkastukset Euroopan sisällä sekä tiedustelupalveluiden epäonnistuminen. Näyttävyyden puolestaan takasi televisiointi; terroristit käyttivät sitä hyödykseen, ja terrorismi tuli ensimmäistä kertaa satojen miljoonien ihmisten koteihin. Münchenin olympialaisten jälkeen kansainvälisissä, suurissa tapahtumissa turvajärjestelyt ja varotoimenpiteet kasvoivat huomattavasti.¹⁷³

Palestiinalaisterroristien tarkoituksena oli kostaa erityisesti läntiselle maailmalle. Yhdysvaltoihin suhtauduttiin melko huonosti Vietnamin sodan takia toisen ja kolmannen maailman maissa ja palestiinalaisten isku Länsi-Saksassa oli osin myös isku Yhdysvaltoja ja sen liittolaisia vastaan. Toisaalta terroristien motiivina oli kansainvälisen olympiakomitean kieltäytyminen hyväksyä Palestiinan osallistuminen kansana; kilpailuoikeuden epäminen tarkoitti palestiinalaisten tulkinnan mukaan, ettei heillä ollut oikeutta Palestiinaan.¹⁷⁴

Olympialaisten päätyttyä terrori-iskun jälkipyykki jatkui; kuukausi Münchenin verilöylyn jälkeen palestiinalaisterroristit kaappasivat Lufthansan lennon vaatimuksenaan Münchenissä vangittujen kolmen terroristien vapauttaminen. Länsi-Saksan hallitus hyväksyi vaatimukset ja vapautti terroristit. Israel sen sijaan haki oikeutta käynnistämällä ”operaatio Jumalan koston”, jonka tarkoituksena oli jäljittää ja eliminoida Münchenin iskun suunnittelijoita ja toteuttajia. Operaation ensimmäisinä kuukausina israelilaiset salamurhasivat kahdeksan verilöylyyn liittynyttä palestiinalaista, mukaan lukien Lufthansan lentokonekaappauksen yhteydessä vapautetut kolme, mutta operaatio jatkui tämän jälkeen kokonaisuudessaan vielä useamman vuoden ajan.¹⁷⁵

Kansainvälisellä tasolla Yhdysvaltojen pyrkimykset eivät ottaneet tuulta alleen toivotulla tavalla. Kuten Yhdysvalloissa oli heti Münchenin jälkeen arveltu, ei YK:n turvallisuusneuvostossa ollut saatu riittävän järeää yleissopimusta läpi. Hallitustenväliset neuvottelut olivat hiukan lupausiaherättäviä, kun puolestaan YK:n kautta asioiden eteneminen kuvattiin liki toivottomaksi. Kissinger näki keskeiseksi ongelmaksi sen, että vaikka lähes jokainen valtio tunnusti terrorismin haitallisena ja merkittävänä, moni oli haluton ryhtymään konkreettisiin ja kollektiivisiin toimiin sitä vastaan. ”Governments naturally react to terrorism in the light of

¹⁷³ Kushner 2003, 249.

¹⁷⁴ Ensalaco 2010, 38.

¹⁷⁵ Kushner 2003, 248.

their own special interests and are often reluctant to adapt to requests from the US which may be incompatible with such interests.”¹⁷⁶ Tästä syystä Yhdysvallat koki, että kansainvälistä terrorismia ei pystyttäisi estämään täydellisesti ja olisi tärkeää keskittyä ensisijaisesti yhdysvaltalaisten suojaamiseen.¹⁷⁷

Tässä Yhdysvaltain ”vastuulla olevien” suojaamisessa se itse näki osittain onnistuneensa, sillä eritoten kirjepommien estämisessä sekä lentoturvallisuuden parantamisessa Yhdysvallat koki ottaneensa merkittäviä edistysaskelia; esimerkiksi vuoden 1973 lopulla tehdyssä selvityksessä todettiin, että Yhdysvaltojen lentoliikenteen suhteen oli onnistuttu turvatarkastuksilla vähentämään kaappauksia ensimmäistä kertaa sitten kuuden päivän sodan.¹⁷⁸ Toisaalta taas terroristien menetelmät olivat jonkin verran muuttuneet, sillä esimerkiksi palestiinalais-terroristit laajensivat toimintaansa lentokonekaappauksien ohella suurlähetystöihin kohdistettuihin iskuihin ja Yhdysvalloista tuli uusi vihollinen, jota terrorismilla pyrittiin haavoittamaan.¹⁷⁹ Myös Yhdysvallat oli pannut tämän merkille, sillä keskusteluissa nostettiin esiin huomio, että kidnappauksista oli tullut entistä vaarallisempi terrorismin toimintaväylä; amerikkalaisdiplomaatteja oli kidnapattu muun muassa Sudanissa, Haitissa ja Meksikossa. Yhdysvaltojen näkökulmasta pahin isku oli Sudanin pääkaupungissa Khartumissa tehty terroriteko, jossa Mustan syyskuun terroristit hyökkäsivät Saudi-Arabian suurlähetystöön ottaen panttivankeja ja teloittaen kaksi yhdysvaltalais- sekä yhden belgialaisdiplomaatin.¹⁸⁰ Kidnappausten lisäksi amerikkalaisiin kohdistuneet poliittisissa tarkoituksissa tehtyjen kidnappausten ja salamurhien uhka oli noussut monessa maailmankolkassa. Lähi-idässä sekä latioonissa Amerikassa terrorismia pyrittiin kohdistamaan myös yhdysvaltalaisiin yrityksiin.¹⁸¹

¹⁷⁶ Briefing Memorandum From the Special Assistant to the Secretary of State and Coordinator for Combating Terrorism (Hoffacker) to Secretary of State Kissinger (4.10.1973) FRUS 1969–1976, Volume E-3, 211.

¹⁷⁷ Memorandum from the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) and the Assistant to the President for Domestic Affairs (Ehrlichman) to President Nixon (17.1.1973) FRUS 1969–1976, Volume E-3, 204.; Memorandum from Secretary of State Rogers to President Nixon (17.6.1973), 210. ja Briefing Memorandum From the Special Assistant to the Secretary of State and Coordinator for Combating Terrorism (Hoffacker) to Secretary of State Kissinger (4.10.1973), 211.

¹⁷⁸ Memorandum from Secretary of State Rogers to President Nixon FRUS 1969–1976, Volume E-3, 210.; 212. (27.12.1973).

¹⁷⁹ Ensalaco 2010, 46.

¹⁸⁰ Ensalaco 2010, 50–52.

¹⁸¹ Memorandum from the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon (29.9.1972) FRUS 1969–1976, Volume E-1, 111.; Memorandum from Secretary of State Rogers to President Nixon (17.6.1973) FRUS 1969–1976, Volume E-3, 210.

Münchenin verilöylystä vastannut Musta syyskuu nousi Yhdysvaltojen suureksi kiinnostuksen kohteeksi, sillä sen tiedettiin linkittyvän salaa Fatahiin, PLO:n suurimpaan järjestöön. Vaikka Musta syyskuu perustettiin jo 1970, ja sen yhteyteen pystyttiin liittämään muun muassa vuoden 1971 Jordanian pääministerin salamurha ja Jordanian Iso-Britannian suurlähettilään Zaid Rifain murhayritys, vasta Münchenin verilöylyn yhteydessä se nostettiin Yhdysvaltojen keskusteluissa nimeltä esiin ja se nousi Yhdysvaltojen silmissä yhdeksi merkittävimmistä terroristijärjestöksi PFLP:n rinnalle. Keskeistä oli, että Mustalla syyskuulla oli suuri vaikutusvalta ja näkyvyys sekä kansainvälisesti että Israelin–Palestiinan konfliktissa.¹⁸² Mustan syyskuun ja PLO:n yhteys oli merkittävä seikka konfliktin kannalta, sillä PLO:n puhemies Jasser Arafat oli näin ollen samanaikaisesti sekä *fedayeen*-toiminnan päämies että yhteydessä kansainvälisen terrorismin toimijoihin, jonka lisäksi hän samalla pyrki profiloitumaan kansainvälisessä diplomatiassa. Arabihallinnot pyrkivät Yhdysvaltojen mukaan usein irrottamaan ”säädyllyset” *fedayeenit* omaksi ryhmäkseen, mutta Yhdysvallat ei kuitenkaan halunnut tehtävän suurta erottelua *fedayeenien* toteuttamien iskujen ja kansainvälisen terrorismin välille, sillä kansainvälisessä yhteisössä tärkeää oli kaiken terrorismin kokonaisvaltainen tuomitseminen. ”We therefore hope that governments will express publicly their condemnation not only of BSO [Black September Organization] but of fedayeen terrorism in general ... You should also point out that silence on part of governments would contribute to perpetuation of myth that there is no connection between ’respectable’ fedayeen and those practicing terrorism.” Terrorismi oli vakavasti otettava ongelma ja uhka, oli sen takana mikä tahansa toimija, ja ”kunniallisella” *fedayeen*-toiminnalla sekä kansainvälisellä palestiinalais-terrorismin kanssa oli kiistämätön yhteys. Lisäksi vaikka *fedayeenit* saattoivat yrittää nimellisesti irtisanoa itsensä ääriyhmiä teoista, synnytti ratkaisematon Lähi-idän tilanne tasaisen virran terrori-iskuja, myös turhautuneiden *fedayeenien* toimesta.¹⁸³

3.3 Jom kippur -sota

Kuuden päivän sodasta eteenpäin arabimaat ja palestiinalaiset olivat ennen kaikkea Egyptin presidentin Gamal Abdel Nasserin johdolla toteuttaneet ”kolmen ei:n -politiikkaa”, jossa Israelin tunnustaminen, sen kanssa neuvottelu ja sen kanssa rauhansopimuksen tekeminen ei

¹⁸² Minutes of a Senior Review Group Meeting (13.10.1970) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 183.

¹⁸³ Circular Telegram 164986 from the Department of State of State to the Embassy in the United Kingdom and Other Posts (9.9.1972) FRUS 1969–1972, Volume E-1, 99.; Briefing Memorandum from the Special Assistant to the Secretary of State and Coordinator for Combating Terrorism (Hoffacker) to Secretary of State Kissinger (4.10.1973) FRUS 1969–1976, Volume E-3, 211.

ollut mahdollista. Vuonna 1970 Nasserin kuoleman myötä Egyptin politiikka kuitenkin muuttui: presidentiksi noussut Anwar Sadat oli valmiimpi lähestymään Yhdysvaltoja sekä Israelia, jotta Egypti saisi takaisin menettämänsä Siinain niemimaan. Yhdysvalloille oli keskeistä konfliktin suhteen se, että arabimaat hyväksyisivät YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 242, jonka myötä taattaisiin Israelin koskemattomuus, kun taas vastineeksi rauhasta Israelin tulisi luovuttaa miehittämänsä alueet. Jordanian ja Egyptin aiempaa maltillisempi suhtautuminen konfliktiin sekä päätöslauselmaan myöntyminen loi vuonna 1971 tilanteen, jossa rauhansopimuksen tekeminen oli lähempänä kuin koskaan aiemmin. Kuitenkin Israel pidättäytyi hyväksymästä sopimusta Jordanian ja Egyptin kanssa; taustalla oli Henry Kissingerin ajatus siitä, että viivyttelöllä sopimuksen kanssa Egypti, Neuvostoliiton vahvin kumppani Lähi-idässä, saataisiin lähentymään Yhdysvaltoja entisestään. Uhkapeli ei kuitenkaan toiminut, ja rauhansopimus ajautui karille. Egyptiä diplomaattisten keinojen toimimattomuus turhautti ja se koki, ettei se saisi haluamaansa tulosta tätä kautta.¹⁸⁴

Vuonna 1973, vajaata kuukautta ennen Jom kippur -sodan alkua, Yhdysvallat arvioi kuitenkin mahdollisuuksien rauhansopimuksen muodostamiseen jälleen parantuneen huomattavasti viimeisten kuukausien aikana. Suurimmaksi syyksi tähän nähtiin Jordanian ja Egyptin entistä vahvempi asema Syyriaan ja palestiinalaisiin nähden; esimerkiksi presidentti Sadat oli kääntänyt selkensä *fedayeeneille*. Kansallisen turvallisuusneuvoston laatimassa pohdinnassa Lähi-idän yleinen sen hetkinen tilanne ja Israelin asennoituminen mahdollisiin neuvotteluihin nähtiin otollisiksi. ”While there are no grounds for believing that an Arab-Israeli peace settlement is imminent, the atmosphere is more conducive to serious diplomatic efforts than has been the case since early 1971.” On mielenkiintoista, että Yhdysvaltojen näkökulma oli näin optimistinen, sillä vain noin kaksi viikkoa myöhemmin Egypti hyökkäsi Israeliin. Toisaalta suhtautuminen kertoi osittain tiedustelupalvelun epäonnistumisesta ja toisaalta Yhdysvaltojen yleisesti positiivisesta asennoitumisesta Sadatin poliittisia vaikutusmahdollisuuksia kohtaan. Vaikka Sadatin ulkopolitiikka oli vaihdellut ja sen tarkkaa suuntaa Yhdysvaltojen oli vaikea arvioida, tuli sodan aloittaminen kaikkiaan suurena yllätyksenä.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Parker 2001, 1; Harms & Ferry 2012, 123–124.

¹⁸⁵ Paper Prepared by the National Security Council Staff (24.9.1973) FRUS 1969–1976, Volume XXV, 91.

Lokakuun 10. päivä vuonna 1973, juutalaisten vuoden pyhimpanä päivänä (*day of atonement*), Egypti ja Syyria aloittivat Siinailta ja Golanin kukkuloilta hyökkäyksen Israeliin. Syynä hyökkäykseen oli ennen kaikkea hyvityksen hakeminen vuoden 1967 kuuden päivän sodan tappioille; sekä Syyria että Egypti halusivat menetetyt maa-alueet sekä kunniansa takaisin. Hyökkäys tuli Israelille sekä Yhdysvalloille suurena yllätyksenä. Israel oli luottanut kuuden päivän sodan menestyksen seurauksena oman sotavoimansa ylivoimaisuuteen, samoin kuin Kissingerin, joka oli laskenut Yhdysvaltojen Lähi-idän politiikassa paljon sen varaan. Kuitenkin yllätyksellisyyden sekä kahden rintaman sodan seurauksena Israel joutui yllättävään altavastaja-asemaan. Syyria ja Egypti saivat avustusta muilta arabimailta, esimerkiksi Irakilta 20 000 sotilasta, jonka lisäksi *fedayeenit* taistelivat molemmilla rintamilla.¹⁸⁶

Yhdysvallat näki tilanteen niin, että arabit hakivat ennen kaikkea sodasta voittoa, eivät uutta pattitilannetta. Lisäksi sodan varsin hyvä alun myötä he olivat onnistuneet haavoittamaan Israelia, joten voittoa pidettiin myös mahdollisena. Yhdysvallat ei hyväksynyt Israelin tappioasemaa, ja sodan häviäminen olisi ollut raskas isku heille kaikin puolin. Häviö olisi vaarantanut koko Israelin olemassaolon, sekä Yhdysvaltojen vahvan jalansijan Lähi-idässä. Kissingerin mielestä arabien voitto olisi myös Neuvostoliiton voitto ja se vaikuttaisi myös Yhdysvaltojen asemaan: ”That means the Soviet Union has won. ... An Arab victory, even with American acquiescence, will look like American weakness.”¹⁸⁷ Yhdysvaltojen puolustusministeri James Schlesinger totesi sodan ollessa vielä käynnissä ja sen lopputuleman vielä ratkaisematon, että sodan lopputulos vaikuttaisi todella paljon terrorismiin. Israelin voittoon auttaminen aiheuttaisi eräänlaisen uhkakuvan konfliktille; arabimaiden selkeä tappio tarkoittaisi heidän olevan kykenemättömiä ratkaisemaan Palestiinan kohtaloa radikaalien ja *fedayeenien* silmissä: ”It will depend upon the outcome of the war. If the Arabs are crushed, there will be lots of terrorists.” Pelkona oli siis palaaminen vuoden 1967 kuuden päivän sodan jälkeiseen tilanteeseen, jossa terrorismista tuli keskeisin tapa vastustaa Israelia.¹⁸⁸

Arabimaat Saudi-Arabian johdolla pyrkivät painostamaan Yhdysvaltoja ja Israelia taipumaan luovuttamaan Siinain ja Golanin alueet vähentämällä öljyntuotantoa ja asettamalla Yhdysvallat kauppasaartoon. Tämä öljyn saatavuuden vähentyminen johti läntisessä maailmassa

¹⁸⁶ Sayigh 1997, 319; Hanhimäki 2004, 97.

¹⁸⁷ Memorandum of Conversation (13.10.1973) FRUS 1969–1976, Volume XXV, 173.

¹⁸⁸ Memorandum of Conversation (14.10.1973) FRUS 1969–1976, Volume XXV, 181.

öljynhinnan nousuun, lopulta jopa nelinkertaistumiseen.¹⁸⁹ Kuitenkaan painostuskeino ei toiminut, sillä Yhdysvallat näiden painostuskeinojen seurauksena myönsi Israelille 2,2 miljardin suuruisen tuen. Neuvostoliitto oli haluton sodan alkuvaiheessa edistämään tulitauon syntymistä, mikä osaltaan niin ikään vaikutti ratkaisevasti Israelin avoimeen tukemiseen.¹⁹⁰ Tällä tuella Israel onnistui kääntämään sodan kulun, ja se pystyi työntämään Syyrian joukot syvemmälle Golanille sekä etenemään Egyptin sisämaahan. YK:n väliintulon myötä loka-kuun lopulla saavutettiin aselepo, joka ei kuitenkaan ollut pysyvä, vaan pienemmät taistelut jatkuivat sen jälkeenkin. Ongelmana aselevon tekemiseen olivat Israelin hallussa pitämät uudet alueet yhä pidemmältä sisämaasta, joita Egypti ja Syyria vaativat ehdottomasti saada takaisin. Kissinger pyrki niin kutsutulla sukkuladiplomatiallaan, jossa hän kävi kahdenkeskisiä neuvotteluita osapuolien kanssa kulkien edestakaisin, saavuttamaan pysyvän aselevon Israelin ja Egyptin välillä. Pysyvä aselepo solmittiin tammikuussa 1974, kun Israel sitoutui vetäytymään uusilta miehittämiltään alueilta ja suostui luovuttamaan Länsi-Siinaista kaistaleen, jota YK:n oli määrä valvoa. Myöhemmin keväällä, toukokuun lopulla, Kissinger onnistui luomaan myös Israelin ja Syyrian välille pysyvän aselevon, jossa Israel luovutti Jom Kippur-sodassa miehittämänsä alueet ja Siinain lailla myös Golanin alueelle muodostettiin YK:n valvoma puskurivyöhyke. Aselepojen saavuttaminen oli osoitus Henry Kissingerin ja Yhdysvaltojen tärkeästä asemasta aivan konfliktin keskiössä; Yhdysvalloista tuli viimeistään tässä vaiheessa lopullisesti konfliktin ratkaisemisen kannalta avaintekijä, minä se pysyi myös tulevana vuosikymmeninä.¹⁹¹

Sodan lopputulemana Israel saavutti voiton selvästi. Kaatuneiden ja haavoittuneiden määrässä mitattuna tappiot olivat kuitenkin varsin merkittävät molemmiin puolin; yhteensä yli 30 000 sotilasta haavoittui tai menehtyi. Huomattavaa oli myös se, että voitosta huolimatta Israelin aiempi sotilaallinen ylivoimaisuus oli kokenut takaiskun. Egypti puolestaan oli saavuttanut osittain tavoitteensa; vaikkei se saavuttanut sodan kautta tavoittelemaansa Siinain takaisinsaamista, se oli kuitenkin osoittanut lunastaneensa sotavoimansa ja -ylpeytensä takaisin.¹⁹²

¹⁸⁹ Clutterbuck 1980, 82.

¹⁹⁰ Hanhimäki 2004, 308.

¹⁹¹ Hanhimäki 2004, 319; 324–325 ja 330.

¹⁹² Thomas 2009, 71.

Sodan päätyttyä Yhdysvaltojen uhkakuvat terroristien määrän kasvamisesta eivät oikeastaan toteutuneet. Sen sijaan arabimaiden asenteessa nähtiin muutos, kun terrorismia tehokkaamaksi keinoksi vaikuttaa Yhdysvaltoihin nähtiin öljyntuotannon säätely. Palestiinalaisterroisteihin suhtauduttiin arabihallintojen toimesta jossain määrin aiempaa torjuvammin: tämä näkyi muun muassa vuoden 1973 joulukuussa Rooman ja Ateenan lentokentillä tehtyjen iskujen ja lentokonekaappausten yhteydessä, kun arabimaat kieltäytyivät sallimasta terroristien laskeutumisen maaperälleen. Vaikka terroristien määrä ei siis sinällään kasvanut, oli palestiinalaisterrori Jom kippur -sodan jälkeen kuitenkin varsin veristä sekä aktiivista; esimerkiksi edellämainituissa Rooman ja Ateenan lentokenttäiskuissa kuoli yhteensä 33 siviiliä. Tämä voidaan nähdä hyvinkin merkittävänä ja poikkeuksellisena iskuna, sillä ensikertaa sitten vuoden 1968 PFLP:n ensimmäisten kaappausten terroristit murhasivat siviilin kaappaamassaan koneessa. Vuoden 1974 keväällä verenvuodatus kiihtyi. Maaliskuussa Tel Avivissa ja huhtikuussa Kirjat Shmonassa tehdyissä kahdessa iskussa kuoli yhteensä lähes 40 israelilaista, ja iskujen sarja huipentui toukokuussa Pohjois-Israelissa Ma'alotissa, kun kouluun tehdyssä iskussa otettiin panttivangiksi yli 100 koululaista, joista lopulta kuoli 23.¹⁹³

3.4 PLO ja Yhdysvallat

Palestiinan vapautusjärjestön PLO:n politiikkaan oli kuuden päivän sodasta asti kuulunut Israelin vastustaminen ehdoitta ja myös terrorismin kautta. ”Kolmen ei:n politiikkaa” se toteutti yhdessä arabimaiden kanssa, joskin oli huomattavasti jyrkempi siinä kuin esimerkiksi Jordania ja Egypti 1970-luvulla, ja pyrkikin tekemään yleisesti rauhansopimuksen tekemisen mahdottomaksi. Kuitenkin jälleen yhden hävityn sodan, Jom Kippur -sodan, sekä melko tuloksettoman terrorismin seurauksena vuonna 1973 PLO:n politiikassa oli nähtävissä vaihteittain etenevä muutos. Koska terrorismilla ei pystytty kaatamaan Israelia, palestiinalaisvaltion perustamiselle tarvittiin muita vaihtoehtoisia keinoja; PLO:n johto koki, että enää ei ollut varaa sanoa ”ei” jokaiselle ehdotukselle, mikäli palestiinalaisvaltio haluttiin saada.¹⁹⁴

PLO:n näkökulmasta järkevä toimintavaihtoehto oli ennen kaikkea Yhdysvaltoihin vähitellen tukeutuminen ja poliittisen vuorovaikutuksen luominen, sillä PLO:n suorat vaikutusmahdollisuudet konfliktin osapuolten välillä olivat vähäiset tai muutoin kannattamattomat. Israel

¹⁹³ Clutterbuck 1980, 83; Ensalaco 2010, 67 ja 69.

¹⁹⁴ Susser 2011, 29.

suhtautui PLO:hon terroristijärjestönä eikä tulisi neuvotteleman sen kanssa ja toisaalta Jordanian tai Egyptin kautta toimiminen ei puoltanut PLO:n asemaa palestiinalaisten äänenä ja edustajana. Sen sijaan Yhdysvaltojen kautta palestiinalaisvaltion perustaminen nähtiin mahdollisena saavuttaa.¹⁹⁵ Yhdysvallat oli lisäksi osoittanut asemansa konfliktin ytimessä koko 1970-luvun ajan, sekä erityisesti Jom kippur -sodan ratkaisemisessa. Kuitenkaan neuvotteluyhteyden perustaminen Yhdysvaltojen kanssa ei ollut ongelmattonta. Yhdysvaltojen näkökulmasta PLO oli melko salakähmäinen järjestö, joka toisaalta ei ollut lähtökohtaisesti valmis hyväksymään YK:n turvallisuusneuvoston päätöslausemia 242 ja 338, jotka olisivat taanneet Israelin tunnustamisen ja rauhan, sekä toisaalta PLO:n toimintaa varjosti myös palestiinalaisterrorismi, joka oli kohdistunut paitsi Israeliin, myös Yhdysvaltoihin itseensä. Vaikka terroristiskut eivät nimellisesti tulleet PLO:lta, oli Yhdysvaltojen tiedossa, että PLO:lla ja terroristijärjestö Mustalla syyskuulla oli suora yhteys toisiinsa.¹⁹⁶

Yhdysvaltojen suhtautuminen palestiinalaistoimijoihin oli melko kaksijakoinen 1970-luvun alussa. Yhdysvallat näki konfliktin pysyvän ratkaisun kannalta erittäin tärkeänä, että palestiinalaisten näkemykset ja ääni kuullaan päätöksiä tehdessä,¹⁹⁷ mutta ennen PLO:n poliittista suunnanmuutosta tämä ei ollut käytännössä mahdollista. Ensinnäkään Yhdysvalloille ei ollut selvää, kuka todellisuudessa edusti 2,6 miljoonaa palestiinalaista; edustivatko esimerkiksi *fedayeenit* toiminnallaan palestiinalaisten yleistä mielipidettä, vai toimivatko he vain oman etunsa mukaisesti? Kansallisen turvallisuusneuvoston toimesta palestiinalaisten johtoa kuvattiin sirpaleiseksi ja jakautuneeksi, mikä osaltaan loi kuvan palestiinalaisten ryhmittymien heterogeenisyydestä niin päämäärien kuin toimintatapojenkin osalta. ”We do not have a clear picture of what the Palestinians really want, both with regard to the degree of political freedom they would desire [what kind of entity] and with regard to their intentions in exercising that freedom [do they want to destroy Israel].”¹⁹⁸ Siitä huolimatta, ettei Yhdysvaltojen näkökulmasta palestiinalaisilla ollut selkeää poliittista johtoa vielä 1970-luvun alussa, yhdysvaltalaisilla oli jo tuolloin kontakteja *fedayeenihin*. Varsinaisesta neuvotteluyhteydestä kuitenkin tuskin voidaan puhua, sillä Yhdysvaltojen sisäisessä keskustelussa painotettiin,

¹⁹⁵ Ensalaco 2010, 70.

¹⁹⁶ Circular Telegram 164986 From the Department of State of State to the Embassy in the United Kingdom and Other Posts (9.9.1972) FRUS 1969–1976, Volume E-1, 99.; Posner 1987, 267.

¹⁹⁷ Minutes of a Senior Review Group Meeting (13.10.1970) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 183.

¹⁹⁸ Paper Prepared by the National Security Council Staff (13.10.1970) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 182.; Telegram from the Department of State to the Embassy in Jordan (20.10.1970), 185.

että *fedayeen*-kontaktit olivat vain tiedotuksellinen väline heidän suuntaansa, joka oli syytä pitää piilossa julkisuudelta.

PLO pyrki vuoden 1973 lopulta lähtien nousemaan suvereeniksi ja legitiimiksi palestiinalaisten edustajaksi, missä se onnistuikin; arabimaat tunnustivat sen legitiimeyden Marokon pääkaupungissa Rabatissa pidetyssä konferenssissa vuoden 1974 lopulla, ja samana vuonna myös YK tunnusti sen, mikä oli varsin merkittävä poliittinen askel PLO:lle kansainvälisellä kentällä.¹⁹⁹ PLO:n suurin ongelmakohta Yhdysvaltojen näkökulmasta olivat kiistatta sen läheiset kytkökset terrorismiin, niin Mustan syyskuun toimintaan kuin *fedayeenienkin* tekemiin iskuihin. PLO ja sen puheenjohtaja Jasser Arafat ymmärsivät tämän; eri palestiinalaistahojen motiivit olivat kuitenkin siinä määrin jakautuneet, ettei PLO pystynyt eikä osin halunnutkaan hillitsemään terrorismia, mutta toisaalta terrorismiin sitoutuneena organisaationa se ei tulisi diplomaattisin keinoin saavuttamaan palestiinalaisvaltiota.²⁰⁰ Arafat yrittikin ottaa etäisyyttä PLO:n nimissä Mustaan syyskuuhun ja terrorismiin, esimerkiksi kun palestiinalaisterroristit kaappasivat KLM:n lentokoneen vuoden 1973 marraskuussa (motiivinaan kylläkin Arafatin vaikeuksiin saattaminen), Arafat kiisti PLO:n liittyvän tekoon.²⁰¹ Kuitenkaan Arafatin toive erottaa PLO palestiinalaisterrorismista ei ollut kovin realistinen, sillä Mustaa syyskuuta perustettaessa organisaation johtoon asetui muun muassa Salah Khalaf, Arafatin ”kakkosmies” PLO:ssa.²⁰²

Kuitenkin PLO ja Yhdysvallat loivat keskusteluyhteyden, jonka myötä järjestettiin tapaamisia jo ennen Jom kippur -sotaa. Yhdysvallat halusi kuitenkin pitää kontaktit ja yhteydenpidon melko salattuina, sillä se koki, että mikäli julkiset neuvottelut epäonnistuisivat, se olisi raskaampi isku koko konfliktin kannalta.²⁰³ PLO:lle nämä neuvotteluyhteydet olivat kuitenkin tärkeitä, kun taas Yhdysvallat suhtautui PLO:n kanssa neuvottelemiseen oman etunsa kautta. Kissingerin mukaan PLO:n osallistuminen suoraan Israelin–Palestiinan rauhanneuvotteluihin ei ollut kenenkään konfliktin osapuolen etujen mukaista, eikä PLO:n kanssa

¹⁹⁹ Sayigh 1997, 321–322.

²⁰⁰ Ensalaco 2010, 65

²⁰¹ Ensalaco 2010, 65.

²⁰² Circular Telegram 164986 from the Department of State of State to the Embassy in the United Kingdom and Other Posts (9.9.1972) FRUS 1969–1976, Volume E-1, 99.; Memorandum of Conversation (13.2.1973) FRUS 1969–1976, Volume XXV, 18.; Backchannel Message from the Egyptian Presidential Adviser for National Security Affairs (Ismail) to the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) (20.3.1973), 41; Rubenberg 2012, 200.

²⁰³ Memorandum of Conversation (13.2.1973) FRUS 1969–1976, Volume XXV, 18.

keskusteluyhteys ollut Yhdysvalloilta organisaatiota legitimoiva.²⁰⁴ Yhdysvaltojen kannalta keskusteluyhteys ei siis ollut yhtä tärkeä tai aktiivinen kuin esimerkiksi Egyptin kanssa, ja kyse oli etenkin alkuun jossain määrin yksisuuntaisesta tiedonvaihdesta.

Arafatin kanssa yhteydenpitäminen koettiin kaiken kaikkiaan enemmän tai vähemmän pakolliseksi pahaksi. Esimerkiksi alkuvuodesta 1974 käydyssä Yhdysvaltojen sisäisessä keskustelussa ulkoministeri Kissinger painotti, että Israelin olisi omasta näkökulmastaan järkevää pyrkiä Jordanian kanssa sopimukseen Länsirannan kohtalosta mahdollisimman pian, sillä Arafatin vallan nähtiin tulevan kasvamaan entisestään lähitulevaisuudessa, jolloin neuvotte- luista tulisi huomattavasti vaikeammat: ”-- in six months, Arafat will become internationally recognized and the world will be in a chaos.”²⁰⁵ Palestiinalaisiin suhtauduttiin yhdysvaltalai- sessa mediassa PLO:n mielestä terroristeina, mikä loi heistä toki laajalti negatiivisen mieli- kuvan Yhdysvalloissa, mutta CIA:n apulaisjohtajan Vernon Waltersin mielestä tämä oli pa- lestiinalaisterroristien aiheuttama ongelma, ei Yhdysvaltojen syy.²⁰⁶ Arafatin alaisuudessa toimineet, tapaamisiin osallistuneet PLO:n jäsenet antoivat Yhdysvaltojen ymmärtää, ettei Arafat pystyisi takaamaan palestiinalaisten täyttä pidättäytymistä terrorismista, mutta pyrki hillitsemään sitä mahdollisimman hyvin. Suurelta osin tämänkaltaisissa lausunnoissa oli to- tuuden siemen, sillä Arafat ei ollut kiistaton johtaja, kaikkien palestiinalaisten tunnustama edustaja; radikaalin siiven edustajat eivät hyväksyneet lähestymistä länsimaiden kanssa. Sa- malla se kuitenkin oli luettava osittaisena uhkauksena: PLO:ta ei voisi jättää rauhanneuvot- teluiden ulkopuolelle, mikäli Yhdysvallat halusi sen pyrkivän terrorismin rajoittamiseen.²⁰⁷ Kenties konkreettisimmin Yhdysvaltojen suhtautumista PLO:hon kuvaa Vernon Waltersin loppukaneetti Kissingerille vuoden 1974 maaliskuussa jätetyssä viestissä: ”On meeting and leaving the Palestinians I was kissed. (It was only on the cheeks and I know you will under- stand.)”²⁰⁸ On vaikea kuvitella, että vastaavaa selittelyä olisi tarvittu, mikäli kyseessä olisi ollut minkä tahansa tunnustetun valtion hallinnon jäsen, mutta riippumatta PLO:n saavutta- masta suvereenista palestiinalaisten edustajan asemasta, Yhdysvaltojen suhtautuminen siihen ei missään vaiheessa ollut varauksetonta ja avointa.

²⁰⁴ Ensalaco 2010, 64.

²⁰⁵ Memorandum of Conversation (8.2.1974) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 23.

²⁰⁶ Backchannel Message from the Deputy Director of Central Intelligence (Walters) to the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) (8.3.1974) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 30.

²⁰⁷ Memorandum of Conversation (3.8.1973) FRUS 1969–1976, Volume XXV, 81.

²⁰⁸ Backchannel Message from the Deputy Director of Central Intelligence (Walters) to the President’s Assistant for National Security Affairs (Kissinger) (8.3.1974) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 30.

Vuosien 1970 ja 1974 välillä palestiinalaisten harjoittaman terrorismin luonne eittämättä muuttui huomattavasti, minkä seurauksena samalla myös Yhdysvaltojen asennoituminen ja odotukset siihen muuttuivat. Mustan syyskuun perustaminen ja toisaalta Münchenin verilöyly nähtiin Yhdysvaltojen puolelta vakavan kansainvälisen terrorismin alkusysäyksenä.²⁰⁹ Vaikka Mustan syyskuun toiminta väheni aivan luvun ajanjakson lopulla, se ei kuitenkaan näkynyt kovinkaan selvästi Yhdysvaltojen asenteissa helpotuksena tai rentoutumisena. Tämä johtui siitä, että terrorismi oli enenevässä määrin kohdistettu myös Yhdysvaltoihin itseensä. Toisaalta siinä missä Israelin–Palestiinan konfliktin terrorismi suuntautui vuosikymmenen edetessä Yhdysvaltoihin, se suuntautui myös entistä enemmän maltillisen linjan PLO:n jäseniin. Näillä iskuilla pyrittiin vesittämään PLO:n ja Yhdysvaltojen keskusteluyhteydet ja diplomatian kautta saavutettavat kompromissit. Radikaalimmat arabitoimijat, kuten esimerkiksi PFLP eivät hyväksyneet PLO:n lännen kanssa lähestymistä, vaan pitäytyivät alkuperäisessä tavoitteessaan tuhota Israel. Näin ollen PLO:n ongelma ei ollut vain heidän riveistään tai alaisuudestaan kumpuavan terrorismin rajoittamiseen pyrkiminen, vaan myös muiden palestiinalaistoimijoiden maalitauluna toimiminen.

Fedayeen-toiminta koki Jordanian sisällissodassa mittavia menetyksiä, ja Libanoniin pakeneminen oli takaisku heidän toimintansa toteuttamiselle sekä tavoitteille. Libanonissa syntyneet ongelmat olivat kuitenkin Yhdysvaltojen näkökulmasta suuresti huolestuttavia ja maan ajateltiin ajautuvan sisällissotaan vain noin vuosi sen jälkeen, kun Jordanian armeija oli ajanut palestiinalaiset Syyriaan ja Libanoniin. Kuitenkin jossain määrin kansainvälinen terrorismi veti konfliktiin liittyvien keskustelujen huomion pois koko ajan akuuttina ja huolestuttavana olleesta Libanonin tilanteesta.²¹⁰

Kaikkiaan 1970-luvun puoleenväliin mennessä, konfliktin edetessä ja muuttuessa, terrorismin luonne siis oli muuttunut hyvin paljon. Kuten Mark Ensalaco on asian summannut, oli kuuden päivän sodan jälkeisten lentokonekaappausten tarkoituksena innostaa palestiinalaisia

²⁰⁹ Memorandum from Secretary of State Rogers to President Nixon (8.1.1973) FRUS 1969 – 1976, Volume E-3, 203.

²¹⁰ Paper Prepared by the National Security Council Staff (3.2.1971) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 202.; Telegram from the Department of State to the Embassy in Israel (1.6.1972), 293.

vastarintaan ja nostattaa heidän taistelutahtoaan. Vuosikymmenen vaihteessa, Jordanian sisällissodan aattona tehtyjen lentokonekaappausten tarkoitus oli puolestaan kostaa maailmalle, joka katsoi palestiinalaisten kärsimystä ja taistelua sivusta, ilman todellista avunantoa. Münchenin verilöylyssä tehdyn terrori-iskun oli määrä varoittaa maailmaa ja osoittaa, millaisia seurauksia palestiinalaisten nationalististen toiveiden kieltämisellä voi olla. Vuosikymmenen puolivälin lähestyessä, kun osa palestiinalaisten johdosta oli ensimmäistä kertaa valmis lähestymään konfliktia kahden valtion mallin mahdollisesti hyväksyen, oli terrorismin tarkoitus ennen muuta vahingoittaa Arafatia; osoittaa, ettei palestiinalaisilla ollut varaa maltillisuuteen, mikäli he halusivat hyvityksen vuoden 1948 katastrofista.²¹¹

²¹¹ Ensalaco 2010, 67.

4. Libanonin sisällissodasta Camp Davidin sopimukseen (vuodet 1975–1978)

Vuosien 1975 ja 1978 välinen ajanjakso Israelin–Palestiinan konfliktissa rakentui pitkälti vuoden 1973 Jom kippur -sodan jälkeen Yhdysvaltojen johdolla saavutettuun aselepoon Israelin ja Egyptin välillä. Niin kutsutut Siinai I (1974) ja Siinai II (1975) -sopimukset, joissa sovittiin Israelin osittaisesta Siinailta vetäytymisestä, loivat perustukset pysyvän rauhansopimuksen rakentamiselle.²¹² Yhdysvaltojen politiikka koki näiden viiden vuoden aikana kuitenkin varsin merkittäviä muutoksia. Watergate-skandaalin myötä Richard Nixon joutui vuonna 1974 eroamaan virastaan, ja hänen jälkeensä presidentiksi nousi Nixonin varapresidentti Gerald Ford. Israelin–Palestiinan konfliktin kannalta Fordin presidentiksi nousu ei kuitenkaan ollut erityinen suunnanmuutos, sillä ulkoministerinä jatkoi Jom kippur-sodan aselevon laatija Henry Kissinger. Sen sijaan vuosi 1977 voidaan nähdä täysin uutena vaiheena rauhansopimuksen rakentamisessa; vuoden 1976 vaaleissa Yhdysvaltojen presidentiksi valittiin Jimmy Carter, jonka myötä ulkopoliitikassa luovuttiin sekä Kissingeristä että hänen sukkuladiplomatiastaan. Carterin politiikka rauhanprosessissa perustui ennen kaikkea bilateraaliseen diplomatiaan Egyptin kanssa, siinä missä Kissinger oli etsinyt multilateraalista ratkaisua Lähi-idän länsimyönteisten maiden välille.²¹³

Tässä luvussa tarkastellaan ensimmäisenä terrorismin ja *fedayeen*-taistelijoiden tilanteen kehitystä Libanonin sisällissodan alun aikana. Libanonin sisällissodassa tämän tutkielman tutkimuskysymysten kannalta kaksi tärkeää tarkasteluasetelmaa; 1) fedayeenien ja palestiinalaisten asema ja mahdollinen radikalisoituminen Libanonin tilanteen vuoksi, sekä 2) kansainvälinen terrorismi, joka kohdistui muun muassa vuonna 1976 sekä Israeliin että Yhdysvaltoihin. Palestiinalaisten asema jatkui vaikeana koko 1970-luvun jälkipuoliskon, johon vaikutti erityisesti edellä mainittu, vuonna 1975 syttynyt Libanonin sisällissota. Etelä-Libanooniin asettuneet *fedayeenit* olivat mukana sodassa, joka vaikutti toisaalta myös Israelin asemaan sekä siihen kohdistuvaan terrorismiin vähentyneinä iskuina, sillä reilun vuoden kestänyt sota vei *fedayeenien* ensisijaisen keskittymisen Libanonin sisäiseen taisteluun. Terrorismia silti toki ilmeni siinä missä vuosikymmenen alussakin, ja ajanjakson

²¹² Rubenberg 2012, 406.

²¹³ Harms & Ferry 2011, 127; Ensalaco 2010, 93.

palestiinalaisterrorismissa jatkui edelleen samanlaisia suuntauksia. Näistä merkittävimpinä ilmenemismuotoina esiintyivät terrori maltillisia palestiinalaisia kohtaan ja toisaalta Yhdysvaltoja kohtaan.

Toisessa alaluvussa käsitellään 1970-luvun jälkipuoliskon terrorismia Yhdysvaltojen retorikan kautta. Tässä luvussa on huomionarvoista käsitteiden *terrorism* ja *terrorist* käyttämisen osittainen sekä *fedayeen* -termin kohdalla varsin huomattava vähentyminen. Etenkin *terror*-johdannaisten termien kohdalla tämä ilmiö voidaan nähdä jossain määrin luonnollisena seurauksena esimerkiksi vuosien 1977 ja 1978 voimakkaista pyrkimyksistä rauhansopimuksen aikaansaamiseksi ja polarisaation vähentämisen yrittämisenä, mutta toisaalta erityisesti *fedayeen*-termin vähentymisen taustalla ei ole vastaavaa, yhtä selkeää syytä. Vuosikymmenen alkupuolella kansainvälisesti merkittävä terroristijärjestö Musta syyskuu lakkasi käytännön tasolla olemasta, mutta tämä ei vaikuttanut erityisen merkittävästi terrorismin määrään tai sen verisyyteen, sillä esimerkiksi PFLP ja Abu Nidal -järjestö (*Abu Nidal Organization*, ANO) kuuluivat tahoillaan merkittävimpien terroristijärjestöjen joukkoon; Abu Nidal -järjestö nousi merkittäväksi toimijaksi etenkin 1970-luvun loppupuoliskolla, kun se teki iskuja yli 20 maassa Lähi-idässä ja Euroopassa.²¹⁴ Kuitenkin juuri *fedayeenien* tekemät iskut vähenivät, mikä osaltaan heijastui myös Yhdysvaltojen asenteisiin ja terrorismikeskusteluihin.

Palestiinalaisten ja PLO:n asema kuitenkin eräällä tapaa saavutti pohjapisteensä vuoden 1978 Yhdysvalloissa Camp Davidissa tehdyssä sopimuksessa Egyptin ja Israelin välillä, kun palestiinalaiset jätettiin neuvotteluiden ulkopuolelle. Kolmannessa alaluvussa tarkastellaan sopimukseen johtanutta kehityskulkua sekä palestiinalaisterrorismin roolia siihen. Etenkin presidentti Carterilla oli vahva halu saada palestiinalaiset mukaan neuvotteluihin, mutta etenkin Israel suhtautui erittäin kielteisesti ajatukseen palestiinalaisista neuvotteluosapuolena.

4.1 Libanonin sisällissota

Israelin pohjoispuolella sijaitsevan Libanonin tilanne oli 1970-luvun alusta vuosikymmenen puoleenväliin tultaessa vaikeutunut monelta osin erittäin haastavaksi. Erityisesti vuosina 1970–1971 Jordanian sisällissodassa käydyt taistelut ja niitä seurannut pakolaisaalto Etelä-Libanoniin olivat vaikuttaneet voimakkaasti maan sisäiseen turvallisuuteen ja

²¹⁴ Martin 2011, 5.

yhtenäisyyteen. Etelä-Libanoniin perustetuista *fedayeen*-tukikohdista Israeliin kohdistetut iskut synnyttivät Israelin kostotoimenpiteitä; tilanne oli hyvinkin samanlainen kuin kuuden päivän sodan jälkeen Jordanian ja Israelin välisessä asetelmassa. Kuitenkaan Libanonin hallitus ei hyväksynyt *fedayeenien* tekemiä iskuja, sillä seuranneen turvallisuusuhan poistamisen lisäksi Libanon puoliksi kristillisenä maana suhtautui Israeliin monin paikoin myönteisemmin ja maltillisemmin kuin ympäröivät arabinaapurit. Palestiinalaisia oli toki muuttanut Libanoniin jo vuoden 1948 Israelin sisällissodan jälkeisessä ”exoduksessa”, mutta eritoten kuuden päivän sota ja Jordanian sisällissota muuttivat tilannetta entistä polarisoituneemmaksi. *Fedayeenien* ja palestiinalaispakolaisten luoman jännitteen olivat jo vuosikymmenen alussa huomioineet ja tiedostaneet sekä Israel, Yhdysvallat että Libanon itse. Yhdysvaltojen Libanonin suurlähettiläs Dwight Porter näki tilanteen jo vuonna 1970 varsin huolestuttavana: ”I think it is almost inevitable that there will be a serious confrontation between the Palestinians and the Lebanese.”²¹⁵

Jo ilman palestiinalaiskysymystä Libanonin sisäinen tilanne oli kahtiajakautunut. Vuonna 1975, sisällissodan syttymisvuonna, maan väestö koostui 40-prosenttisesti kristityistä ja 60-prosenttisesti muslimeista; nämä uskonnolliset ryhmittymät eivät olleet kuitenkaan heterogeenisiä, vaan esimerkiksi muslimit jakaantuivat sunneihin, shiioihin ja druuseihin, kristityt puolestaan maroniitteihin, ortodokseihin ja katolisiin.²¹⁶ Maan hallinto oli jaettu vuoden 1943 kansallisen sopimuksen mukaan niin, että presidentin sekä armeijan komentajan tuli olla maroniittikristitty, vähemmän merkittävässä asemassa olevan pääministerin puolestaan sunnimuslimi.²¹⁷

Toisaalta, kuten edellisessä luvussa tuotiin ilmi, myöskään palestiinalaiset ja PLO eivät olleet poliittisesti yhtenäinen joukko. PLO:n sisällä oli niin sanottu ”*rejection front*”, joka vastusti diplomaattista ratkaisunetsimistä ja kompromisseja konfliktin suhteen sekä Israelin oikeutta olemassaoloon, eli pyrki esimerkiksi vesittämään puheenmies Arafatin pyrkimyksiä sekä terrorisoimaan Israeliin ja Yhdysvaltoihin maltillisesti suhtautuvia arabeja. Vuoden 1974 lopulla PLO:n saavuttama tunnustus paitsi arabivaltioilta myös YK:lta nosti heidät ja

²¹⁵ Telegram from the Embassy in Lebanon to the Department of State (13.3.1970) FRUS 1969–1976, Volume XXIII, 100.

²¹⁶ Cobban 1984, 64.

²¹⁷ Cobban 1984, 63.

palestiinalaiset tilanteeseen, jossa oli syntynyt ”valtio valtion sisällä”. Näin ollen myös palestiinalaistoimijoiden suhtautuminen Libanonin hallintoon oli varsin jakautunutta; osa näki kärjistyvän tilanteen ja syntyvän sisällissodan mitä vähemmissä määrin palestiinalaisten asiana, toiset taas pitivät Libanonin hallinnon tehtävänä suojella *fedayeeneja* ja auttaa heitä pyrkimyksissään.²¹⁸

Vuoden 1975 alussa Libanonissa syttyi sisällissota kahden osapuolen välille; kristillisen faalangistipuolueen taistelijoiden ja palestiinalaisten, joihin kuului *fedayeeneja* sekä jäseniä *rejection front*:in, DFLP:n (*Democratic Front for the Liberation of Palestine*) että syyrialaisen Saiqa²¹⁹-järjestön riveistä. Vaikka Libanonin sisällissodassa ei suoranaisesti ollut kyse ”kristityt vastaan muslimit” -asetelmasta, oli kuitenkin havaittavissa, että erityisesti sodan alussa nämä osapuolet tekivät toistensa yhteisöihin iskuja. Esimerkiksi pääkaupunki Beirutissa kostoiskut seurasivat toinen toistaan niin kristittyjen kuin muslimien kaupunginosissa, eikä eri uskontokunnan edustajalla ollut asiaa toisen sektorille.²²⁰ Kuitenkin selkeän uskonnollisen jaottelun sijaan kyse oli pikemminkin poliittisen reformin ja pysyvyyden välisestä kamppailusta;²²¹ yhtäällä druusimuslimijohtajan Kamal Jumblattin *Lebanese National Movement (LNM)*, joka pyrki kaatamaan Libanonin hallinnon ja uudistamaan Libanonista selkeän ja vahvan arabivaltion, joka tukisi avoimesti palestiinalaisten pyrkimyksiä, ja toisaalla maroniittikristityn Pierre Gemayelin johtama *Lebanese Front*, jonka pyrkimys oli pitää maan poliittinen tilanne entisellään ja rajoittaa palestiinalaisten toimintaa sekä maan sisällä että Israelia kohtaan ja jolle sekä Yhdysvallat, Israel että Syyria antoivat tukensa. Yhdysvallat näki sisällissodan olevan nimenomaan radikaalien kristittyjen ja *fedayeenien* ynnä radikaalien muslimien välinen sota. Kuitenkin hyvin ongelmalliseksi nähtiin se, ettei Libanonin armeijalla ollut mahdollisuuksia ottaa tilannetta hallintaansa. Sitä kyllä johti kristitty komentaja, mutta Yhdysvaltojen tiedustelupalvelun johtajan William Colbyn mukaan armeija oli yhtä lailla jakautunut siinä missä koko kansa, joten yhtenäistä väliintuloa jommankumman osapuolen tueksi ei ollut tiedossa. ”The Army is about 50–50 Christian/Moslem, but the

²¹⁸ Cobban 1984, 65.

²¹⁹ Saiqa oli aktiivinen osa PLO:ta vuodesta 1968 alkaen ja toimi esimerkiksi Syyriasta käsin, Golanin kukkuloille perustetuissa tukikohdissa. Saiqa kuitenkin ajoi ennen kaikkea Syyrian etuja PLO:ssa. (Rubenberg 2010, 78; 1283.)

²²⁰ Becker 1984, 117–188.

²²¹ Traboulsi 2012, 193.

commanders are Christian. ... The entry of the Army might provoke the less radical Moslems and Fedayeen. They would assume the Army was pro-Christian.”²²²

Libanonin sisällissodan alussa Yhdysvaltojen huomio kiinnittyi radikalismiin, joka sai sekä Syyriasta, Libyasta että Irakista tukea. Radikalismi yhdistettiin ennen muuta palestiinalaisten ”rejection front”:iin. Yhdysvaltojen näkökulmasta ongelma pysyi samana kuin jossain määrin aiemminkin siinä mielessä, että esimerkiksi mikäli Egyptin ja Syyrian hallintojen kanssa saavutetut onnistumiset neuvottelupöydässä eivät konkretisoituisi pysyviksi sopimuksiksi ja ratkaisuksi palestiinalaisten kohtalosta, olisi pattitilanteen synnyttämä uhka radikalisoitumisen leviäminen.²²³ Toisaalta on merkillepantavaa, että Yhdysvaltojen ja Henry Kissingerin huomio oli myös vahvasti edellisvuonna saavutettujen Jom kippur -sodan aselepojen ja neuvotteluiden jatkamisessa. Vuoden 1975 syyskuun alussa Yhdysvallat saavuttikin niin kutsutun Siinai II sopimuksen Egyptin ja Israelin välille; sopimuksessa muun muassa sovittiin Israelin vetäytymisestä lähes koko Siinailta ja uuden YK:n puskurivyöhykkeen muodostamisesta. Sopimuksen ohella Egypti oli lupautunut jättäytyä ulkopuolelle, mikäli Syyria hyökkäisi Israeliin ja muutoinkin pidättäytyä voimankäytöstä. Yhdysvalloissa Siinai II -sopimus nähtiin varsin tärkeänä askeleena kohti pysyvää rauhansopimusta, ja erityisesti Kissinger halusi alleviivata sen tärkeyttä: ”This is the first agreement between Israel and Egypt except in the aftermath of a war. It makes far-reaching moves toward peace and a new relationship between the two countries.”²²⁴ Sopimuksen nähtiin myös vaikuttavan positiivisesti mahdollisten Egyptin puolelta tulevien, Israeliin kohdistuviin terrori-iskujen ehkäisemiseen, sillä YK:n puskurivyöhykkeeseen luotettiin. Saavutetulla sopimuksella nähtiin myös varjopuolensa, sillä sen myötä, kuten Kissinger toi ilmi, Egyptin presidenttiin Anwar Sadatiin uskottiin kohdistuvan varsin merkittävä uhka. ”It is almost impossible to guard completely against terrorism. Sadat, himself, is in great jeopardy. He has taken risks for peace.”²²⁵

²²² Minutes of Washington Special Actions Group Meeting (10.10.1975) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 264.; Ensalaco 2010, 93.

²²³ Memorandum of Conversation (26.3.1975) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 162.; Memorandum of Conversation (14.4.1975), 173. ja Memorandum of Conversation (2.7.1975), 204.

²²⁴ Minute of Record (1.9.1975) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 230 ja Memorandum of Conversation (4.9.1975), 236.

²²⁵ Minute of Record (1.9.1975) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 230 ja Memorandum of Conversation, 236.

Libanonin sisällissodan jatkuttua useampia kuukausia, merkittävimpien uhkatekijöiden joukkoon Yhdysvallat laski muun muassa Syyrian ja Israelin mahdollisen sotilaallisen intervention aiheuttamat seuraukset. Syyrialla oli Israeliin ja länsimaihin kohdistuvan radikalismien suhteen pitkä historia, ja mikäli Syyria saavuttaisi entistä suuremman vaikutusvallan Libanonissa, se toisi pitkäkestoisia ongelmia. Syyrian sotilaallista väliintuloa ei pidetty kuitenkaan vielä syksyllä 1975 kovinkaan todennäköisenä. Israelin interventio nähtiin sen sijaan todellisempina uhkana, koska maa oli halukas suojaamaan omaa turvallisuuttaan auttamalla Libanonin kristittyjä. Libanonin ulkoministerin Philippe Taklan mukaan Libanon itse ei kuitenkaan toivonut Israelin armeijaa omalle maaperälleen, vaikka tarkoitusperät olisivat olleet hyvät. ”The Syrians will not move militarily. But why does Allon (Israelin ulkoministeri) talk about protecting the Christians of Lebanon? It scares me. ... Israeli intervention would be too dangerous for Lebanon and the entire region.”²²⁶

Lebanese Frontin saamasta ulkomaisesta tuesta huolimatta LNM kuitenkin saavutti sodassa johtavan aseman, ja kevääseen 1976 mennessä se piti hallussaan noin 80 prosenttia Libanonin alueesta. Yhdysvallat ei kuitenkaan halunnut puuttua tilanteeseen sotilaallisesti, kuten ei vuosikymmenen alussa Jordaniassakaan, sillä se halusi kaikin tavoin välttää suurvaltakonfliktia ja Neuvostoliiton väliintuloa.²²⁷ Eittämättä Yhdysvallat piti tilannetta huolestuttavampana kuin Jordanian sisällissodassa, sillä Jordanian armeija oli pystynyt lyömään *fedayeenit* nopealla aikataululla. Tästä huolimatta se ei aikonut osallistua sotaan avoimesti; Syyria sen sijaan osallistui siihen sitäkin merkittävämmiin.

Syyria pyrki saavuttamaan diplomaattisen ratkaisun sisällissodassa, mutta epäonnistuttuaan päätti tehdä kesällä 1976 sotilaallisen iskun Libanoniin. Jokseenkin yllättävästi Syyria kuitenkin liittyi taisteluun kristittyjen, *Lebanese Frontin*, puolelle; viimeistään tässä vaiheessa kristityt vastaan muslimit -asetelma on syytä hylätä. Syyria oli tukenut sisällissodan alkuvaiheessa PLO:n ja LNM:n tavoitteita, joissa oli mukana myös syyrialainen Saiqa, joten Syyrian asettuminen Libanonin hallinnon ja kristittyjen puolelle tuli monelle yllätyksenä. Syyrian presidentti Hafiz al-Assad perusteli sotaan liittymistään palestiinalaisten vastarinnan ja Libanonin arabien suojelemisella, mikä selityksenä ei avaa Syyrian todellisia motiiveja.²²⁸ Näihin

²²⁶ Memorandum of Conversation (30.9.1975) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 263.

²²⁷ Posner 1987, 241.

²²⁸ Becker 1984, 129.

vaiettuihin motiiveihin voidaan nähdä todennäköisiksi vaihtoehtoiksi muun muassa Syyrian pitkäaikainen halu dominoida Libanonia.²²⁹ Lisäksi, mikäli LNM voittaisi sisällissodan, se nostaisi PLO:n käytännössä katsoen Libanonin vähintään osittaiseen johtoon, mikä veisi maata entistä radikaalimpaan, Libya ja Irak -myönteisempään suuntaan, joka ei olisi ollut Syyrialle edullinen suuntaus; Irak ja Libya tukivat avoimesti esimerkiksi *rejection front*:iin kuuluvan PFLP:n toimintaa.²³⁰ PLO-johtoisen Libanonin saattoi olettaa pyrkivän avoimeen sotaan Israelin kanssa, jota Syyria ei halunnut, olihan viimeisen kymmenen vuoden aikana todistettu Israelin ja Yhdysvaltojen sotilaallinen ylivoima. Asettumalla kristittyjen puolelle Syyria toisaalta paransi myös asemiaan sekä Yhdysvaltojen ja Israelin silmissä, ja sitä kautta mahdollisuuksia rauhansopimukseen.²³¹

Yhdysvallat ei nähnyt Syyrian interventiota erityisen hyvänä asiana, saati selkeänä ratkaisuna sisällissotaan johtaneisiin syihin. Oikeastaan päinvastoin; Kissingerin mukaan se nähtiin uhkatekijänä radikalisoitumisen ja terrorismin mahdolliseen kasvuun. ”We want to make it clear that we understand that the Syrian intervention will cause many more problems than it solves. ... You know if they do it and don’t get out fast, then they will be forced to turn more radical.”²³² Syyrian tilanne oli kaikkiaan varsin hankala, sillä mikäli PLO:n radikaalisiipi ja LNM voittaisivat sodan, Syyria jäisi radikaalin Libanonin ja Iranin väliin, mikä loisi sille ei-toivotun aseman arabimaiden keskuudessa. Samanaikaisesti Jordania ilmaisi tukensa Syyrialle, sillä se näki mahdollisuuden siihen, että Syyria veisi vuonna 1971 Jordanian sisällissodan työn loppuun lyömällä radikaalit fedayeenit.²³³ Muutamaa kuukautta Syyrian sotaan liittymisen jälkeen Kissinger painotti, ettei Syyria saisi hävitä sotaa. ”I want to make it clear that a Syrian defeat in Lebanon would be a disaster.” Kaiken keskiössä Yhdysvalloille ja Kissingerille oli Siinai II sopimuksen jatkaminen ja pysyvän rauhansopimuksen muodostaminen. Syyrian voitolla olisi siihen suuri vaikutus paitsi radikalismien vähentymisen muodossa, myös PLO:n heikentymisenä; näin tuleva sopimus pystyttäisiin rakentamaan entistä helpommin Israelin ja maltillisten arabimaiden välillä. Oman sukkuladiplomatiansa mukaisesti Kissinger halusi Lähi-itään multilateraalisen rauhansopimuksen: ”We do not want a

²²⁹ Becker 1984, 129; Memorandum of Conversation (30.3.1976) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 279.

²³⁰ Sayigh 1997, 322.

²³¹ Becker 1984, 129; FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 283. (7.4.1976).

²³² Memorandum of Conversation (29.3.1976) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 278.

²³³ Memorandum of Conversation (7.4.1976) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 283.; Minutes of National Security Council Meeting (7.4.1976), 284; Memorandum of Conversation (18.6.1976), 289.

radical bloc in the north. We want an eventual reconciliation of Egypt, Syria, Saudi Arabia and Jordan so the peace process can be resumed.”²³⁴

Johtuen 1970-luvun alkupuolella alkaneesta trendistä, jossa palestiinalaisterrorismia suunnattiin Yhdysvaltoihin ja sen kansalaisiin, Yhdysvallat koki tilanteensa Libanonissa, keskellä pitkittynyttä konfliktia, varsin vaikeaksi. Kesäkuun 1976 alussa palestiinalaisterrorismi nähtiin merkittävänä uhkana kuluvan vuoden erityistilaisuuksien saralla. Terroristien mahdolliseksi kohteiksi esitettiin muun muassa Yhdysvaltojen 200-vuotisjuhlallisuuudet, tulevat presidentinvaalit ja Montrealissa järjestettävät kesäolympialaiset; neljän vuoden takainen Münchenin varjo häälly erittäin voimakkaasti muistissa.²³⁵ Arvioidut uhat eivät kuitenkaan liittyneet erityisen selvästi Libanonin tilanteeseen, mutta siitä huolimatta vain muutamaa viikkoa arvioiden jättämisestä, juuri Beirutissa Yhdysvaltoihin kohdistunut terrori konkretisoitui. 16. kesäkuuta 1976 Yhdysvaltojen Libanonin suurlähettiläs Francis Meloy jr. ja lähetystön talousneuvoja ja diplomaatti Robert Waring kidnapattiin ja ammuttiin Beirutissa. Iskun tekijää Yhdysvallat ei välittömästi tiennyt, sillä toisin kuin vuonna 1973 Sudanin Khartumissa tehdyssä iskussa, mikään taho ei korostanut osallisuuttaan, mutta Kissingerin mielestä terroriisku voitiin nähdä jatkumoksi vuosikymmenen alussa yleistyneelle radikaalien arabien Yhdysvaltojen vastaisuudelle. ”Our estimate is it was done by a rejectionist group, with the motivation perhaps to provoke a violent American reaction which would unify all the Arabs.”²³⁶

Vain muutamaa päivää myöhemmin Yhdysvallat päätti evakuoida kansalaisensa Libanonista. Evakuointia oli suunniteltu jo ennen diplomaatteihin kohdistunutta iskua, mutta sitä päätettiin kiirehtiä paljon. Amerikkalaisia ei yleisesti kuitenkaan nähty erityisessä vaarassa evakuoinnin aikana, sillä jos joku ryhmä olisi halunnut hyökätä yleisesti amerikkalaisten kimppuun, se olisi Kissingerin mukaan jo tapahtunut. Toisaalta Beirut nähtiin erittäin turvattomana, joten evakuointi ei olisi suinkaan riskitön.²³⁷ Kokonaisuudessaan reagointi heijasti Yhdysvaltojen asenteita terrorismiin ja radikalismiin vahvasti, vaikka toki yli vuoden jatkunut sisällissota oli luonut yleistä kaaosta ja turvattomuutta. Yhdysvaltoihin kohdistuvasta

²³⁴ Memorandum of Conversation (7.8.1976) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 292.

²³⁵ Briefing Memorandum From the Special Assistant to Secretary and Coordinator for Combating Terrorism (Feary) to Secretary of State Kissinger (1.6.1976) FRUS 1969–1976, Volume E-3, 227.

²³⁶ Memorandum of Conversation (16.6.1976) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 288.

²³⁷ Memorandum of Conversation (18.6.1976) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 289.

uhasta oltiin huolissaan ja koska diplomaatteihin kohdistuneen iskun tekijäksi nähtiin PLO, näin voimakkaasti jakautuneen, epävakaa ja toisaalta terrorismiin vihkiytyneen järjestön kanssa diplomatia olisi vaikeaa. Julkisesti Yhdysvallat luonnehti iskua ”vastenmieliseksi ja täysin tuomittavaksi teoksi”, joka kaikkien osapuolten tulisi yhtä lailla tuomita ja toimia oikeudenmukaisuuden puolesta.²³⁸

Aselepo Libanonin sisällissodassa saavutettiin vuoden 1976 lokakuussa Saudi-Arabian Riadissa pidetyssä kokouksessa. Sodassa ei kuitenkaan ollut selkeää voittajaa; nimellisesti *Lebanese Front* oli voittaja, mutta tilanne jäi varsin avoimeksi verrattuna esimerkiksi Jordanian sisällissotaan, jossa palestiinalaiset ajettiin maasta. Syyrian mukaantulo oli sodan lopputuloksen kannalta ratkaisevaa; yksittäisenä merkittävänä sodan ratkaisevana tapahtumana oli *Lebanese Front*:in ja syyrialaisien toteuttama, palestiinalaisten asuttaman Tal al-Za'tarin piiritys ja taistelu, jossa kuoli nälkään ja janoon sekä lopulliseen hyökkäykseen yhteensä 2000–3000 palestiinalaista ja libanonilaista shiiamuslimia.²³⁹ Yhdysvaltojen näkökulmasta lopputulos oli jossain määrin hyvä, sillä ilman Syyrian väliintuloa *fedayeenit* ja LNM olisivat voittaneet, mutta toisaalta Syyria ei myöskään saavuttanut valta-asemaa Libanonissa. Juuri tässä suhteessa Kissingerin mielestä Syyrian sotaan liittymisen ajankohdalla ja toisaalta Yhdysvaltojen toiminnalla oli erityinen merkitys. ”My analysis is that had we given Syria the green light in March they would have defeated first the PLO and then the Christians and would have ended up in total control of Lebanon which would gradually have become radicalized. That would have given Syria too much control.”²⁴⁰ Sodan päättäneenä aselepoa kuitenkin ei todennäköisesti pidetty pysyvänä; se toisaalta hidasti Libanonin radikalisoitumista ja toisaalta osoitti Syyrian valmiuden toimia myös jossain määrin Yhdysvaltojen etujen mukaisesti, vaikkakin omien tarkoitusperien kautta. Huolimatta diplomaatteihin Waringiin ja Melloyhin kohdistuneesta terrori-iskusta, Yhdysvallat ei nähnyt terrorismia ilmiönä Libanonin sisällissodalle erityisen ominaisena piirteenä tai huolestuttavana reagoitina; Libanonin sisällissota vähensi esimerkiksi Israeliin kohdistuneita iskuja, sillä *fedayeenit* olivat sidottuja sotimaan *Lebanese Frontia* vastaan. Kaikkiaan Yhdysvaltojen orientaation keskiössä oli toisaalta suojella Egyptin ja Sadatin asemaa Lähi-idässä ja sitä kautta edistää rauhanprosessia, mutta huomio keskittyi myös toisaalta yhtä lailla vuoden 1976 lopulla järjestettyihin

²³⁸ Memorandum of Conversation (18.6.1976) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 289.

²³⁹ Cobban 1984, 73–76; Becker 1984, 133–134; Siklawi 2017, 928–929.

²⁴⁰ Memorandum of Conversation (7.8.1976) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 292.

presidentinvaaleihin. Vaalit voitti demokraattien Jimmy Carter, ja presidentinvaihdoksen myötä päättyi myös Henry Kissingerin aika Yhdysvaltojen ulkoministerinä; Carterin Lähi-idän politiikka rakentui Kissingerin perustuksille, mutta keskittyi ennen kaikkea Egyptin ja Israelin välisen sopimuksen muodostamiseen.

4.2 Muutokset ”terrorismi” -käsitteen käytössä

Yhdysvaltojen terrorismiin suhtautumiseen voidaan katsoa muuttuneen varsin merkittäväällä tavalla 1970-luvun jälkipuoliskolla paitsi palestiinalaisterrorin, myös osittain kansainvälisen terrorismin suhteen. Tokikaan tämä muutos ei ollut seurausta vain yhdestä syystä tai tapahtumasta eikä ajallisesti sijoitu mihinkään tiettyyn ajanjaksoon, vaan kyseessä on pidempijaksoinen kehitys, jonka voidaan ajoittaa alkaneen suurin piirtein vuosien 1974 ja 1975 vaihteesta. Vielä vuoden 1974 aikana oli ollut verisiä palestiinalaistaistelijoiden tekemiä iskuja Israeliin, joihin Yhdysvallat reagoi huomattavissa määrin; verrattuna esimerkiksi vuoden 1976 yhdysvaltalaisdiplomaattisurmiin Beirutissa, keskustelu juuri 1970-luvun alkupuoliskolla oli merkittävästi laajamittaisempaa.²⁴¹

Uutena aspektina terrorismipuheessa oli ydinaseisiin liittyvä terrorismi. Erityisesti vuosina 1975–1976 Yhdysvaltojen huomionkohteena olivat terroristiryhmien todennäköisimmät mahdollisuudet saada haltuunsa ydinase sekä niiden mukana tuodut uhkakuvat. Vuonna 1975 ydinaseongelma nähtiin vaikeaksi siitä syystä, että kemialliset ja biologiset aseet sekä ydinteknologia olivat entistä helpommin saatavilla, johtuen muun muassa niiden määrän kasvusta. Esimerkiksi PFLP sekä Japanin Punainen armeija (JRA) olivat uhkatekijöitä terroristiryhminä, joita massatuhoaseiden hankkiminen olisi kiinnostanut. ”Even established terrorist groups such as the Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) and the Japanese Red Army (JRA) have demonstrated their willingness to cause widespread death and destruction.” Toisaalta vaikka ryhmittymät eivät käyttäisikään hankkimaansa asetta, saavutettaisiin jo pelkällä aseiden omistamisella huomiota ja poliittista vaikutusvaltaa.²⁴²

²⁴¹ Esimerkiksi vuoden 1974 Ma’alotin terrori-iskun yhteydessä käytettiin retoriikkaa kuten: ”*There was great emotion coming from Maalot.*”-pres. Nixon (Volume XXVI, 91.) ja ”*American public opinion will never understand the holding of children as hostages and threatening their lives.*”- Kissinger (Volume XXVI, 58.)

²⁴² Executive Summary, Mass Destruction Terrorism Study (17.9.1795) FRUS 1969–1976, Volume E-3, 223.

CIA:n tekemän tutkimuksen mukaan erityisesti Yhdysvallat nähtiin entistä tärkeämpänä kohteena terrorismin näkökulmasta. ”To at least some terrorist groups, theft of UK or French nuclear weapons would be politically attractive. However, their symbolic value is not nearly as great in the eyes of most terrorists as those of the US.” Vuonna 1976 ei kuitenkaan nähty todennäköiseksi, että mikään terroristiryhmä tulisi käyttämään ydinasetta Yhdysvaltoja vastaan lähivuosina, sillä yleisesti ulkomaiset terroristiryhmät eivät etenkin Yhdysvaltojen maaperällä olleet aiemmin onnistuneet mittavasti tekemään iskuja. Kuitenkaan ei voitu sulkea täysin pois sitä, että joku terroristiryhmä saisi hankittua ydinaseita; juuri tässä terroristien kansainvälinen yhteistyö nähtiin CIA:n toimesta erityisenä vaarana. ”One factor which could significantly increase the danger to US weapons in Europe would be joint operations between or among a Palestinian group, a West European group and, possibly, the Japanese Red Army.”²⁴³

Yleisesti kansainvälinen terrorismi nähtiin haasteellisena ongelmana. Kansainvälinen yhteistyö terroristijärjestöjen kesken, entistä parempi aseistus ja yleinen varustelu sekä entistä rohkeammat, dramaattisemmat iskut olivat Yhdysvaltojen näkökulmasta huolestuttavia trendejä, sekä erityisesti amerikkalaisiin kohdistuneiden iskujen määrä, sillä jo aiempina vuosina oli todettu yhdysvaltalaisten laaja ja onnistunut suojeleminen hyvin vaikeaksi. Kuitenkin huomionarvoista, ja jokseenkin yllätyksellistäkin, on, että CIA:n näkemyksen mukaan kansainvälinen terrorismi ei ollut kokenut suurta, äkillistä nousua vuosikymmenen aikana. ”There has not, however, been a parallel upsurge in international terrorism. Although there has been a good deal of such activity associated with the Middle East conflict over the past decade, the dimensions of the problem are essentially no greater today than they were in 1968.”²⁴⁴

Yhtenä syynä terrorismipuheen muuttumiseen oli muutos terroristijärjestöjen tasolla. Esimerkiksi vuosikymmenen alun näkyvin ja merkittävin palestiinalaisten terroristijärjestö Musta Syyskuu lopetti käytännön tasolla toimintansa vuoden 1974 aikana, vaikka

²⁴³ CIA Research Study on Potential Terrorist use of Nuclear Weapons (8.1.1976) FRUS 1969–1976, Volume E-3, 225.

²⁴⁴ Memorandum From the Acting Secretary of State (Ingersoll) to President Ford (18.2.1975) FRUS 1969–1976, Volume E-3, 221.; CIA Research Study on International and Transnational Terrorism (-3.1976), 226.

nimellisesti järjestö oli vuosikymmenen loppuun saakka olemassa.²⁴⁵ Mustan Syyskuun puuttuminen aktiivisten ja merkittävien terroristijärjestöjen listalla oli eittämättä osittainen tekijä terrorismiin suhtautumisessa myös Yhdysvaltojen näkökulmasta. Vuonna 1976 Musta Syyskuu nähtiin CIA:n toimesta edelleen olleen olemassa, ”uudistuneena”, mutta yhä varsin potentiaalisena uhkana, oikeastaan ainoana yhdessä PFLP:n kanssa. Yhdysvaltojen mukaan palestiinalaisjärjestöt tekivät yhteistyötä eurooppalaisten järjestöjen kanssa, sekä olivat saaneet tukea ja apua Neuvostoliitolta ja Kiinalta kuuden päivän sodasta asti.²⁴⁶

Vuoden 1976 jälkeen Mustaa Syyskuuta ei mainittu Yhdysvaltojen keskusteluissa kertaakaan. Mustan Syyskuun roolin pienentyminen ja sen täydellinen poisjäänti Yhdysvaltojen terrorismipuheesta ei ollut ainoa terroristijärjestöihin liittyvä ilmiö. Erityisesti kahden merkittävän järjestön puuttuminen ja käsittelyn vähäisyys Yhdysvaltojen terrorismiin liittyvässä puheessa on silmiinpistävää. Nämä kaksi organisaatiota ovat *Abu Nidal Organization* (ANO) sekä *The Popular Front for the Liberation of Palestine* (PFLP). Kuten tässä tutkimuksessa on aiemmin tuotu ilmi, näistä järjestöistä jälkimmäinen, PFLP, oli jo kuuden päivän sodasta saakka ollut Israelin–Palestiinan konfliktissa varsin merkittävässä roolissa terrorismin saralla. PFLP oli osana palestiinalaisjärjestöjen *rejection front*:ia, joka vastusti PLO:n puhe miehen Jasser Arafatin pyrkimyksiä diplomaattiseen Palestiinan valtion muodostamiseen.

Abu Nidal Organization perustettiin vuonna 1974, kun sen perustaja Sabri al-Banna riitautui PLO:n maltillisen johdon kanssa ja muodosti oman järjestönsä. Organisaation toimintaperiaatteena oli jatkaa Israelin väkivaltaista vastustamista pyrkien sen hävittämiseen. *Abu Nidal Organizationin* puuttuminen Yhdysvaltojen keskustelusta oli erityisesti sen takia merkittävää, että ANO oli yksi merkittävimmistä palestiinalaisterroristijärjestöistä sekä Lähi-idässä että myös Eurooppaan tehtyjen iskujen osalta 1970- ja 1980-luvuilla.²⁴⁷ ANO tunnettiin alun perin ”Mustana Kesäkuuna” (Black June), joka kumpusi Libanonin sisällissodan vuoden 1976 kesäkuusta, kun Syyria liittyi mukaan sotaan kristittyjen puolelle. Järjestöllä oli läheiset suhteet muun muassa Irakiin, sillä maa tarjosi järjestölle päämajapaikan, harjoittelumahdollisuudet ja aseistuksen sekä noin 10 miljoonan dollarin vuosittaisen rahoituksen, jonka myötä

²⁴⁵ Päivinen 2004, 121.

²⁴⁶ CIA Research Study on Potential Terrorist use of Nuclear Weapons (8.1.1976) FRUS 1969–1976, Volume E-3, 225.

²⁴⁷ Martin 2011, 5.

ANO olikin yksi varakkaimmista terroristijärjestöistä. Vaikka ANO:n merkittävimmät ja suurimmat iskut tehtiin 1980-luvulla, toimi järjestö aktiivisesti jo 1970-luvulla, erityisesti maltillisten PLO:n jäsenten ja syyrialalaisten kohteiden terrorisoimiseksi. Esimerkiksi vuonna 1978 Said Hammami, PLO:n edustaja ja diplomaatti Lontoossa, ammuttiin ANO:n jäsenen toimesta.²⁴⁸ Osittain ANO:n ja PFLP:n puuttuminen Yhdysvaltojen terrorismipuheesta on kuitenkin selitettävissä, sillä mikäli järjestöjen iskut olisivat kohdistuneet selvemmin Yhdysvaltoihin, Israeliin tai laajoihin siviilijoukkoihin, kuten 1980-luvulla, ANO olisi kenties nousut Yhdysvaltojen näkökulmassa tärkeämmäksi järjestöksi. Toisaalta Irakin osallisuudesta tiedettiin kansainvälisen terrorismin rahoittamisessa ja tukemisessa, mutta yleisesti Yhdysvaltojen terrorismikeskustelussa ei ollut juuri erityistä sijaa palestiinalaisten sisäiselle terrorismille, niin kauan kun se ei heijastunut rauhanprosessin kannalta merkittävällä tavalla yleisenä arabiradikalismina.²⁴⁹

Libanonin sisällissodan taukoamisen jälkeen terroristijärjestöitä ei Yhdysvaltojen toimesta käsitelty juurikaan. Siitä huolimatta terrorismi ja terroristit olivat ilmiöinä Yhdysvaltojen keskusteluissa mukana ennen muuta radikalismina ja hättana maiden välisessä rauhanrakennuksessa, etenkin Camp Davidin sopimusta laadittaessa vuonna 1978. Rauhansopimukseen sisältyvien alueluovutusten suhteen nähtiin ongelmia terrorismissa esimerkiksi Gaza ja Länsirannan turvallisuuden ja palestiinalaisten asuttamisen näkökulmasta.

Terrorismi -termin käytön muuttumisen ja vähenemisen ohella kiinnostavana ilmiönä voidaan pitää *fedayeen*-termin lähes täydellistä häviämistä Yhdysvaltojen ulkopoliittisesta puheesta. Ensimmäistä kahta käsittelylukua koskevan ajanjakson ajalla *fedayeen* oli ollut huomattavasti *terrorist* -sanaa käytetympi termi, jolla Yhdysvaltojen toimesta oli pyritty melko neutraaliin sävyyn käsittelemään palestiinalaisvastarintaa ja Israelia vastustavaa toimintaa. Kuitenkin 1970-luvun puolenvälin jälkeen termin käyttö hävisi lähes kauttaaltaan, mikä oli hyvin erikoista, koska sitä ei myöskään korvattu termeillä ”*guerilla*”, ”*commando*”; termit olivat melko suoraan verrannollisia, sillä Yhdysvaltojen oman aikalaismääritelmän mukaan ”*Fedayeen were Palestinian guerrillas or commandos.*”²⁵⁰ Toki *fedayeen*-toiminta oli

²⁴⁸ Rubenberg 2012, 397–398; Becker 1984, 199.

²⁴⁹ Memorandum from Secretary of State Vance to President Carter (15.4.1977) FRUS 1977–1980, Volume XVIII, 131; Telegram From the Embassy in Jordan to the Liaison Office in Riyadh (19.2.1977) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 12.

²⁵⁰ Memorandum of Conversation (19.6.1977) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 53.

vuosikymmenen puolenvälin jälkeen vähentynyt Israelissa, johtuen Libanonin sisällissodasta, mutta kyseistä sisällissotaa käsittelevissä dokumenteissa käytettiin vain vähäisessä määrin tätä käsitettä. Sisällissodan tauottua vuonna 1976 *fedayeen*-käsitteen käyttö ei kuitenkaan jatkunut vuosikymmenen alun kaltaisella tavalla, joten yksinomaan sisällissodan aiheuttamasta käytön lopettamisesta ei voida puhua. Yksiselitteistä syytä *fedayeen*-termin käytön loppumiseen²⁵¹ ei ole. Osittain termiä korvattiin todennäköisimmin esimerkiksi Libanonin sisällissodan yhteydessä ”*radical moslems*”-ilmaisulla ja käsitettä ”*radical Arabs*” voidaan pitää yleisesti *fedayeenien* korvikkeena, joskin melko paljon epämääräisempänä. ”Radikaaleilla” käsitettiin käytännössä *rejection frontin* edustajat ja kannattajat, jotka olivat halukkaita aseelliseen taisteluun Palestiinan vapauttamiseen ja toisaalta myös terrorismiin, mutta toisin kuin *fedayeen*, se sisälsi myös muita kuin taistelijoita.²⁵²

4.3 Camp David ilman palestiinalaisia

Yhdysvaltojen saavuttaman keskeisen aseman Lähi-idässä Jom kippur -sodan aikana ja sen jälkeen, sekä onnistuneen Henry Kissingerin diplomatian myötä Yhdysvaltojen keskeisin ja tärkein tavoite sen Lähi-idän politiikassa oli jatkaa prosessia pysyvän rauhan muodostamiseksi. Egyptin ja Israelin vuonna 1975 allekirjoittama Siinai II -sopimus osoitti osapuolten olevan toisiaan lähimpänä ja eniten mahdolliset kumppanit istumaan neuvottelupöytään. Egypti oli myös Yhdysvaltojen näkökulmasta paras mahdollinen neuvottelukumppani, sillä se vahvimpana arabimaana määritti myös mahdollisesti muiden arabimaiden toimintaa. Toisaalta Egyptin lähentyminen Yhdysvaltojen kanssa ja neuvottelukumppanuus oli Yhdysvalloille henkinen voitto kylmän sodan suurvaltapolitiikassa, olihan Egypti ollut Neuvostoliiton läheinen liittolainen ja vahvin jalansija Lähi-idässä.

Vuoden 1976 presidentinvaalit toivat kuitenkin muutoksen käytännössä koko vuosikymmenen alkupuolen Lähi-idän politiikkaan. Vaalit voittanut Jimmy Carter nimesi omaksi ulko-ministerikseen Cyrus Vancen ja ulko- ja turvallisuuspoliittiseksi neuvonantajakseen Zbigniew Brzezinskin, jolloin vahvan ja personoidun aseman saavuttanut Kissinger joutui

²⁵¹ loppumiseen tai keskeytymiseen; FRUS-aineistoita ei ole julkaistu kattavasti koskien Lähi-idän 1980-lukua, joten tässä tutkimuksessa ei voida ottaa kantaa, kuinka totaalinen *fedayeen*-termin lopettaminen oli.

²⁵² Minutes of Washington Special Actions Group Meeting (10.10.1975) FRUS 1969–1976, Volume XXVI, 264.

väistymään Israelin–Palestiinan konfliktin ratkaisemisen keskiöstä. Siinä missä Kissingerin ulkopoliittikka perustui moneen samanaikaiseen ja kahdenväliseen neuvottelutilanteeseen, ns. sukkuladiplomatiaan, Carter pohjasi rauhanprosessin keskeisesti vain Egyptin ja Israelin välisen sopimuksen saavuttamisen varaan.²⁵³

Carterin presidentiksi nousun ohella myös Israelin poliittisessa linjassa tapahtui muutoksia. Vuonna 1977, ensimmäistä kertaa itsenäisen Israelin historiassa, oikeistolainen Likud-puolue nousi valtaan, ja pääministeriksi nimitettiin Menachem Begin, joka oli ollut ennen itsenäistymistä radikaalin, jopa terroristisen juutalaisen Irgun-ryhmän johtaja. Begin oli konservatiivinen kovan linjan edustaja, jonka pääministeriys nostatti epäilyksiä Israelin halukkuudesta jatkaa rauhanprosessia. Esimerkiksi Länsirannan ja Gazan luovuttamattomuuden suhteen Beginillä oli vahva asenne, sillä hänen näkemyksensä mukaan ne kuuluivat juutalaisten ”Luvattuun maahan”, osana Juudeaa ja Samariaa.²⁵⁴

Vaikka Begin oli vaaleissa lupautunut estämään sodan syttymisen ja etsimään rauhaa arabien kanssa, häneen suhtauduttiin Israelin johtajana hyvinkin torjuvasti. Esimerkiksi Syyrian ulkoministeri totesi Yhdysvalloille, ettei Beginin johtamaa Israelia hyväksytä ehdoitta Syyrian neuvottelukumppaniksi: ”If the PLO can be considered terrorists, then Israel under Begin should also be viewed as terrorists.”²⁵⁵ Begin pyrki kuitenkin toteuttamaan lupauksensa rauhansopimuksen rakentamisesta, sillä esimerkiksi ensimmäisenä vuonnaan hän ilmoitti Yhdysvalloille, että oli valmis luopumaan lähes koko Siinaista ja osasta Golanian vastineena rauhansopimuksesta Syyrian ja Egyptin kanssa. Beginille tärkeät Gaza ja Länsiranta eivät kuitenkaan olleet neuvoteltavissa.²⁵⁶ Länsiranta ja Gaza nousivat Likudin kauden aikana myös avainkysymykseksi niihin perustettavien juutalaisten siirtokuntien myötä, sillä vuosien 1977–1978 aikana alueille muuttavien juutalaissiirtolaisten määrä kaksinkertaistui, noin viidestä tuhannesta kymmeneen tuhanteen. Presidentti Carter tuomitsi siirtokuntien perustamisen kutsuen niitä laittomiksi ja väittäen niiden vaarantavan minkäänlaisen rauhan saavuttamisen.²⁵⁷ Vaikka siirtokunnat tuolloin eivät olleet kaikista keskeisin kysymys

²⁵³ Harms & Ferry 2012, 127.

²⁵⁴ Harms & Ferry 2012, 128.

²⁵⁵ Bar-Siman-Tov 1994, 20; Memorandum of Conversation (4.8.1977) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 66.

²⁵⁶ Bar-Siman-Tov 1994, 24–25.

²⁵⁷ Harms & Ferry 2012, 127; Druks 2001, 167.

rauhanprosessin suhteen, on näillä siirtokunnilla ollut pitkäkantoisia vaikutuksia konfliktin jatkuvuudelle, terrorismille ja toisaalta alueiden palestiinalaisväestön alistamiselle.

Egyptiä yhteistyö ja rauhansopimus kiinnosti erityisesti Yhdysvaltojen taloudellisen tuen ja Siinain niemimaan takaisinsaamisen takia, joita Egypti oli havitellut jo vuosia. Toisaalta rauhansopimuksella oli mahdollisesti vaikutuksia myös Yhdysvaltojen talouteen; öljyn hinta oli vuoteen 1977 mennessä vakaantunut Jom kippur -sodan jäljiltä, mutta Yhdysvaltojen talouskasvu oli hidastunut ja vallitsi yleinen ymmärrys, että riippuvuus arabimaiden öljyntuotannosta ja -sääntelystä teki Yhdysvalloista haavoittuvaisen.²⁵⁸

Palestiinalaisten asema Carterin kaavailemassa rauhansopimuksen rakentamisessa oli vaikea. Carter itse piti ensiarvoisen tärkeänä palestiinalaisten osallistumista rauhansopimukseen, jolloin heidän tarpeensa ja toiveensa olisi voitu käsitellä osana sopimusta. Carterille palestiinalaisten auttaminen oli tärkeää, sillä hän näki palestiinalaisten tilanteen olleen verrattavissa Amerikan mustaan väestöosaan; näin ollen tilanne tuli pyrkiä ratkaisemaan paitsi konfliktin, myös ihmisoikeuksien kannalta.²⁵⁹ Kuitenkaan palestiinalaisten mukaan ottaminen rauhansopimukseen ei ollut yksiselitteistä, sillä palestiinalaisten edustajana toiminut PLO ei ollut hyväksynyt YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmia 242 ja 338²⁶⁰, jotka olivat ennen kaikkea Yhdysvalloille kynnyskysymys.²⁶¹ Tämän ja PLO:n jakautuneisuudesta syntyneen jatkuvan terrorismin takia Yhdysvallat kohteli PLO:ta vuodesta 1975 alkaen terroristijärjestönä.²⁶² Lisäksi Israel oli erittäin haluton istumaan Jasser Arafatin kanssa samaan neuvottelupöytään, sillä he näkivät PLO:n terroristijärjestönä, jonka tarkoitus oli Israelin tuhoaminen. Edes PLO:n mainittujen päätöslauselmien hyväksyminen ei olisi ollut Israelille automaattinen askel kohti yhteisymmärrystä tai neuvotteluja.²⁶³

Yhdysvalloilla ja Israelilla ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta sivuuttaa PLO:ta ja valita toista, ”mieluisampaa” neuvottelukumppania, sillä PLO oli arabiyhteisössä valittu

²⁵⁸ Harms & Ferry 2012, 127; Quandt & Indyk 2016, 34.

²⁵⁹ Quandt & Indyk 2016, 33.

²⁶⁰ päätöslauselma 338 oli Jom kippur -sodan jälkeinen lauselmä, jolla saavutettiin tulitauko ja jossa osapuolet sitoutuivat päätöslauselmaan 242, Israelin tunnustamiseen ja sen vetäytymiseen Kuuden päivän sotaan edeltäville rajoille.

²⁶¹ Memorandum of Conversation (17.2.1977) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 9.

²⁶² Aggestam 1999, 76.

²⁶³ Memorandum of Conversation (17.2.1977) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 9.; Memorandum of Conversation (8.3.1977), 20. ja Memorandum of Conversation (28.9.1977), 116.

palestiinalaisten ainoaksi ja lailliseksi edustajaksi. Toisaalta Yhdysvalloilla ei myöskään ollut tarjolla todellisia vaihtoehtoja PLO:lle, kuten presidentti Carter ilmaisi Yhdysvaltain ja Israelin maiden päämiesten välisessä tapaamisessa: "... we don't know of any Palestinian leaders other than the PLO."²⁶⁴ Vaikka Yhdysvaltojen ja PLO:n välillä oli keskusteluyhteys, se ei lähtökohtaisesti ollut muuttanut Yhdysvaltojen suhtautumista PLO:hon, joka oli yleisesti melko jyrkkää. Kissinger muun muassa oli linjannut vuoden 1975 alussa, ettei Yhdysvallat tulisi hyväksymään PLO:n toteuttamaa terrorismia, eikä PLO:ta osalliseksi Geneven konferenssiin, jossa pyrittiin saamaan lopullinen päätös Jom kippur -sodan lopputulemalle ja päätöslauselmalle 338: "Whatever the attitude in the Arab world, in the U.S. the PLO are thought of as terrorists."²⁶⁵

Carter kuitenkin pyrki ennen Camp Davidin sopimusta saamaan palestiinalaiset mukaan sopimukseen ja puolittain ehdotti jopa heidän mukaan ottamistaan ilman päätöslauselmien 242 ja 338 hyväksymistä. Yhdysvaltojen perustelu ehdottomuudelle PLO:n kanssa päätöslauselmien hyväksymisessä oli kuitenkin varsin mielenkiintoinen, eikä siinä heijastunut niinkään Carterin oma suhtautuminen asiaan. Egyptin presidentti Sadatin kysyessä miksi lauselmien hyväksyminen on niin tärkeää, Carter vastasi: "The Israeli position, and that of many influential American Jews, is that the PLO is still committed to the destruction of Israel. If the PLO accepts Resolution 242, that would remove this argument. I need to have American Jewish leaders to trust me before we can make progress. ... It is my understanding that Henry Kissinger promised Israel that we would not recognize the PLO until it recognizes Israel's right to exist, and we have to honor this promise."²⁶⁶

Merkittävä askel kohti Israelin ja Egyptin kahdenvälistä rauhansopimusta otettiin vuoden 1977 lopulla, kun presidentti Sadat teki ensimmäisenä arabimaan johtajana valtiavierailun Jerusalemiin neuvotellakseen Beginin kanssa ja puhuakseen Israelin parlamentille, Knessetille. Vaikka vierailu ei johtanut mihinkään varsinaisen ratkaisun löytämiseen, sillä oli konfliktin kokonaiskuvan kannalta merkittävä symbolinen merkitys.²⁶⁷ Maltillisista arabimaista etenkin Jordanialle tapaaminen oli jossain määrin kannustava, sillä se antoi toivoa Egyptin ja

²⁶⁴ Memorandum of Conversation (17.2.1977) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 9. ja Memorandum of Conversation (8.3.1977), 20.

²⁶⁵ Memorandum of Conversation (15.2.1975) FRUS 1969–1976, Volume E-9, 23.

²⁶⁶ Memorandum of Conversation (9.5.1977) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 32.

²⁶⁷ Harms & Ferry 2012, 129.

Sadatin kyvystä saavuttaa rakentava sopimus, kun taas Syyria otti tapaamisen loukkauksena. Syyrian reaktiot olivat pitkälti verhottuja uhkauksia muun muassa sekä Neuvostoliiton että radikaalina pidetyn Irakin kanssa yhteistyön syventämisestä ja terrorismin lisääntymisestä: ”If the road between Jerusalem and Cairo could be opened, so could the road between Damascus and Baghdad. ... He [presidentti Assad] expected more terrorist activities.”²⁶⁸

Arafat antoi kuitenkin loppuvuodesta 1977 ymmärtää, että PLO ei olisi tyrmäämässä 242:n hyväksymistä, vaan olisi halukas diplomaattiseen ratkaisuun. Kuitenkaan suoraa vastausta, että päätöslauselma hyväksyttäisiin, ei tullut, sillä toisaalta ongelmalliseksi nähtiin sen puutteellisuus palestiinalaiskysymyksen kattavuudessa heidän itsenäisyytensä suhteen sekä toisaalta palestiinalaisten sisäiset erimielisyydet eivät antaneet Arafatille täyttä luottamusta: *rejection front* ei suostuisi Arafatin ehdotukseen, joka saattaisi aiheuttaa ongelmia hänelle ja PLO:n johdolle terrorismin muodossa.²⁶⁹

Camp Davidin valmistelun kannalta keskeisiin terrorismiin liittynyt tapahtuma oli vuoden 1978 maaliskuussa tehty niin sanottu ”Coastal Road massacre” Tel Avivin pohjoispuolella, jossa palestiinalaisterroristit iskivät tuliasein kahteen israelilaiseen turistibussiin ampuen liki neljäkymmentä israelilaista siviiliä ja haavoittaen yli seitsemääkymmentä. Yhdysvaltojen reaktio iskuun oli välitön ja aiempien vuosien iskujen yhteydestä varsin tuttu: isku tuomittiin presidentti Carterin toimesta brutaaliksi ja traagiseksi, mutta muistutettiin myös Beginia konfliktin suuremmasta kuvasta, rauhanprosessista.²⁷⁰ Kuitenkaan Yhdysvallat ei nostanut iskuä erityisesti jalustalle, eikä isku itsessään ollutkaan rauhanprosessin kannalta Yhdysvaltoja suuresti järkyttävä, vaan Israelin kostotoimenpiteenä toteuttama ”Operaatio Litani”, jossa yli 25 000 israelilaissotilasta lähetettiin Etelä-Libanoniin työntämään palestiinalaistelijaryhmittymät pohjoisemmaksi, pyrkien lopettamaan PLO:n Libanonin puolelta Israeliin tekemät iskut.²⁷¹ Yhdysvaltojen näkökulmasta terrorismia ja Israelin Etelä-Libanonin miehitystä oli pidettävä huolestuttavana siitä syystä, että ne vaaransivat vakavasti rauhanprosessin ja ennen

²⁶⁸ Memorandum of Conversation (12.12.1977) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 172.

²⁶⁹ Harms & Ferry 2012, 128; Memorandum from William Quandt of the National Security Council Staff to the President’s Assistant for National Security Affairs (Brzezinski) (19.9.1977) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 103.

²⁷⁰ Telegram from the Department of State to the Embassy in Israel (11.3.1978) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 229.

²⁷¹ Druks 2001, 173; Telegram from the Department of State to the Embassy in Israel (16.3.1978) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 230. ja Telegram from the Department of State to the Embassy in Jordan (17.3.1978), 231.

kaikkea Sadatin mahdollisuuksia jatkaa neuvotteluita. Vain viisi päivää Israelin hyökkäyksen aloittamisesta YK:n turvallisuusneuvosto antoi päätöslauselman 425, jonka myötä Israelin joukkojen oli vetäydyttävä ja Etelä-Libanoniin muodostettiin YK:n rauhanturvaajajoukot varmistamaan rajan turvallisuus ja valvomaan puskurivyöhykkeen aluetta Libanonin ja Israelin rajalle.²⁷²

Yhdysvallat pyrkivät terrori-iskun jälkeisinä viikkoina vakuuttamaan Israelia Egyptin kanssa tehtävän rauhansopimuksen hyödyistä, mutta Carter ilmaisi myös huolensa sen hetkisen tilanteen vakavuudesta sekä tilanteen kokonaisvaltaisesta kiristymisestä: ”Because of the pressure of the terrorists, and the pressures on Sadat, I am afraid that the chance for agreement will slip away. Eventually we will see that the prospects for peace are lost.”²⁷³ Keskeisenä ongelmana Egyptin ja Israelin välillä olivat etenkin Länsirannan ja Gazan alueet, joista Egypti halusi Israelin vetäytyvän, mutta Israel ei ollut siihen halukas eikä oman näkemyksensä mukaan edes pystyvä, sillä Beginin mukaan alueiden luovuttaminen olisi nostanut terrorismin uhkaa varsin merkittävästi: ”But with the PLO, and the hijackings, I think it would be irresponsible for the Israeli Government to say that Israel would not go into Judea, Samaria, and Gaza ... in an extreme situation. We wish that it would not happen. But there is no alternative.”²⁷⁴ Egypti kuitenkin antoi myönnytyksiä Länsirannan ja Gazan suhteen siinä mielessä, ettei se vaatinut Israelia täydelliseen ja välittömään niistä luopumiseen, vaan antoi yhtenä vaihtoehtona viiden vuoden siirtymäajan, jonka aikana Israelin olisi selvitettävä turvallisuusjärjestelyt ja mahdolliset rajamuutokset, niin että palestiinalaisilla olisi mahdollisuus rinnakkaiseloon Israelin kanssa. Israelille nämä olivat mahdollisia toteutettaviksi, mutta avoimeksi jäi Jordanian osallisuus; mikäli Jordania jäisi Israelin ja Egyptin sopimuksen ulkopuolelle, mikä olisi Länsirannan kohtalo?²⁷⁵

Yhdysvaltojen valmisteleva Sadatin ja Beginin tapaaminen ja sopimuksesta neuvottelu Yhdysvalloissa presidentin maaseutuhuvilalla Camp Davidissa nähtiin terrorismin kannalta melko tulenaraksi. Erityinen huoli oli Sadatin toteuttaman politiikan yhteensopimattomuudesta radikaalimpien arabimaiden kanssa, mikä saattaisi aiheuttaa Sadatiin itseensä

²⁷² Cobban 1984, 94–97; Druks 2001, 174; Telegram from the Department of State to the Embassy in Israel (16.3.1978) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 230.

²⁷³ Memorandum of Conversation (21.3.1978) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 232.

²⁷⁴ Memorandum of Conversation (22.3.1978) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 234.

²⁷⁵ Memorandum of Conversation (26.4.1978) FRUS 1977–1980, Volume VIII, 240.

kohdistuvaa uhkaa. Toisaalta Yhdysvallat näki sopimuksen onnistuneen solmimisen erittäin tärkeäksi, sillä ilman sitä radikalismi saisi lisää pontta diplomatian jatkuvista epäonnistumisista. Israelin kannalta terrorismia ei nähty uhaksi, riippumatta siitä muodostuiko sopimus vai ei. Egyptin kanssa sopimuksen solmiminen toisaalta auttaisi ainakin lännestä kohdistuvan uhan torjunnan kannalta Israelia ja, kuten Yhdysvallat asian näki, Egypti oli kaiken kaikkiaan voimakkain arabivaltio.”There may be some terrorism, but there is no real threat to Israel if Egypt is out of the conflict.”²⁷⁶

Ennen Camp Davidin tapaamisen alkamista Yhdysvallat laati sisäisen suunnitelman ihanteellisesta tapaamisen lopputuloksesta. Gazan ja Länsirannan suhteen Yhdysvallat näki tärkeäksi alueen demilitarisoinnin sekä Israelin armeijan alueelta vetäytymisen, mutta tietyt juutalais-siirtokunnat saisivat Yhdysvaltojen mielestä jäädä. Terrorismin ehkäisemiseksi tärkeää oli paikallishallintojen, eli palestiinalaisten, sitoutuminen rauhan ylläpitämiseen ja terroritekojen estämiseen. Kaikkiaan tärkeää oli viiden vuoden aikana löytää yhteinen ymmärrys palestiinalaisten ja israelilaisten välillä ja solmia sopimus, joka vahvistaisi päätöslauselman 242 ja antaisi palestiinalaisille oikeuden asua Länsirannalla sekä Gazassa. Egyptin ja Siinain osalta Yhdysvallat näki keskeiseksi rauhansopimuksen valmistelun ja myöhemmän ratifioinnin, jonka seurauksena Israel vetäytyisi Siinailta sekä maiden väliset diplomaattiset kanssakäymiset ja taloudellinen yhteistyö aloitettaisiin.²⁷⁷

5. syyskuuta 1978 neuvottelut aloitettiin presidentti Carterin johdolla Camp Davidissa. Sadatin ja Beginin johtamien valtuuskuntien lisäksi neuvotteluihin osallistui useita yhdysvaltalaisia ulkopoliittisia neuvonantajia, heidän joukossaan ulkoministeri Vance, neuvonantaja Brzezinski ja Yhdysvaltojen turvallisuusneuvoston jäsen William B. Quandt. Lähtökohtaisesti neuvottelut eivät olleet helpot, ja esimerkiksi Quandt näki Carterin riskiksi sen, että hän ajoi liian kovaa ja kunnianhimoista sopimusta, johon sisältyivät sekä Siinain että Länsirannan ja Gazan päätökset. Vaarana oli jäädä kokonaan sopimuksetta, sillä Sadat ja Begin olivat hyvin eri linjoilla avainkysymyksissä eikä keskinäistä, vahvaa luottamusta ollut.²⁷⁸ Terrorismi nousi keskusteluissa esille vain silloin, kun kyse oli Länsirannan turvallisuudesta; Israel oli huolissaan, ettei Israelin turvallisuus toteutuisi, mikäli terrorismin valvonta olisi vain

²⁷⁶ Memorandum of Conversation (26.8.1978) FRUS 1977–1980, Volume IX, 16.

²⁷⁷ Paper Prepared in the Department of State (undated) FRUS 1977–1980, Volume IX, 23.

²⁷⁸ Quandt & Indyk 2016, 242.

palestiinalaispoliisien takaamaa: ”If they could not, however, he [Moshe Dayan, Israelin ulkoministeri] clearly implied that Israel would have to reserve the right to intervene.”²⁷⁹ Vaikka Camp Davidin lähtötilanne ja osapuolten päämäärät olivat kaikkea muuta kuin yhtenevät ja helpot, kolmentoista päivän neuvottelujen jälkeen, 17. syyskuuta 1978 Begin ja Sadat allekirjoittivat kaksi sopimusta, toisen koskien esitysluonnosta Gazan ja Länsirannan menettelyn suhteen ja toisen, jossa sovittiin Egyptin ja Israelin rauhansopimuksen muodostamisesta.²⁸⁰ Esimerkiksi Länsirannan suhteen sovittiin, että paikallispoliisi toimisi Jordanian, Egyptin tai Israelin kanssa suorassa yhteistyössä, jotta varmistettaisiin alueen ja Israelin turvallisuus.²⁸¹

Presidentti Carterin ensimmäinen ja välitön reaktio Camp Davidista oli positiivinen. ”I think we have had a very successful Camp David conference. We have come out with a tremendous improvement in the status of the Arabs in general and the Palestinians in particular.”²⁸² Carter toki tiedosti, ettei Camp Davidin sopimus ollut täydellinen tai ratkaissut aukottomasti palestiinalaiskysymystä, mutta hän uskoi vahvasti palestiinalaisten voivan muuttaa Länsirannalle ja Gazaan, ja seuraava askel olisi ottaa heidät mukaan Israelin ja Jordanian väliseen rauhansopimukseen.²⁸³

Egyptille Camp Davidin sopimus oli kansallisella tasolla voitto, sillä se sisälsi käytännössä kaikki Egyptin vaatimukset. Ensisijaisen tärkeää Egyptille oli Siinain niemimaan takaisin saaminen; Israelille annettiin kolme vuotta aikaa vetäytyä perustamistaan siirtokunnista ja tukikohdista pois. Kuitenkaan Camp Davidia ei Egypti voinut kaikilla mittareilla pitää onnistuneena, sillä torjuvasti sen diplomaattisiin keinoihin suhtautuneet radikaalimmat arabimaat pitivät sen politiikkaa hyväksymättömänä ja väittivät Egyptin myyneen itsensä tehdesään erillisrauhaa.²⁸⁴ Suurimpana pettymyksenä arabiyhteisössä, erityisesti palestiinalaisten puolelta, pidettiin Länsirannan ja Gazan kysymysten vaillinaisuutta.

²⁷⁹ Memorandum of Conversation (7.9.1978) FRUS 1977–1980, Volume IX, 33.

²⁸⁰ Quandt & Indyk 2016, 262.

²⁸¹ Memorandum for the Record (18.9.1978) FRUS 1977–1980, Volume IX, 58.

²⁸² Memorandum for the Record (18.9.1978) FRUS 1977–1980, Volume IX, 58.

²⁸³ Letter From President Carter to Syrian President Assad (19.9.1978) FRUS 1977–1980, Volume IX, 62.

²⁸⁴ Harms & Ferry 2012, 129.

Israelin puolelta voitiin nähdä sopimus vielä suuremmaksi menestykseksi kuin Egyptikin näki. Ensi kertaa sen historiassa arabivaltio oli tunnustanut sen oikeuden olemassaoloon ja toisaalta sopimuksen myötä arabimaailman sotilaallisesti vahvin valtio ei enää sotisi Israelia vastaan. Menachem Begin onnistui neuvottelutaidoillaan saamaan sopimuksen sanamuodot itselleen edullisiksi ja toisaalta säilyttämään Israelin valta-aseman Gazan ja Länsirannan alueilla. Siinaista luopuminen oli sopimuksen kannalta pakollista, mutta vaihdossa Israel sai omalta kannalta arvokkaamman lopputuloksen. Kuten William B. Quandt muotoili Camp Davidin sopimuksen Israelin näkökulmasta: ”Sinai had been sacrificed, but Eretz Israel²⁸⁵ had been won.”²⁸⁶

Suurin ongelma Camp Davidin rauhassa oli palestiinalaisten kohtalon ratkaisemattomuus. PLO:n hyväksymättömyys neuvottelukumppanina oli suuri lovi palestiinalaisten aseman kannalta sopimuksen kokonaiskuvassa. Erityisesti Israelin vastahakoisuudesta johtuen ei voida olettaa, että vastaavanlaisen rauhansopimuksen saavuttaminen olisi ollut kovinkaan todennäköistä, jos Beginin ja Sadatin kanssa samaan pöytään olisi istunut lisäksi Arafat, joka olisi tuonut omat tiukat vaatimuksensa mukanaan. Jo Camp Davidin sopimuksen muotoilemisessa Israelilla oli mahdollisuus käyttää sopimuksesta vetäytymistä neuvotteluaseenaan; mikäli PLO olisi vaatinut jotain, Israel olisi voinut ilmoittaa, ettei se hyväksy ehdotusta ja neuvottelut olisivat ajautuneet umpikujaan. Osaltaan PLO:n poisjättäminen heikensi järjestön asemaa konfliktissa, mutta toisaalta sen kielteinen suhtautuminen ja tyytymättömyys Egyptin tekemään erillisrauhaa kohtaan sekä radikaalien järjestöjen tekemä terrorismi loivat jatkuvan jännitteen ja ongelmallisuuden Palestiinan alueelle myös Israelin ja Egyptin rauhansopimuksen jälkeiselle ajalle.²⁸⁷

Tässä luvussa käsitellyn ajanjakson, vuosien 1975–1978, aikana Yhdysvaltojen *terrorismi*- ja *fedayeen*- termien käyttö muuttui varsin merkittäväällä tavalla verrattuna aiempien lukujen vuosiin; esimerkiksi *fedayeen* -termin käyttäminen lakkasi lähes kauttaaltaan ja *terrorismi* -käsitteenkin määrä väheni huomattavasti. Yhtä selkeää selitystä ilmiölle ei ole löydettävissä, joskin voidaan nähdä, että Yhdysvallat keskittyi vuoden 1978 Camp Davidin neuvotteluja

²⁸⁵ Eretz [Y]israel oli termi, joka kuvaa Israelin raamatullista ”luvatun maan” aluetta; käsittää Israelin valtion alueen lisäksi esimerkiksi alueita Syyriasta ja Jordaniasta. kts. luku 1.1

²⁸⁶ Quandt & Indyk 2016, 264; Susser 2011, 77.

²⁸⁷ Becker 1984, 170.

edeltävinä muutamana vuonna entistä voimakkaammin perinteisempään diplomatiaan. Tällä pyrittiin saavuttamaan nimenomaan kahdenvälinen sopimus Egyptin ja Israelin välille, jolloin vaikeammin ratkaistava terrorismikysymys jäi enemmän taka-alalle.

Libanonin sisällissodan aiheuttaman tilanteen vuoksi *fedayeenien* asema oli hyvin vaikea paitsi Libanonissa asumisen suhteen, myös oman palestiinalaisvaltion perustamisen kannalta. Yhdysvallat näki Libanonin sisällissodan tarjoavan mahdollisuuden arabiradikalismien uudelle nousulle, jonka se luonnollisesti halusi välttää. Vaikka vuonna 1976 presidentiksi valittu Jimmy Carter halusi saada palestiinalaiset neuvottelemaan rauhansopimuksesta samaan pöytään Israelin kanssa, oli Israelille tilanne mahdoton hyväksyä. Terrorismin ja radikalismien takia tilanne oli myös Yhdysvaltojen kannalta ongelmallinen, sillä palestiinalaiset olivat voimakkaasti jakautuneet kahteen leiriin; maltillisempiin palestiinalaistoimijoihin, joihin kuului muun muassa PLO:n johto sekä radikaaleihin ”rejection front:in” edustajiin, joiden tavoitteena oli yhä Israelin hävittäminen. Näin ollen palestiinalaiset jäivät syrjään myös Yhdysvaltojen rakentamasta rauhanprosessista, mikä osaltaan vaikutti myös Camp Davidin sopimuksen sisältöön.

Terrorismin yhden narratiivin voi nähdä päättyneen Israelin ja Egyptin välille solmittuun Camp Davidin sopimukseen vuonna 1978. Palestiinalaisterrorismi ja arabiradikalismi olivat koko Israelin olemassaolon historian pyrkineet toisaalta saavuttamaan itsenäisen valtion Palestiinan alueella, mutta toisaalta vähintään yhtä tärkeänä päämääränä pidettiin juutalaisvaltion tuhoamista eikä sen olemassaoloa hyväksytty. Camp Davidin sopimuksen myötä nämä molemmat radikaalien tavoitteet saivat suuren takaiskun, kun voimakkain arabivaltio Egypti tunnusti Israelin ja sitoutui elämään sen kanssa rinnakkain rauhassa. Vaikka palestiinalaisten asemaa sopimuksessa muodollisesti käsiteltiin, oli heidän poisjättämisensä palestiinalaisten itsensä kannalta ratkaisevan kohtalokasta. Israelin Egyptin kanssa tekemä rauhansopimus myös teki Israelin läntisestä rajasta turvallisen, mikä terrorismin ja radikaalimpien arabimaiden näkökulmasta vähensi merkittäväällä tavalla Israeliin kohdistunutta painetta.

5. Päätäntö ja epilogi

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin Israelin–Palestiinan konfliktiin liittyvän terrorismin narratiivia Yhdysvaltojen näkökulmasta. Aihetta lähestyttiin päätutkimuskysymysten kautta: millaisia asenteita ja odotuksia Yhdysvalloilla oli terrorismia kohtaan vuosien 1967 ja 1978 välillä, sekä miten ja miksi ne muuttuivat? Tarkasteltaessa terrorismin kehitystä tällä aikavälillä on nähtävissä selvästi kuuden päivän sodasta lähtöisin ollut yleinen voimistuneen ja toimiltaan monipuolistuneen terrorismin trendi. Salamurhien ja pommi-iskujen ohelle yhdeksi palestiinalaisterrorismin merkittävimmistä ja yleisimmistä toimintamuodoista nousivat lentokonekaappaukset ja panttivankitilanteet.

Lähes välittömästi Israelin voitokkaan kuuden päivän sodan ja siitä aiheutuneen palestiinalaisten pakolaisaallon seurauksena palestiinalaisten ja *fedayeenien* toimintakulttuurin muutos oli nähtävissä: koska Israelia ei voitu voittaa avoimella sodankäynnillä, oli palestiinalaisille paras vaihtoehto turvautua terrorismiin. Yhdysvaltalaisessa terrorismin narratiivissa tämä nähtiin yleisesti juuri palestiinalaisterrorin alkuna, joskaan voimistunut terrorismin teoreettinen uhka sekä konkreettiset iskut eivät kuitenkaan luoneet Yhdysvaltojen näkemyksen mukaan juuri minkäänlaista todellista uhkaa Israelin valtion olemassaololle, ja kansalaistenkin turvallisuuden näkökulmasta vain vähäisen ongelman. *Fedayeen* -toiminnan suuri kasvu loi kuitenkin omat ongelmansa Yhdysvaltojen perspektiivistä; vaikka Israelin olemassaolo ei ollut uhattuna, esimerkiksi Jordania, jossa asui valtaosa palestiinalaispakolaisista ja *fedayeenista*, kärsi kahtiajaosta ja sisäisestä turvattomuudesta.

Yhdysvaltojen asema konfliktin ratkaisemisessa tutkimuksen alkupuolella, 1960-luvun lopulla, oli huomattavasti vähemmän keskeinen kuin 1970-luvulla. Toisaalta syyksi voi nähdä esimerkiksi Vietnamin sota ja sen vaatiman suuren huomion, mutta toisaalta Yhdysvallat myös koki Yhdistyneiden kansakuntien edustajan Gunnar Jarringin diplomatiapyrkimykset potentiaalisena ratkaisuvaihtoehtona. Kuitenkaan Jarring-neuvotteluilla ei päästy etenemään pitkälle konfliktinratkaisussa; syynä tälle Yhdysvallat mielsi ennen kaikkea terrorismin luomat ongelmat. Yhtäällä ne johtivat Israelin tekemiin kostotoimenpiteisiin, joita Yhdysvallat toki pyrki hillitsemään siinä kuitenkaan onnistumatta, ja toisaalta ne vähensivät maltillisten arabimaiden vaikutusmahdollisuuksia.

1970-luvun alussa terrorismin narratiivi muuttui erityisesti kahdella tasolla. Ensiksikin terrorismin kansainvälistymisen johdosta palestiinalaisterrorismi vei konfliktin entistä voimakkaammin koko maailman huomion kohteeksi; tässä terrorismin narratiivin yhtenä merkittävimmistä risteyskohdista oli Münchenin olympialaisten verilöyly vuonna 1972. Toiseksi vuoden 1973 Jom kippur -sodan jälkeen palestiinalaisten kattojärjestö PLO alkoi etsimään mahdollisuuksia diplomaattisen ratkaisun löytämiseen Palestiinan valtion perustamiseksi. Yhdysvaltojen perspektiivistä sekä kansainvälinen terrorismi että PLO:n toiminnan osittainen suunnanmuutos koettiin vaikeaksi: terrorismiin puuttuminen kansainvälisellä kentällä oli hankalaa, koska YK:n tasolla terrorismiin suhtauduttiin hyvin eri tavalla suhteessa Yhdysvaltojen omaan ajattelutapaan. Kolmannen maailman valtiot eivät tunnustaneet esimerkiksi palestiinalaisten toimintaa terrorismiksi, vaan vapaustaisteluksi kolonialismia vastaan, ja YK:n turvallisuusneuvosto ei pystynyt muun muassa tästä syystä laatimaan yleisellä tasolla käytännöllistä päätöslauselmaa. Yhdysvaltojen odotukset YK:hon eivät toki olleet kansainvälisen terrorismintorjunnan suhteen alkujaankaan erityisen suuret, mutta pettymys tuloksettomuuteen jouduttiin nielemään myös usean maan multilateraalisten sopimusten kohdalla.

PLO:hon Yhdysvallat suhtautui juuri terrorismin vuoksi varsin pidättyvästi. PLO oli selkeästi kahtiajakautunut maltillisiin ja radikaaleihin toimijoihin, jotka 1970-luvun puoleenväliin tullessa aiheuttivat Yhdysvaltojen kannalta mahdottoman toimintaympäristön; PLO kyllä nähtiin palestiinalaisten edustajaksi, mutta koska järjestö ei sitoutunut terrorismin kitkentään tai Israelin kanssa yhteistyöhön, diplomatiaa ei voitu jatkaa.

Fedayeen -taistelijoiden sekä palestiinalaispakolaisten kannalta tutkimuksen koko ajanjakso oli vaikea. 1970-luvun alun Jordanian sisällissodan johdosta palestiinalaisten siirtyminen Libanonin alueelle johti muutamaa vuotta myöhemmin Libanonin sisällissotaan. Yhdysvallat piti näitä kahta varsin vertailtavissa olevina kehityskulkuina, joissa radikaalit palestiinalaistoimijat johtivat maltillisen ja länsimyönteisen valtion sisäisen turvallisuuden vaakalaudalle. Yleisen radikalismien lisäksi terrorismin narratiivissa *fedayeenien* asemalla oli varsin suuri rooli, sillä tämä järjestötön palestiinalaisvastarinta teki merkittävän osan Israeliin kohdistuneista terrori-iskuista.

1970-luvun jälkimmäisen puoliskon Israelin–Palestiinan konflikti ja toisaalta myös terrorismi kiteytyivät Yhdysvaltojen näkökulmasta Camp Davidia edeltävään prosessiin, jossa

Yhdysvallat vähensivät diplomatiatasolla terrorismi- ja *fedayeen*-käsitteiden käyttöä pyrkien lieventämään vastakkainasettelua. Yhdysvallat keskittyivät ongelmallisten palestiinalais- ja terrorismikysymysten sijaan ennen kaikkea perinteisempään diplomatiaan; Jimmy Carterin johdolla hylättiin monen maan välinen rauhanprosessi, ja Egypti nostettiin Israelin todennäköisimmäksi neuvottelukumppaniksi. Tämä tuottikin tulosta vuonna 1978, mutta kuten mainitsin edellä, se johti myös palestiinalaisten kokonaisvaltaiseen poisrajaamiseen heitä koskevan päätöksenteon ytimestä. Camp Davidin sopimuksen voi siis nähdä yhtenä päätöksenä terrorismin kertomukselle Yhdysvaltojen näkökulmasta, sillä sopimusta pidettiin onnistuneena arabimaan ja Israelin yhteistyön näytteenä ja sen uskottiin vähentävän terrorismia.

Camp Davidin sopimus johti puoli vuotta myöhemmin Israelin ja Egyptin väliseen viralliseen rauhansopimukseen. Egyptin presidentti Anwar Sadat sekä Israelin pääministeri Menachem Begin saivat tämän rauhansopimuksen solmimisesta Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 1979. Sadatin kohdalla ilo rauhan solmimisesta jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä häneen petturina suhtautuneet islamistiterroristit salamurhasivat hänet vuonna 1981.²⁸⁸

Vaikka presidentti Carterin pyrkimyksenä ja toiveena oli palestiinalaisten kysymyksen saattaminen loppuun kuten Camp Davidissa oli sovittu, eivät sopimukseen kirjatut kohdat palestiinalaisten asemasta toteutuneet. Gazan ja Länsirannan kohtalot jäivät vaille lopullisia ratkaisuja, joka osaltaan johtui Carterin tyytyväisyydestä jo Camp Davidin tasoisen merkittävän edistysaskeleen saavuttamisesta, mutta toisaalta myös vuonna 1979 alkaneesta Iranin vallankumouksesta, joka vaati Carterin huomion Lähi-idässä. Lisäksi lähestyneet presidentinvaalit loivat painetta Carterille; koska Camp David oli onnistuminen hänelle, kannatti ennen vaaleja konfliktin kanssa toimia hyvin harkitusti, jottei saavutusten kautta tullutta kannatusta menettäisi, sillä demokraattipuolueen sisäinen vastaahdokas Edward M. Kennedy oli Carterille varsin huomattava haastaja.²⁸⁹ Carteria ei valittu jatkokaudelle vuoden 1980 vaaleissa, joten hänen projektinsa palestiinalaisten suhteen jäi kesken.

Israel sai terrorismin suhteen eräänlaisen oman päätöksensä vuonna 1979, kun Münchenin verilöylyn jälkeen aloitetussa ”Jumalan kosto” -operaatiossa onnistuttiin tavoittamaan ja

²⁸⁸ Ensalaco 2010, 120–122; Quandt & Indyk 2016, 262–263.

²⁸⁹ Quandt & Indyk 2016, 26–27.

eliminoimaan Münchenin tragedian pääarkkitehti Ali Hassan Salameh. Sanomattakin on selvää, ettei tämä saavutus lopettanut terrorismia, ja terrorismin kannalta 1980-luku toi suuria muutoksia. Merkittävin niistä oli luvussa 1.3 esille tuomani neljännen terrorismin aallon alkaminen. Lähi-itään syntyi uusia terroristijärjestöjä, jotka olivat voimakkaasti uskonnollisia: radikaaleja islamistisia toimijoita. Esimerkiksi Libanoniin perustettu Hizbollah ja erityisesti myöhemmin merkittävimmäksi noussut al-Qaida loivat itsemurhaiskuillaan uudenlaisen terrorismin kulttuurin, joka oli entistä voimakkaammin Yhdysvalta-vastaista. PLO puolestaan koki varsin merkittäviä haasteita Libanonissa, sillä 1980-luvun alussa Israel liittyi tulenaravana pysyneeseen Libanonin sisällissotaan hyökkäämällä Etelä-Libanoniin ja miehittämällä sitä useamman vuoden. Israelin tavoite oli pystyä karkottamaan PLO ja terroristit Libanonista ja Israelin osallisuus venytti sodan jatkuvuutta.²⁹⁰

Israelin–Palestiinan konfliktia ja siihen liittyvää terrorismia tullaan varmasti tutkimaan runsaasti tulevaisuudessakin, mutta eritoten tässä tutkimuksessa käytetyt FRUS-aineistot tarjoavat hyvän alustan jatkotutkimuksille. Varsinkin Yhdysvaltojen näkökulmille esimerkiksi liittyen 1980- ja 1990-lukuihin löytyy runsaasti uusia tutkimusmahdollisuuksia; toistaiseksi näiden ajanjaksojen aineistot eivät ole netissä vielä julkaistuja, joten vielä niiden käyttö ei ole mahdollista, mutta julkaistaessaan ne tuovat uutta alkuperäismateriaalia, joita voi lähestyä uusien näkökulmien, metodien ja tutkimuskysymysten kautta.

²⁹⁰ Ensalaco 2010, 122.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Alkuperäisaineisto:

Foreign Relations of the United States (FRUS):

Johnson Administration:

1964–1968, Volume XIX, Arab-Israel Crisis and War, 1967. edit. Harriet D. Schwar. United States Government Printing Office, Washington, 2004. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19>, luettu 11.5.2021

1964–1968, Volume XX, Arab-Israel Dispute, 1967–1968. edit. Louis J. Smith. United States Government Printing Office, Washington, 2001. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v20>, luettu 11.5.2021

Nixon & Ford Administrations:

1969–1976, Volume XXIII, Arab-Israel Dispute, 1969–1972. edit. Steven Galpern. States Government Printing Office, Washington, 2015. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v23>, luettu 11.5.2021

1969–1976, Volume XXV, Arab-Israeli Crisis and War, 1973. edit. Nina Howland & Craig Daigle, United States Government Printing Office, Washington, 2011. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v25>, luettu 11.5.2021

1969–1976, Volume XXVI, Arab-Israeli Dispute, 1974–1976. edit. Adam M. Howard, United States Government Printing Office, Washington, 2011. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v26>, luettu 11.5.2021

1969–1976, Volume E–1, Documents on Global Issues, 1969–1972. edit. Susan K. Holly & William B. McAllister, United States Government Printing Office, Washington, 2005. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve01>, luettu 11.5.2021

1969–1976, Volume E–3, Documents on Global Issues, 1973–1976. edit. William B. McAllister, United States Government Printing Office, Washington, 2009. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve03>, luettu 11.5.2021

1969–1976, Volume E–9, Part 2, Documents on the Middle East Region, 1973–1976. edit. Paul J. Hibbeln, United States Government Publishing Office, Washington, 2019. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve09p2>, luettu 11.5.2021

Carter Administration:

1977–1980, Volume VIII, Arab-Israeli Dispute, January 1977–August 1978. edit. Adam M. Howard. United States Government Printing Office, Washington, 2013. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v08>, luettu 11.5.2021

1977–1980, Volume IX, Arab-Israeli Dispute, August 1978–December 1980, Second, Revised Edition. edit. Alexander R. Wieland, United States Government Publishing Office, Washington, 2018. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v09Ed2>, luettu 11.5.2021

Kirjallisuus:

Aggestam, Karin. *Reframing and Resolving Conflict: Israeli-Palestinian Negotiations 1988–1998*. Lund: Lund University Press, 1999.

Ashton, Nigel J. "Pulling the Strings: King Hussein's Role during the Crisis of 1970 in Jordan." *The International History Review* 28, no. 1 (2006): 94–118.

Bar-Siman-Tov, Yaacov. *Israel and the Peace Process, 1977–1982: In Search of Legitimacy for Peace*. Albany: State University of New York Press, 1994.

Blumberg, Arnold. *The History of Israel*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1998.

Boyle, Peter G. "The Hungarian Revolution and the Suez Crisis." *History* 90, no. 4 (300) (2005): 550–565.

Clutterbuck, Richard L. *Guerrillas and Terrorists*. 1st American ed. Chicago: Ohio University Press, 1980.

Cohen, Ronen. *Upheavals in the Middle East: The Theory and Practice of a Revolution*. Lanham, MD: Lexington Books, 2014.

- Dajani, Omar M. "Forty Years without Resolve: Tracing the Influence of Security Council Resolution 242 on the Middle East Peace Process." *Journal of Palestine Studies* 37, no. 1 (2007): 24–38.
- Deeb, Dennis J. *Israel, Palestine, & the Quest for Middle East Peace*. Lanham, Md.; Plymouth, England: University Press of America, 2013.
- Druks, Herbert. *The Uncertain Alliance: The U.S. and Israel from Kennedy to the Peace Process*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 2001.
- Grinberg, Lev Luis et al. *Mo(ve)ments of Resistance: Politics, Economy and Society in Israel/Palestine 1931–2013*. Brighton, Massachusetts: Academic Studies Press, 2014.
- Hahn, Peter L. *Caught in the Middle East: U.S. Policy Toward the Arab-Israeli Conflict, 1945–1961*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2004.
- Hanhimäki, Jussi. *The Flawed Architect: Henry Kissinger and American Foreign Policy*. New York: Oxford University Press, 2004.
- Haussalo, Laura. *Terrorismi Oikeusvaltiota Haastamassa: Terrorismin Ja Terroristin Määrittely Ranskalaisissa Parlamenttikeskusteluissa Vuosina 1995–1996*. 2019. Jyväskylän yliopisto.
- Hoffman, Bruce. *Inside Terrorism*. Rev. and expanded ed. New York: Columbia University Press, 2006.
- Holden, Robert T. "The Contagiousness of Aircraft Hijacking." *American Journal of Sociology* 91, no. 4 (1986): 874–904.
- Hyvärinen, Matti, Mari Hatavara, ja Lars-Christer Hydén. *The Travelling Concepts of Narrative*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Pub. Co, 2013.
- Juusola, Hannu. *Israelin Historia*. Helsinki: Gaudeamus, 2005.
- Kjaeng Mørk, Hulda. *The Jarring Mission: The study of the UN peace effort in the Middle East, 1967–1971*. University of Oslo, 2007.
- Kushner, Harvey W. *Encyclopedia of Terrorism*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2003.

Laqueur, Walter. *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*. New York: Oxford University Press, 1999.

Malkki, Leena. *Mitä Tiedämme Terrorismista*. Helsinki: Otava, 2020.

Mijares, Tomas C., ja Ronald M. McCarthy. *Significant Tactical Police Cases: Learning from Past Events to Improve upon Future Responses*. Springfield, Illinois: Charles C Thomas Publisher, Ltd, 2015.

Morris, Benny. *One State, Two States: Resolving the Israel/Palestine Conflict*. New Haven: Yale University Press, 2009.

Nassar, Jamal R. "The culture of resistance: the 1967 war and the context of the palestinian struggle." *Arab Studies Quarterly* 19, no. 3 (1997): 77–98. Accessed April 27, 2021.

Olson, Dean T. *Perfect Enemy: The Law Enforcement Manual of Islamist Terrorism*. Springfield: Charles C Thomas Publisher, LTD, 2009.

Paul, Christopher, Colin P. Clarke, Beth Grill, and Molly Dunigan. "Jordan, 1970–1971: Case Outcome: COIN Win." In *Paths to Victory: Detailed Insurgency Case Studies*, 331–39. RAND Corporation, 2013. Accessed March 22, 2021.

Pikkanen, Ilona. *Casting the Ideal Past: A Narratological Close Reading of Eliel Aspelin-Haapkylä's History of the Finnish Theatre Company (1906–1910)*. Tampere: Tampere University Press, 2012.

Posner, Steve. *Israel Undercover: Secret Warfare and Hidden Diplomacy in the Middle East*. Syracuse, New York: Syracuse University Press, 1987.

Päivinen, Pasi. *Israelin Ja Palestiinan Konflikti*. Helsinki: Edita, 2004.

Quandt, William B., ja Martin Indyk. *Camp David: Peacemaking and Politics*. Second edition. Washington, District of Columbia: Brookings Institution Press, 2016.

Rubenberg, Cheryl. *Encyclopedia of the Israeli-Palestinian Conflict*. Boulder, Colo.: Lynne Rienner Publishers, 2010.

Saikia, Jaideep, ja Ekaterina Stepanova. *Terrorism: Patterns of Internationalization*. New Delhi, India : Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications India ; SAGE, 2009.

- Şāyigh, Yazīd. *Armed Struggle and the Search for State: The Palestinian National Movement, 1949–1993*. Oxford: New York: Clarendon Press; Oxford University Press, 1997
- Schmid, Alex P. "Frameworks for conceptualising terrorism", *Terrorism and Political Violence*, 16:2, 197–221.
- Schoenbaum, David. *The United States and the State of Israel*. New York: Oxford University Press, 1993.
- Schulz, Helena Lindholm, ja Juliane Hammer. *The Palestinian Diaspora: Formation of Identities and Politics of Homeland*. London; New York: Routledge, 2003.
- Shafir, Gershon. "The Miscarriage of Peace: Israel, Egypt, the United States, and the "Jarring Plan" in the Early 1970's." *Israel Studies Forum* 21, no. 1 (2006): 3–26.
- Siklawi, Rami. "The Palestinian Resistance Movement In Lebanon 1967–82: Survival, Challenges, and Opportunities." *Arab Studies Quarterly* 39, no. 3 (2017): 923–37.
- Susser, Asher. *Israel, Jordan, and Palestine: The Two-state Imperative*. Waltham, Mass.: Brandeis University Press, 2011.
- Ṭal, Yīśra'el. *National Security: The Israeli Experience*. Westport, Conn.: Praeger, 2000.
- Terrill, William. *Police Coercion: Application of the Force Continuum*. New York: LFB Scholarly Publishing LLC, 2001.
- The Search for Peace in the Middle East: The Waldheim Report. luettu 14.4.2020 (1973). *Journal of Palestine Studies*, 2(4), 181-205.
- Thomas, Baylis. *The dark side of zionism*. Lexington books, 2009.
- Traboulsi, F. "Reform by Arms (1975–1976)". In *A History of Modern Lebanon* (pp. 193–210). London: Pluto Press.
- Weinberg, Leonard; Pedahzur, Ami & Hirsch-Hoefler, Sivan. "The Challenges of Conceptualizing Terrorism". *Terrorism and Political Violence*, 16:4, 777–794.
- White, Hayden. "The Value of Narrativity in the Representation of Reality." *Critical Inquiry* 7, no. 1 (1980): 5–27.

White, Hayden. "The Question of Narrative in Contemporary Historical Theory." *History and Theory* 23, no. 1 (1984): 1–33.

Verkkosivut:

Brookings: Byman, Daniel: the 1967 War and the birth of international terrorism (2017) <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/05/30/the-1967-war-and-the-birth-of-international-terrorism/> , luettu 11.5.2021

Hyvärinen, Matti. Kertomuksen tutkimus. https://docplayer.fi/412868-Kertomuksen-tutkimus-matti-hyvarinen.html#show_full_text , luettu 23.2.2021.

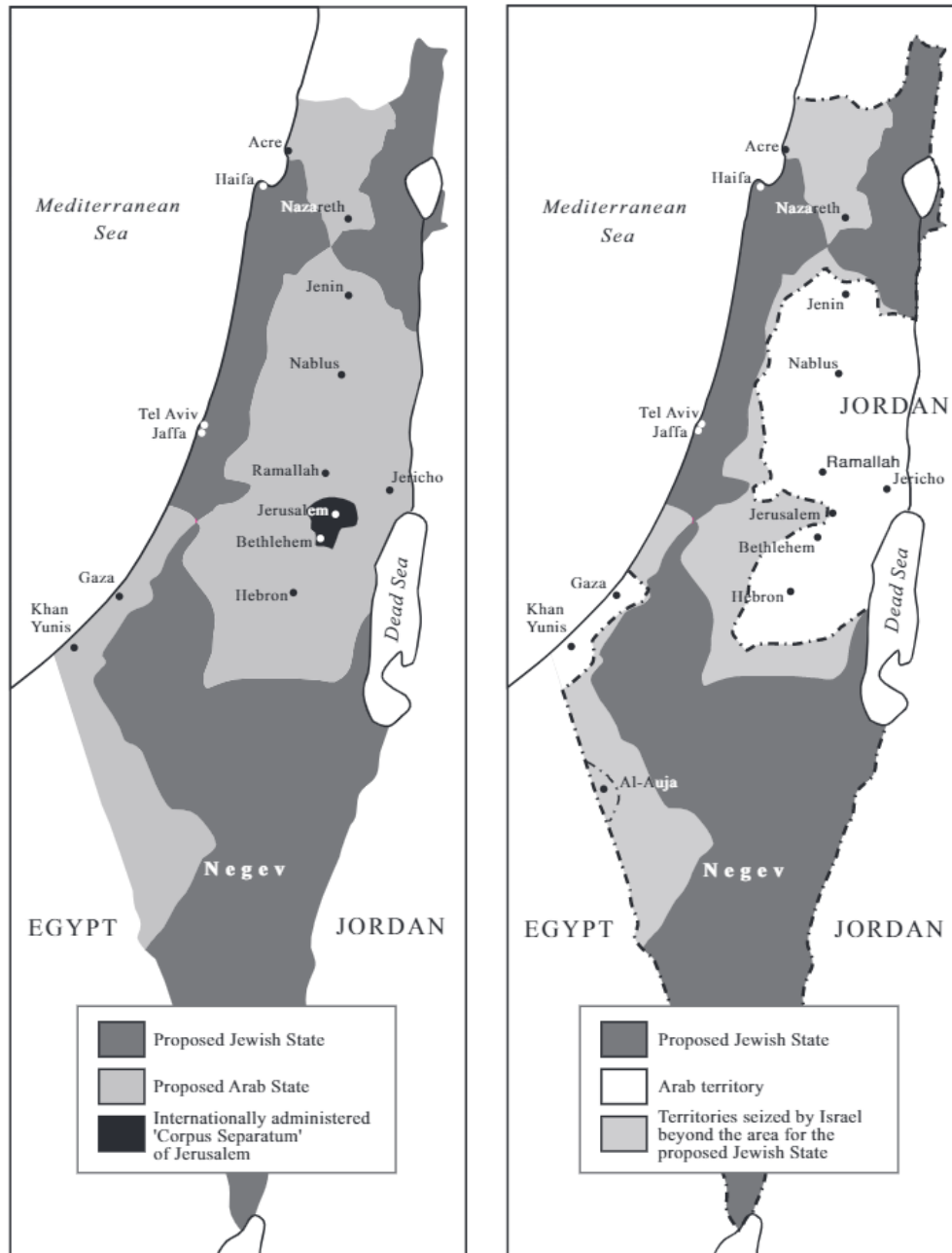
RefWorld: Chronology for Palestinians in Jordan (2004) <https://www.refworld.org/docid/469f38aa1e.html>, luettu 14.4.2020

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 23.2.2021

University of California Press: Journal of Palestine Studies, <https://jps.ucpress.edu/content/about>, luettu 13.4.2020

LIITTEET

LIITE 1²⁹¹: PALESTIINAN ALUEEN JAKO VUOSINA 1947 JA 1949

Maps adapted from PASSIA, 2002

Vasemmalla YK:n yleiskokouksen ehdotus vuonna 1947 Palestiinan alueen jakamisesta juutalais- ja arabivaltioon sekä kansainvälisen hallinnon alaiseen Jerusalemin alueeseen. Oikealla Israelin itsenäisyys sodan jälkeinen Israelin alue vuonna 1949.

²⁹¹ Harms & Ferry 2012, 92.

LIITE 2²⁹²: ISRAELIN KUUDEN PÄIVÄN SODAN ALUEVALTAUKSET VUONNA 1967

²⁹² Harms & Ferry 2012, 114.